

**Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Katedra sociologie
Sociologie**

Disertační práce

Mgr. Veronika Hásová

Komunita a (ne)individualizovaný jedinec. Případ fanouškovství

**The Community and (non)individualized individual.
The case of fandom**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

2023

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce doc. PhDr. Jiřímu Buriánkovi, CSc. za podnětné nápady a připomínkování mé práce, které mi pomohly práci nahlížet z jiné perspektivy a dopracovat ji do této podoby. Rovněž poděkování patří i prof. PhDr. Janu Váně, Ph.D., který mi věnoval svůj čas a ve vzájemných diskuzích posouval mé teoretické úvahy nejen nad tématem komunit, kterému se rovněž věnuje.

A v neposlední řadě patří velké díky i mé rodině – muži, dceři a rodičům, kteří mě podporovali, motivovali, stáli vždy při mně, i když to nebylo snadné a umožnili mi tak tuto práci dokončit a věnovat se i všem pracovním povinnostem.

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni dne ...

Mgr. Veronika Hášová, v. r.

Abstrakt

Disertační práce se věnuje sportovnímu fanouškovství skrze optiku sociologie komunit. Cílem práce je ověřit funkčnost konceptu komunity v současné české individualizované společnosti a navrhnout možné uchopení konceptu pro analytické zkoumání. V teoretické části se tak zaměřuje na aspekty, které mohou pomoci komunitě v dnešní společnosti definovat, zkoumat a porovnávat. Empirická část je založena na kvalitativní případové studii v kombinaci s etnografickým přístupem, kdy se zaměřuje na jednu konkrétní komunitu, komunitu hokejových fanoušků. Ze zjištění vyplývá, že fanouškovská komunita prošla ve sledovaném období dvěma generačními obměnami a že velmi důležitým prvkem pro všechny procesy v komunitě jsou sociální vztahy, které mají zajistit pocit přináležení do komunity a samotné přetrvání komunity v čase. Komunita je nadále funkčním termínem, který se dynamicky proměňuje v závislosti na společenských změnách a rozhodně by neměla být sociologickým zkoumáním opomíjena například kvůli nejasné konceptualizaci. A tedy, že lze uvažovat o individualizaci a komunitě spíše jako o paralelních procesech, které spolu utvářejí dialektický vztah, než že by se vzájemně vylučovaly.

Klíčová slova: komunita, individualizace, fanouškovství, sportovní socializace, etnografie, případová studie

Abstract

This dissertation examines sports fandom through the lens of sociology of community. The aim of the thesis is to verify the functionality of the concept of community in contemporary Czech individualized society and to propose a possible grasp of the concept for analytical research. Thus, the theoretical part focuses on aspects that can be helpful to define, explore and compare communities in today's society. The empirical part is based on a qualitative case study combined with an ethnographic approach, where the focus is on one particular community, the community of hockey fans. The findings show that the fan community has undergone two generational changes in the period under study and that social relationships are a very important element for all processes in the community to ensure a sense of belonging to the community and the very survival of the community over time. Community is still a functional term that dynamically changes in response to social change and should certainly not be neglected by sociological research, for example because of its unclear conceptualisation. That is, it is possible to think of individuation and community as parallel processes that form a dialectical relationship with each other, rather than as mutually exclusive.

Key words: community, individualization, fandom, sport socialization, ethnography, case study

Obsah

Abstrakt	4
Abstract	5
Obsah	6
1. Úvod	7
2. Teoretická část	10
2.1. Klasické teorie komunity.....	11
2.2. Komunita - období empirických výzkumů.....	14
2.3. Komunita – současné přístupy.....	16
2.3.1. Komunita a individualismus.....	17
2.4. Vymezení základních pojmů.....	19
2.4.1. Komunita.....	19
2.4.2. Skupina.....	25
2.5. Základní prvky komunity.....	27
2.5.1. Rituály.....	27
2.5.2. Socializace.....	29
2.5.3. Exkluzivita a uznání.....	30
2.5.4. Struktura.....	32
2.5.5. Sociální kontrola - benefity a sankce.....	34
3. Empirická část	37
3.1. Cíl práce, výzkumné otázky a vstupní předpoklady.....	37
3.1.1. Vstupní předpoklady.....	38
3.2. Sběr dat a použité metody.....	39
3.2.1. Etická dilemata.....	42
3.2.2. Limity zvolené metody, problémy z terénu a jejich analytický význam.....	45
3.3. Popis prostředí.....	46
3.4. Typologie jedinců, charakteristika respondentů.....	48
3.5. Principy komunity.....	51
3.5.1. Socializace.....	51
3.5.2. Exkluzivita a uznání.....	58

3.5.3.	Rituály a paměť	61
3.5.4.	Sociální kontrola – benefity a sankce	65
3.5.5.	Struktura a hierarchie	71
3.6.	Fungování komunity – zlomové události	73
3.6.1.	Rok 2010: odebrání bodů – všichni za jeden provaz	74
3.6.2.	Rok 2019: fandíme slušně – kdo s koho?	75
3.6.3.	Rok 2020: koronavirus – generační obměna	79
3.7.	Zhodnocení výchozích předpokladů	84
4.	Závěr – Proměna komunity a její fungování na vybraném příkladu	86
5.	Literatura	89

1. Úvod

Sociologie komunit na rozdíl od zahraničí není v českém prostředí etablovaným odvětvím a neutváří samostatnou oborovou sociologii. Na základě poznatků z průběhu sestavování této práce je možné uvažovat o několika možných důvodech, proč tomu tak je. Prvním důvodem se zdá být vyhýbání se samotnému konceptu komunita, který působí vágním dojmem. Řekneme-li „komunita“ připadá nám, že je to něco zřejmého a jasného, že každý ví, co komunita znamená. Z hlediska přesného definování se ale ukazuje, že termín je velmi problematický. Dokladem tohoto je například pokus George A. Hilleryho, který už v roce 1955 uváděl, že je možné nalézt 94 různých způsobů definic komunity. Všem zkoumaným definicím bylo, podle něj, společné pouze připsání existence sociálních vztahů propojující navzájem jedince (1955: 111–123). Ve svém důsledku poté přichází zdánlivě logický argument, že zkoumání něčeho, co nemůžeme jasně definovat je problematické, neboť každé bádání by mělo mít přesně definovaný svůj předmět zájmu.

Ukážeme si však, že ona logičnost je opravdu jen zdánlivá. Zaprvé totiž přichází na řadu protiargument, jak je tedy možné, že v zahraničí zkoumání komunit realizují i přes nejasnou definici? Analogicky k této situaci, lze poukázat na jiný, pro sociologii důležitý fenomén, jímž je studium náboženství. Ohledně jehož definice probíhají už desítky let a to i v rámci české sociologie vášnivé debaty (např. Fujda 2013). Jiným příkladem je vymezení konceptu identity (např. Holubová 2016: 31; Mlynář 2017: 60), tradice (např. Bruns 1991, Halpin et al. 2000) a mnoho dalších. Při výzkumu komunit (i dalších fenoménů) bychom neměli mít ani tak snahu definovat komunitu (popř. cokoliv jiného) nebo odmítat platnost nedokonalých formulací definic, ale spíše se zajímat například o lidské prožívání podstaty daného jevu (Panelli, Welch 2005: 1597). Jinak řečeno, měli bychom se zaměřit na empirické zkoumání daného jevu a nenechat se omezovat představou, že musíme nalézt jednu jedinou a správnou definici. Vyhýbání se pojmu komunita tak má pravděpodobně jiné hlubší důvody, proč se tímto tématem nezabývat než nejasnou pojmovou (konceptualizací) definici.

Důvodem, který mě v tomto ohledu napadá, a se kterým jsem se i osobně setkala, je spojen s etablováním daného směru v rámci sociologických institucí v dané zemi, tzn. v České republice. Jinak řečeno, pro směřování začínajících výzkumníků je dobré, aby se věnovali ukotvenému tématu/oblasti, resp. měli někoho, kdo se danému tématu věnuje a může jim pomoci v jejich badatelské činnosti. U odborníků je zase dobré mít za sebou komunitu, popř. pár dalších jedinců, kteří se tématu věnují pro možnost spolupráce, diskuze a společné

rozvíjení dané oblasti. V podstatě jde o to, že i jako studující na různých stupních vysoké školy jsme směřováni do oblastí, ve kterých jsou naši vyučující, aby nám měl kdo práci vést a poté oponovat. Tento důvod, by se ale rozhodně neměl stávat překážkou pro studium nových témat a fenoménů, protože bychom zkoumali stále stejné věci a posouvali bychom vědu jen v určitém vymezeném rámci. Samozřejmě institucionální tlak je významný a je třeba jej reflektovat. I proto mou práci můžeme zařadit jednak do sociologie komunit a jednak do sociologie sportu/fanouškovství.

Debaty, které jsou vedeny s ohledem na to, zda je koncept komunit stále funkční či nikoliv, jsou spojené poté s nastolením moderního sociálního uspořádání. V moderní společnosti se pozornost obrátila na jedince a komunita se v tomto pohledu stala něčím přebytečným. Jedinec se měl oprostít od stávajících pout a být jedinečným. V České republice pak můžeme uvažovat, že tyto individualizační tendence byly navíc posíleny komunismem a v důsledku toho je pro českou společnost charakteristický důraz na privatismus a právě individualismus (např. Pospěch 2021; Vašát 2021).¹ Důraz je kladen maximálně na hájení zájmu vlastní rodiny (Možný 2009). Nezamýšleným důsledkem tohoto tlaku na individualizaci je eroze pilířů jedincova života. Jinak řečeno, jedincův život začíná být obklopen nejistotou a nestabilitou. Všechna rizika jsou přenášena až na úroveň jednotlivců, ať už se jedná o zdravotní problémy nebo pracovní neúspěchy, za vše si může jedinec sám (Keller 2009). Tento paradox v konečném důsledku vede k tomu, že se jedinci snaží eliminovat tato rizika vyplývající z individualizující se společnosti. Snaží se nalézt způsob, jak zvládat kumulující se nejistoty. A jednou ze strategií zvládnutí nejistoty je znovuobjevování, konstruování a aplikování konceptu komunity (Váně 2012). Protože se jedná o stále častěji aplikovanou a využívanou formu zvládnutí nejistot a problémů soudobého světa², domnívám se, že je pro sociologii důležité aktivněji než doposud obrátit pozornost k tématu komunit a jejich možné revitalizace a adaptace v nových podmínkách.

Ve své práci se tak chci zabývat funkcí jedné konkrétní zájmové komunity, respektive komunity fanoušků vybraného hokejového klubu, v individualizovaném prostředí. Skrze případovou studii založenou na etnografických principech v kombinaci s autoetnografií, jelikož jsem členkou dané komunity, což mi umožnilo vhléd do problematiky dané komunity,

¹ To je patrné například i v postojích Čechů k osobnímu vlastnictví. Česká republika je specifická v tom, že lidé vysoce preferují vlastní bydlení než bydlení v nájmu.

² Viz například v náboženství (např. Váně 2012) nebo při zvládnutí bytové krize a budování komunitních forem bydlení (např. Wetzstein 2017) nebo příklad stanových měst, sociálního bydlení a forem vyjednávání ostrakizovaných komunit vůči městu, kde značnou roli hrají neformální vztahy vyjednávání a intimity rámované komunitním uvažováním (např. Parsell 2020).

chci ukázat, že komunita má stále i v individualizované společnosti svou úlohu a analyzování a popsání této úlohy přináší cenné informace o působících vlivech ve společnosti. Komunitu ve své práci nahlížím jako adaptační mechanismus na zvládání rizik spojených s tlakem na individualizaci (nejistota, osamělost) a jako nástroj na generování smyslu (pocit přináležitosti). Častější odkaz na komunity jsme mohli zaznamenat i v době koronaviru, například poukazem na jistou sociální resilienci. Jinak řečeno, “schopnosti lidských komunit čelit nepříznivým situacím a překonávat krize. Tato schopnost je za normálních situací nepozorovatelná, ale objeví se právě jen v čase nouze”³. Cílem mé práce je prokázat funkčnost termínu komunita v současné české individualizované společnosti na konkrétním vybraném příkladu hokejové fanouškovské komunity. A popsat aspekty, fungování a proměnu této komunity pod vlivem společenských změn v časovém horizontu cca 13ti let. Jsem přesvědčena, že je potřeba se tomuto tématu věnovat, protože se s tématem komunit v nejrůznějších podobách budeme setkávat čím dál častěji.

Práce je rozdělena do dvou klíčových částí. První část je teoretická. V jednotlivých kapitolách se věnuji vývoji a podobám výzkumů komunit včetně představení inspirací ze zahraničních výzkumů, dále pak vysvětlení klíčových pojmů, které v práci využívám a jak s nimi pracuji. V poslední části své teoretické kapitoly se zabývám těmi komponenty, jež považuji za nezbytné pro úspěšnou analýzu pochopení fungování zvolené komunity.

Druhá část je empirická. Věnuje se popisu výzkumného pole, metodologii a předkládám v ní svá zjištění, včetně interpretací jevu. Součástí práce je i detailní reflexe mojí osoby vzhledem k problematice, která je v tomto případě nezbytná, neboť ze své pozice přistupuji ke zkoumání a analýze jednotlivých událostí. Zároveň v metodologické části práce budu zohledňovat i problémy, se kterými jsem se v průběhu svého výzkumu potýkala, jako byla např. ztráta gatekeepera a vystoupení z terénu kvůli potřebě odstupu, abych získala potřebný náhled a vyhnula se tzv. going native. I například komplikacím, které přinesla vládní nařízení v souvislosti s epidemií koronaviru.

³ Kostelecký, Tomáš. 2020. “Epidemie očima sociologa. Reakce firem a akademické sféry je obdivuhodná.” [dostupné na: <https://ct24.ceskatelevize.cz/specialy/koronavirus/3073354-blog-epidemie-ocima-sociologa-reakce-firem-a-akademicke-sfery-je>, cit dne: 1. 5. 2023]

2. Teoretická část

V úvodní části jsem konstatovala, že sociologie komunit není artikulovanou oblastí v České republice. Pokud se jí někdo zabývá, tak vždy jen v rámci jiné oborové sociologie a i tak je zájem velmi marginální. V západní sociologii se jedná o sociologickou subdisciplínu s poměrně dlouhou tradicí. Zájem o komunitu můžeme rozdělit na období klasických teorií, empirických výzkumů a současných přístupů. Samotný vývoj přístupu ke studiu komunit a využití jejich konceptualizace v sociologické teorii pak odráží proměny ve společnosti. Zatímco v klasickém období se klade na komunitu důraz a její studium je potřeba k pochopení společenských procesů, spolu s modernou a paralelně nastupujícími trendy moderny jako je diferenciaci, racionalizaci, individualizaci a jiné, dochází k tomu, že komunita je zkoumána už jen jako relikv tradičních společností. Samotní autoři označováni jako klasici již předpokládají pesimistický osud tradiční komunity po příchodu moderny. Později, na začátku 20. století, se v rámci studia komunit začínají výzkumníci zaměřovat nejdříve na malá města, později na ta velká a na předměstí, jakožto relikv tradičních komunit, což může do jisté míry naznačovat rezignaci na rozklad komunity v důsledku trendů moderny.

V současnosti se pak zkoumání komunit problematizuje, jak kvůli nejasnému konceptu, který musí projít důkladnou reflexí, tak také kvůli chybějícím analytickým strategiím a roztržitosti pojmu (Váně 2012). Jak uvádí Steven Brint (2001: 7) studium komunit ze sociologie do značné míry vymizelo z toho důvodu, že se nepodařilo vytvořit souhrnný soubor zobecnění o sociální organizaci člověka. Ač nalezneme několik významných příspěvků k tradici komunitních studií, tak celkově snahu můžeme označit jako neúspěšnou. Snaha zůstala na deskriptivní úrovni, kde buď podpořila nebo častěji vyvrátila standardní představy o společenstvích. Na koncepci Stevena Brinta navazuje v českém kontextu Jan Váně (2012), který obrací pozornost k revitalizaci studia komunit v důsledku celospolečenské nejistoty a pluralismu a konkrétně se zaměřuje na náboženské laické komunity. V souvislosti se společenskými změnami, jež přináší důraz na individualizaci, diverzifikaci a pluralitu a zároveň přináší rozpad tradičních zdrojů komunit jakým bylo právě i náboženství, je důležité zaměřit se i na studium jiných komunit, které mají ve společnosti rovněž svojí funkci. Garry Crawford (2005) poukazuje na rozpad dalších tradičních zdrojů komunit jako je rodina, sousedství a podobné lokální sítě, kdy je potřeba hledat zdroj smyslu komunity jinde, a i pro něj tím jiným zdrojem jsou právě sportovní fanouškovské komunity. Sport totiž není jen volnočasovou aktivitou, ale má vliv i na další sféry společenského života jako politiku,

ekonomiku, mezilidské a partnerské vztahy, jak ukazuje například Josef Smolík (2006) na příkladu fotbalového fandovství. Není to však pouze fotbal, kterému můžeme připisovat takovou významnost, neboť i hokej v minulosti odrážel sociohistorický kontext České republiky (viz Numerato 2007: 704–709). Sportovní fanouškovská komunita se tak jeví jako vhodný nástroj pro zkoumání fungování samotného konceptu komunita v současné společnosti.

2.1. Klasické teorie komunity

Zprvu bych se chtěla zaměřit na klasické pojetí komunity, a to z toho důvodu, neboť i v současnosti je na ně stále odkazováno a je nezbytné je tudíž při promyšlení přístupu ke studiu komunit reflektovat alespoň na základní úrovni. Představím zde vybrané autory a jejich klíčové teorie a konceptualizace společnosti, jež měly zásadní vliv na promyšlení komunity. Bude se tedy jednat o parciální prvky, které jsou však klíčové.

Klasické nebo také pre-moderní pojetí komunity můžeme brát jako představení ideálního obrazu komunity ve Weberovském duchu. Tato komunita bývá charakterizována jako transcendentní, jako něco dobře známého. Komunita je charakteristická provázanými vztahy pomoci a důvěry utvářející základ lidské existence ve smyslu silné ontologie, tedy vlastního bytí, a se svým vlastním telos, naplněním cíle (Blackshaw 2010: 10–11). Má jasné hranice a vyznačuje se jistou homogenitou sociálních identit a vztahů (Panelli, Welch 2005: 1591). Alespoň takto bývá tradiční komunita často mylně popisována, protože ani tradiční komunita nebyla takto idealistická a byly zde i stinné stránky, které přetrvávají dodnes. A to je například exkluze nečlenů a vymezování se vůči nim. Vymezování je spojené s konflikty a někdy až s agresivními projevy. S příchodem nového, moderního, uspořádání klasičtí autoři predikovali velmi negativní scénář ohledně tradiční komunity. Ta již totiž v moderním uspořádání neměla být nadále potřebná (Bauman 2001).

Dle Suzanne Keller (2003) můžeme datovat problém s pojmem komunity, který přetrvává do dnešních dní, již do období antiky a středověku, kdy to Keller spojuje s diskuzí nad termínem polis. Platon a Aristoteles se neshodovali na tom, jak by měla být polis strukturována, naproti tomu se shodli v jiných aspektech a to, že je tvořena face-to face komunitami, ve kterých občané žijí. A oba se shodovali na tom, že komunity se ustanovují skrze kolektivní úsilí, jsou prostorově zakořeněné a mohou být pocitově vnímány, to znamená dochází zde k materializaci sociálních vztahů, která je klíčová. Jinak řečeno, můžeme vidět, dotknout se a cítit se jako část konkrétní blízké zkušenosti. Dále se shodovali, že polis je

výsledkem lidského úsilí a imaginace. Další filozofové jako například Cicero, Svatý Augustýn či Tomáš Akvinský též přikládali důraz různým aspektům komunity (velikost, míra abstrakce nebo zda je komunita založena na právech a institucích či lásce a sdílené víře) (Keller 2003: 38–39).

Dalším vlivným, i když dle Suzanne Keller (2003: 40) poněkud sporným teoretikem, který byl k tématu komunity antagonistický, je Thomas Hobbes. Hobbesův postoj byl a je natolik vlivný v politických úvahách, že je potřeba jej zde zmínit, ač sám by se jistě mezi teoretiky komunit nezařadil. Svě teorie však zakládal na lidském sdružování a zkoumal jej v kontextu formování tržní společnosti. Dle jeho pojetí byly staré instituce svrženy a nastoupily nové ideály individualismu. Svým přístupem je klíčovou postavou pro smluvní teorie společnosti, které jsou základem pro koncepce komunit, na kterých stojí moderní společnosti. Dle Hobbese nelze lidskou povahu charakterizovat láskou a empatií. Člověk se spojuje s ostatními pro zachování sebe sama, respektive aby unikl brutálním podmínkám společenského uspořádání (Keller 2003: 40).

Ve výčtu klíčových autorů, kteří ovlivnili uvažování o komunitách, rozhodně nesmí chybět teorie Ferdinanda Tönniese, ale ještě před tím bych se ráda zastavila u méně známého autora a to Otto von Gierkeho. Gierke totiž teorii Ferdinanda Tönniese předznamenal o 20 let dříve se svou teorií proměny společnosti. Gierke popisuje základní formy společenského uspořádání jako je společenství a panství od 9. do 19. století a analyzuje jejich střetávání. Ve své analýze ukazuje, jak postupně dochází k pozvolnému procesu generalizace společenských vazeb. Systém ochrany přecházel od příbuzných, na pána a poté až na širší generalizovanou síť. Jeho přístup staví na proměně modelu lidského soužití na základě proměny potřeby a zajištění ochrany. Různé komunity a společenství pak vznikaly kvůli ochraně, díky čemuž se budovala sociální integrita (Gierke 2002). Gierkeho historická analýza je specifická tím, že nevysvětluje zrod modernity skrze kapitalismus, ale jedná se o čistě sociologický výklad, neboť se váže na koncept ochrany. Ukazuje, jak se proměňuje model lidského soužití a zajištění ochrany, tedy různé typy sociability vytvářející moderní společnost.

Dále bych ráda zmínila Émila Durkheima, jehož pojetí komunity nalezneme v díle *Společenská dělba práce* (2004), jež mapuje „mechanickou“ a „organickou“ solidaritu v tradiční a moderní společnosti. Durkheim si všímá toho, jak se v moderní společnosti proměnila solidarita mezi lidmi. V tradiční společnosti lidé museli zajišťovat sami všechny činnosti pro přežití a měli stejnou společenskou pozici, tudíž individuální myšlení odpovídalo kolektivnímu. V moderní pak přichází na řadu diferenciaci, lidé mají rozdílné pozice a musí kooperovat pro zajištění přežití. Nové uspořádání, dělba práce a nutnost kooperace však přináší

riziko ohrožení solidarity, tedy dobrovolné spolupráce sobě rovných, a společenskou soudržnost. Jedinci se sobě vzdalují, jsou více individualizovaní (Durkheim 2004).

Posledním klasickým teoretikem, kterému chci věnovat pozornost, je již zmíněný Ferdinand Tönnies a jeho teorie *Gemeinschaft* a *Gesellschaft*, neboli společenství/komunita a společnost (Tönnies 2001). Jeho teorie se může zdát podobná teorii představené výše od Émila Durkheima, ale je zde zásadní rozdíl, který spočívá v evolučním trendu. Durkheim ve své teorii využívá popis společenského uspořádání od jednodušších forem ke složitějším (Keller 2003). Jako Durkheim si pak Tönnies všímá přechodu jednoho typu společnosti ke druhé a jakou proměnu komunity to přináší. Zatímco *Gemeinschaft* (komunita) je charakteristická osobními vazbami, tradicionalismem, loajalitou, sdílení zkušeností, tak *Gesellschaft* (společnost) je daleko abstraktnější, neosobnější, založena na formalizovaném systému pravidel a rolí (Tönnies 2001). Komunita tak dle Tönniese staví na skupinové tradici, víře, zvyku, kdežto společnost na vlastním zájmu, skepsi, rozumu a racionálnímu kalkulu (Keller 2003: 44–45). Jak u Gierkeho, tak u Durkheima, tak u Tönniese si tedy můžeme všimnout generalizace vztahů při přechodu od tradiční k moderní společnosti. Ale je to právě Tönniesova teorie, která si získala větší pozornost a rezonuje i v současném studiu komunit. To je do značné míry problematické, protože jeho přístup je poměrně vágní a sváděl k nejasnostem definice komunity, protože u pozdějších autorů přispěl buď k romantizaci komunity nebo k jejímu vyvracení, místo toho, aby k problematice komunity a jejích typů přistupovali v analytickém duchu. Za spolehlivou alternativu lze považovat právě Durkheimovskou teorii, v rámci níž komunitu nepovažuje za sociální strukturu nebo fyzickou entitu, ale za *“soubor proměnlivých vlastností lidské interakce, které lze nalézt nejen mezi tradicí svázanými rolníky na malých vesnicích, ale i mezi nejsofistikovanějšími obyvateli moderních měst* (Brint 2001: 3). Pro mou práci je tak celkově bližší koncepce Émila Durkheima, protože za prvé zpochybňuje kontradikci mezi individualismem a komunitou a naopak poukazuje na jistou provázanost obou věcí. A to ve smyslu, že organická solidarita je založena na vzájemné závislosti a víře v individualismus a zároveň potřebuje užší společenství k udržení individuality (Itzigsohn 2016: 52). Za druhé pak komunita vzniká dle Durkheima v moderní společnosti nikoliv kolem lokality, ale okolo zájmů a dovedností (McMillan, Chavis 1986: 8). To rovněž odpovídá záměru práce, neboť i mnou zkoumaná fanouškovská komunita je utvořena kolem zájmu o konkrétní tým, případně o nějakou činnost, a význam lokality není natolik stěžejní. A zároveň se zaměřuji právě na ono propojení komunity a seberealizace, tedy jak komunita přispívá k individualismu. Inspirativní je pro mě i pojetí Gierkeho generalizace vztahů ochrany, protože ochranu vnímám jako jeden ze stěžejních prvků zkoumané komunity.

2.2. Komunita - období empirických výzkumů

Po období, jež reprezentují klasici sociologie, je v souvislosti se sociologií komunit nezbytné zmínit Chicagskou školu, která měla rozhodující vliv na úvahy o roli komunit pro společnost. Jako příklad můžeme zmínit klasickou studii Williama I. Thomase a Floriana Znanieckého *Polský sedlák* (1918). Po období teorií tak přichází období empirických výzkumů, které se zaměřují na sociologii města a komunitní studie. Studium vesnic je prezentováno jako studium reliktu tradičních společností a výzkumníci tohoto období se soustředí hlavně na sociální sítě, příbuzenství a vztahy mezi sociálními aktéry. Postupně pak výzkumníci svou pozornost přesouvají od malých měst k velkým městům, kdy je zajímavá, jestli i v tomto uspořádání mohou vznikat komunity (Váně 2013: 60–65).

V české sociologii je vliv Chicagské školy na studium komunit poněkud podceněn, což může být způsobeno zúženou interpretací toho, na co se škola zaměřovala. Většinou autorů je totiž chápána jen jako ekologicky orientovaná analýza a interpretace sociálně-prostorové struktury moderních velkoměst, případně systém osídlení. Či je záměr ještě více zúžen na tzv. „eklektický kontextualismus“. Škola měla ale podstatně větší přínos, protože výrazně přispěla k formování sociologie, jak po stránce obsahu, tak metodologie (Musil 2012: 398–399). V monografii první generace chicagských sociologů Williama I. Thomase a Floriana Znanieckého *Polský sedlák v Evropě a v Americe* je položen základ teorie sociální dezorganizace, kterou později rozpracovávají monografie chicagských doktorandů. Sociální dezorganizace dle Gabriely Munkové referuje ke vztahům mezi různými „světy“ a nikoliv o vztazích v rámci jednoho světa. Převládá neporozumění, heterogenita a nestabilita. Je ohrožena soudržnost lidí, staré zvyky ztrácejí platnost (Munková 2001: 27). Tyto světy můžeme chápat jako svět tradice a svět moderny. Střetávání tradičních hodnot s moderními přináší ono neporozumění, heterogenitu přístupů a celkovou nestabilitu. V rámci komunity se tyto střety mohou projevit na úrovni jednotlivých skupin v rámci komunity samé, kdy část skupin může vyznávat v jistém smyslu tradiční hodnoty a střetávat se se skupinami, které volají po inovacích.

Z dalších představitelů Chicagské školy jako byl Robert E. Park, Ernest W. Burgess a R. D. McKenzie bych se ráda zastavila u posledního zmiňovaného a jeho teorie “human ecology”. Lidská ekologie je definována jako „studium prostorových a časových vztahů lidských bytostí ovlivňovaných výběrově působícími a přizpůsobivými silami prostředí. Lidská ekologie se tak zabývá vlivy „pozice“, tedy postavením jednotlivých komunit mezi jinými, a

to jak v čase, tak i v prostoru (Park, Burgess, McKenzie 1925: 63-64). McKenzie svou koncepci „human ecology“ využívá pro studium jednotlivých komunit. Rozpracovává jejich typologie a zkoumá tzv. „ekologické vlivy“ působící na rozvoj, nebo naopak na úpadek komunit (Park, Burgess, McKenzie 1925: 70). Zasazení komunity do kontextuálně specifického prostředí umožňuje precizněji uvažovat o fungování a přetrvání konkrétních komunit. V optice McKenzieho pak pokud je ve zkoumaném prostředí dlouholetá tradice nějaké komunity, je více pravděpodobné, že ekologické vlivy budou nastaveny příznivě pro to, aby komunita přetrvala. Naopak u neprovázaných dílčích skupin pak je tato šance menší.

Z empirických výzkumů považuji za přínosné dále zmínit například studie Barryho Wellmana (Wellmann 1999; Wellman, Leighton 1979), které souvisí s tím, co anticipoval Gierke. Wellman si kladl otázku, zda jsou komunita a solidární vztahy v procesech modernizace a urbanizace ztraceny, zachráněny nebo osvobozeny a na tomto základě formuluje 3 teze. Teze o ztracené komunitě se odkazuje právě k tomu, co anticipoval Gierke (2002), že klasické (primární) solidární vztahy v komunitě byly nahrazeny generalizovanými, neosobními vztahy. Teze o zachráněné komunitě se vůči tomu vymezuje a zdůrazňuje, že takovéto vztahy nezakly, ale přetrvaly na solidární bázi i vůči změnám. Teze o osvobozené komunitě tvrdí, že primární vztahy zůstávají nadále důležité, ale mají v současnosti podobu spíše sociálně a prostorově oddělených hustších sítí, které se vyznačují naopak menší solidaritou. Síla argumentu o osvobozené komunitě spočívá v tom, že „komunita“ už nepotřebuje být nutně spjata se sousedstvím. Komunita může mít nelokální charakter (Wellman, Leighton 1979: 368–381). Dle mého se ale lokální stránka může vždy připomenout, protože komunita musí mít prostředí, kde interaguje a tato lokalita může být jak zimní stadion, prostředí klubovny, tak například virtuální místnost či prostředí. Spíše je potřeba oprostít se od toho, že lokalita je geografické území, ale může mít v současné době širší záběr. Je totiž podmínkou pro komunitu mít společný bod pro setkávání.

Pro vymezení komunity dále považuji za přínosné vymezení rozdílu mezi komunitou a sousedstvím. Wellman a Leighton identifikují problémy, které jsou spojené s tím, že bývá komunita ztotožňována se sousedstvím. Zaprvé je to prostorový determinismus. I když připustíme, že časoprostorové náklady podporují vztah, aby byly lokálními, nutně to neznamená, že všechny komunální vazby jsou organizovány do solidárních sousedských komunit. Za druhé dokonce ani přítomnost mnoha lokálních vztahů nutně nevytváří oddělená sousedství. Za třetí identifikování sousedství s komunitou může vést k opomenutí hlavních sfér interakce. Za čtvrté v důsledku zaměření na sousedství získávají na důležitosti prostorové charakteristiky jako kauzální proměnné. Za páté, výzkumy sousedství jsou spojeny s tím, za

kterých podmínek přetrvává samotářství a v důsledku toho se pak dospívá k předpokladu o neexistenci komunit. Na základě toho se přiklání k tomu, že perspektiva analýzy sítí je vhodnější odpovědí na otázku komunit a to proto, že se zaměřuje na hledání sociálních vazeb a toků zdrojů. Studium komunity tak může být osvobozeno od prostorové a normativní báze (vztahy nemusí být jen v rámci daného sousedství). Analýza sítí nám může ukázat, že silné vazby jsou jen výjimečně lokalizovány v sousedství (Wellman, Leighton 1979: 366–367). Právě tímto přístupem je Wellman a Leighton mostem k následné kapitole zabývající se současnými přístupy, protože ty právě vidí cestu v přístupu ke komunitám v teoriích sítí, jež budou představeny.

2.3. Komunita – současné přístupy

S přechodem od pevné modernity k modernitě tekuté, budeme-li užívat označení ustanovené Zygmuntem Baumanem, je stále více jednoznačnost nahrazována mnohoznačností, pluralitou (Bauman 1999). Tato pluralita se poté odráží i v samotném užívání konceptu komunita, který tak můžeme slyšet na ulici, ve sportovní aréně, na hřišti, ale dokonce i na trhu (například obchodní komunita) (Blackshaw 2010: 19). Toto nadužívání vede k tomu, že pojem je problematicky uchopitelný a těžko může být používán jako reflexivní pojem pro současnou společnost.

V českém prostředí pak nalezneme pouze několik málo textů zabývajících se přímo komunitou (srov. Vašát, Bernard 2015; Váně 2012, 2013; Uherek, Korecká, Pojarová 2008). Komunita je často spojována s otázkou etnicity. Je potřeba si ale uvědomit, že i například takové výzkumy sítí či sociálního kapitálu jsou studii komunit, neboť jde o propojení konkrétních jedinců. Právě teorii sítí a její analytické nástroje můžeme považovat za jistý druh přístupu ke studiu komunit v současnosti, stejně tak studium sociálního kapitálu. Proto jsou v práci tematizovány jak teorie sítí, inspirované zejména teorií silných a slabých vazeb (Granovetter 1973), tak teorie strukturních děr (Burt 1992). A to z toho důvodu, že jsou to právě sociální vazby, které zpřístupňují jedinci prostředí komunity a udržují ho v ní. Zároveň jednotlivé sítě nejsou stejně dostupné všem jedincům a některé zvyhodňují více než jiné. Protože se ve své práci opírám o teorii sítí, je pro studium komunity důležité sledovat ty jedince, kteří pokrývají a kontrolují strategickou pozici a dokáží propojovat jedince, kteří by jinak v kontaktu nebyli. Jde tedy o uzlové komunikátory.

Mark Granovetter se domníval, že v rámci zkoumání sociálních vazeb je nezbytné zkoumat tzv. silné a slabé vazby, jelikož každý druh vazby má svůj vlastní přínos. Zatímco

silné vazby poskytují jedinci formu ochrany, tak slabé vazby dokáží zprostředkovat méně dostupné statky. Dokáží se stát určitým mostem k informacím, které nám pevné vazby nezprostředkují (Granovetter 1973). V tomto smyslu pak silné vazby (rodina, blízcí přátelé) stojí v rámci informačního toku ve stejném proudu jako jedinec a nedokáží přinést tak zásadní informace, jež by sám jedinec už neměl. Jejich funkce tak spočívá hlavně v obraně jedince a v poskytování mu citového zázemí. Slabé vazby (vzdálení přátelé, kolegové) mají jiné další vazby a díky nim je možné se napojit na externí informační toky, které jsou odlišné od těch, v kterých se pohybujeme a mohou nám tak být užitečné například při hledání práce apod. V rámci komunity můžeme rozvíjet silné i slabé vazby díky dílčím skupinám, které v komunitě existují. Naše skupina bude silnou vazbou a ostatní členy můžeme považovat za slabou, protože nám mohou pomoci v rozšíření naší sítě v případě problému a hledání pomoci. A to z toho důvodu, že se jedinci nyní v komunitě neznají všichni natolik dobře, že by byli provázáni silnými vazbami a tudíž nestojí ve stejných komunikačních kanálech.

Podobně přemýšlí o sítích i Ronald Burt (1992) skrze svou koncepci strukturálních děr. Burt se rovněž zaměřuje na situaci, kdy jedinec získává nejlepší informace. Dle něj je to takový jedinec, který díky své pozici v komunitě utváří strukturální most mezi oddělenými sociálními skupinami. Jinak řečeno má pozici, kdy má možnost získávat informace z různých zdrojů, zprostředkovávat je a nebo naopak si cenné informace strážít. Pokud o svou pozici přijde, sociální skupiny, které propojoval se rozdělí a budou nezávislé, žádný tok informací mezi nimi nebude probíhat (Burt 1992: 20). Budování mostů je tak v obou teoriích zdrojem nových informací a nápadů. Takováto pozice je sice výhodná, ale velmi náročná na udržování. Jedinec musí vynaložit čas s každou ze sociálních skupin se setkávat a interagovat odděleně, jinak by došlo k provázání jedinců a strukturální most by zanikl. Rozdíl mezi teoriemi je v tom, co je určující pro pozici jedince v sociální struktuře. Podle Granovetra je to síla vazeb, která určí, zda jedinec bude strukturálním mostem. Naproti tomu Burt tvrdí, že primárním je vytvoření vazeb typu most a následného udržování samotným jedincem.

2.3.1. Komunita a individualismus

S příchodem moderní společnosti je spojeno několik procesů jako diferenciací, industrializace, urbanizace, globalizace, individualizace a jiné. Právě individualizaci jako jeden z procesů spojených s moderní společností je důležité v kontextu zkoumání komunity alespoň krátce přiblížit. A to proto, že právě s procesem individualizace spojuje značná část teoretiků

proměnu, respektive zánik komunitních forem soužití charakteristických pro tradiční i raně moderní společnosti.

Individualizovaný jedinec se má oprostít od všech pout a budovat si svou identitu, která je ve velké míře založena na konzumerismu. Důsledkem toho se stává, že nátlakové formy, kterými komunita disponovala a jež umožňovala usměrňovat vlastní zájmy jedinců, jsou delegitimizovány. To vede ke zvýšení odporu podřizovat se nějakým pravidlům a zároveň podporuje více prosazovat své vlastní zájmy. V tomto kontextu se pak jedinci v jistém smyslu začínají podobat představě, kterou měl Hobbes. Jedinci se řídí vlastními zájmy, které staví nad zájmy dalších jedinců a soustředí se jen na svůj vlastní úspěch. Všichni známe tzv. selfie, které v sobě dobře odráží představu individualizované až narcistické společnosti. Selfie staví do středu všeho dění “já” – “já je vše, co stojí za to vidět” (Kegley 2016: 31). Nastává ale paradox, protože jedinec dokáže svou identitu utvářet jen v interakci s dalšími osobami a nemůže se tedy absolutně vyvázat z pout. Na jedné straně působí nátlak, že jedinec má být autonomní, jedinečný, a na straně druhé jsou všechna rizika přenášena až na úroveň jedince, který je nemá s kým sdílet (Keller 2011). Takováto situace má za následek, že se jedinec v dnešní společnosti cítí ztracený. S termínem ztracený jedinec přišel Josiaha Royce a navázal na něj Albert Spencer (2007: 77) který popisuje, že jedinci jsou ztraceni ve smyslu, že *“hledají komunitu, která by mohla uspokojit jejich potřeby, ale ztratili se kvůli okolnostem, které mohou být mimo jejich kontrolu. Takový jedinec se postupně stává odloučen od komunity, ale ještě není (zcela) odděleným jedincem. Odděleným jedincem se stává tehdy, když se po neustálém zklamání a neschopnosti najít společenství stává zahořklý a cynický vůči všem loajalitám.”*

Současná společnost by se měla snažit zabránit tomu, aby se jedinci stali oddělenými, neboť takoví jedinci mohou páchat deviantní činnosti včetně porušování zákonů jako například masové střelby na veřejných místech jako jsou školy, kostely, kina apod. (Kegley 2016: 26). Způsob, který by měl pomoci tomuto zabránit, je právě návrat ke komunitám, aby jedinci nezažívali pocit vykořenění. Pro tento návrat ke komunitám je podle Royce stěžejní mezi jedinci budovat loajalitu, pro kterou jsou důležité rituály. Správná komunita pak v sobě snoubí jednotu a spolupráci spolu s individualitou a originalitou (Kegley 2016: 38–39).

S čímž souhlasí i Steven Brint, podle kterého je budoucnost komunit vázána na aplikaci formy bratrství s malým omezením individuálních svobod a nízkou mírou defenzivy ve vztahu k cizím lidem. Tyto volně propojené lokální komunity, volně propojené sítě přátelství, volitelné komunity založené na aktivitách, neideologické a virtuální komunity bere jako naději, že se do moderního světa podaří vnést prvky komunit (Brint 2001: 20). Komunity musí být postaveny na víře, naději a toleranci namísto strachu, nenávisti a rigiditě (McMillan, Chavis 1986: 20).

Předpokladem pro úspěšné fungování komunit v dnešní společnosti je tedy jednak budování loajality, která se v důsledku tlaků modernizačních trendů, poněkud upozadila. A jednak balancování tlaku mezi jedincem a komunitou, neboť příliš mnoho volnosti přináší chaos a příliš málo naopak stagnaci (Kruger 2006: 318).

Stále častěji se tak ukazuje, že předpoklad o zániku komunity v důsledku individualizace je mylný. Nelze individualizaci a komunitu nahlížet jako vylučující se stavy společnosti, ale spíše jako koexistující procesy⁴ (na což poukazoval již Émile Durkheim). Protože pokud jsme mimo komunitu, tak máme méně příležitostí pro individuální autonomní účast na rozhodovacích procesech (Itzigsohn 2016: 56). Budeme-li tedy nahlížet komunitu a individualizaci jako procesy, které existují vedle sebe, umožní nám to navíc překlenout představu, že komunity jsou zpochybňované, nefunkční a pouze přechodné (Panelli, Welch 2005: 1606).

Jelikož, jak jsem nastínila výše, v době individualismu se stále více rozpadají tradiční zdroje komunit ať už je to rodina, lokální síť postavených na sousedství nebo náboženské komunity. Jsou to právě fanouškovské či zájmové komunity, které mohou být oním zdrojem, kde jedinci budou hledat uspokojení svých tužeb po naplnění komunitního života (viz Crawford 2005: 52–62).

2.4. Vymezení základních pojmů

2.4.1. Komunita

Výše jsem představila základní teorie a koncepty ovlivňující studium komunit a nastínila samotný termín komunity. V literatuře nalezneme odkazy na pluralitu a nejasné užívání termínu komunita, i chybějící metodologii pro daný výzkumný předmět (Bauman 2001; Hilary 1955; Keller 1986; Keller 2003; Váně 2012; Váně 2013; aj.). Někteří autoři jako Jan Keller se v kontextu nejasných definic termínu komunita přiklánějí k tomu, že o komunitě v moderní společnosti nemůžeme uvažovat, protože je natolik odlišná od původní koncepce tradiční komunity. Industrializace a procesy s ní související jako je nová dělba práce, rozvoj dopravy, komunikačních technologií, urbanizace a jiné zapříčinily strukturální přeměnu sociálních mechanismů, že všechny znaky tradiční komunity byly zničeny (Keller 1986: 34). Jiní se zase kloní k tomu, že ač k proměně došlo a nemůžeme již mluvit o tradiční komunitě v jejím

⁴ Jak konstatují Ruth Panelli a Richard Welch (2005: 1608-1609) komunitu je potřeba nahlížet jako proces neustálého vyjednávání její konstrukce. Komunita tedy není nějakým stavem, který byl/je dokončený, ale je neustále znovu vyjednávána a konstruována.

původním smyslu, tak je termín stále platným a pro sociologické studium potřebným. Suzanne Keller (2003: 8–10) se snaží ve své knize oddělit termín komunity od všeobjímajících generalizací, vyzdvihnout hlavní dimenze a popsat vývoj v čase. Poukazuje na problematičnost individualismu ve vztahu ke komunitě, ale je přesvědčena, že komunita “utváří magický prstenec” a ani v modernitě se neztratila potřeba komunity, protože jedinci stále potřebují malé komunity, které jsou pevné ve své struktuře oproti rozsáhlým byrokratickým individualizovaným a propustným strukturám moderní doby.

Domnívám se, že cílem výzkumníka není se problematickým pojmem vyhýbat, ale právě naopak brát je jako výzvu, která nám o dané společnosti může vypovědět mnohem více než očekáváme. Sám Jan Keller již v roce 1986 poukazuje na zmatečnost termínu, kloní se k tomu, že termín komunita by neměl být používán z důvodu změn, jakými jeho obsah prošel. Zároveň ale konstatuje, že ona neurčitost pojmu není něčím negativním, ale můžeme ji brát jako výhodnou, neboť proměny koncepce komunity slouží jako “citlivý indikátor” sociálních problémů určité doby (Keller 1986: 32). Pokud by totiž bylo možné zkoumat jen jasně definované fenomény, bylo by možné zkoumat jen velmi málo, zdali vůbec něco. A to proto, že v sociálních vědách jsou fenomény definovány vždy pouze přibližně. Příznačným příkladem je i sociologie náboženství. O definici náboženství se na poli sociologie vedou též spory. Je proto potřeba mít na mysli, že vždy se jedná o definici konceptu jako pracovního nástroje, který není přesným odrazem reality a můžeme jej hodnotit vždy pouze jako užitečný či méně užitečný, ale nikoliv jako pravdivý nebo nepravdivý (Berger 1997 cit dle Robert, Yamane 2012: 4). Někdy právě až přehnaná snaha a „honba“ za definicí daného pojmu zakrývá to opravdu důležité a to správnou operacionalizaci, identifikaci a měření prvků zkoumaného fenoménu a s ním spojených dalších sociálních fenoménů, které chceme zahrnout do našeho vysvětlení (Bruce 2011: 118). Při výzkumu komunit bychom neměli mít ani tak snahu definovat komunitu nebo odmítat platnost nedokonalých formulací definic, ale spíše se zajímat o lidské prožívání podstaty jevu a to jak komunity, tak ale i jedinečnosti (Panelli, Welch 2005: 1597). Uvažujeme zde o zkoumání pocitu “zažívání komunity” a “zažívání jedinečnosti”, podobně jako o tom uvažovali již Platon a Aristoteles, abychom postihli dialektiku mezi individualizací a lidskou potřebou sdružovat se do komunit.

Ve své práci tak ani nechci přispět k přidání další definice, ale spíše představit způsob, jak ke komunitě přistupovat, jak ji zkoumat a hlavně, co vypovídá o dnešních společenských jevech. Z představovaných táborů se kloním tedy k těm, kteří tvrdí, že komunitu zkoumat lze a že je v současné době fenoménem, který si pozornost zaslouží. Na to poukazuje i kniha Gerta Melvilla a Carlose Ruty *Potency of Common* (2016), která shromažďuje texty autorů na téma

komunity a individuality. Ukazuje, že touha po komunitě i v dnešní době, kdy se stupňuje a sílí individuální soutěž, je prostě něčím nevyhnutelným (2016: 82). Naproti tomu Keller (1986) vymezuje ideální znaky tradiční komunity a tvrdí, že jsou to tyto znaky, které přestaly platit, a tudíž komunita se natolik proměnila, že by termín měl být užíván jen v tradičních neindustrializovaných společnostech. Těmito znaky jsou: 1) jednoznačná prostorová ohraničitelnost a odlišení od ostatních komunit; 2) propojení příslušníků skrze příbuzenské vazby; 3) uspokojení všech potřeb svých členů z vlastních zdrojů; 4) vystupování jako mocensky suverénní vůči členům i navenek a 5) příbuznost hodnotové orientace členů (Keller 1986: 34-35).

Stejně jako Keller (1986: 35) pokládá obhájcem důležitosti komunit v dnešní společnosti otázky ohledně moderní komunity, aby zpochybnil možnost funkčnosti konceptu, i k jeho vymezení bychom mohli vznášet dotazy. K prvnímu bodu například, jak se v tomto bodě staví ke spojování kmenů, tradičních společností a například k migračním vlnám, kočovným národům? V případě moderních komunit počítáme s trendem tekutosti a přelévání, takže nás takovéto skutečnosti nemohou překvapit. Naopak i moderní komunitu můžeme považovat jako vymezenou vůči ostatním komunitám – pokud si budeme všimnout dichotomie my vs. oni, tak se vždy nějaká taková dichotomie objeví a pomůže nám definovat hranice komunity. I v současné době se může připomínat lokální charakter komunity, kdy se potřebuje někde scházet, někde sdílet své přináležení a je jedno, jestli je to virtuální prostor, klubovna, zimní stadion apod. U druhého bodu můžeme nalézt ekvivalenci v redefinici rodiny v postmoderní době, která rodinu definuje jako: “[...] skupinu lidí, kteří jsou spřízněni pokrevně nebo manželstvím nebo jinou formou hlubokého vztahu” (Thompson 2016). Postmoderní přístup k příbuzenství a rodině zdůrazňuje, že příbuzenské vazby nemusí znamenat nutně pokrevní pouta,⁵ ale jsou to širší vztahy, do kterých bývají zahrnováni i přátelé, což nám umožní použít tento bod opět i pro moderní komunitu. Jistá problematičnost přichází se třetím bodem, jelikož zajištění všech potřeb opravdu komunita v dnešní době zajistit nedokáže. Spíše díky procesu diferenciaci zajišťuje několik málo jedincovo potřeb, což ale nemusí být nutně špatně. V současnosti totiž by se dalo namítnout, že ani rodina nedokáže naplnit potřeby zajišťované v tradiční rodině, a přesto koncept rodiny je nadále používán. Mocenská suverenita zmiňovaná ve čtvrtém bodě je dle mého v komunitách i nadále přítomná, i když též v pozmeněné míře. Rozhodně komunity mívají vlastní pravidla, která členové musí dodržovat,

⁵ A jistě bychom při diskuzi se sociology zabývajícími se studiem příbuzenství zjistili, že již před postmoderními přístupy bylo definování příbuzných v některých případech nezávislé na pokrevních poutech.

jinak hrozí sankce (mocenský prvek vůči členům). A zároveň komunita má určité prostředky a vystupuje vůči jiným komunitám případně institucím, se kterými vyjednává (mocenství navenek). Poslední příbuznost hodnotové orientace, tak jak ji chápu já, je stále platná i pro dnešní komunity. Nikoliv ve smyslu, že jedinci mají stejný systém životních hodnot, ale že v rámci komunity vyznávají podobné hodnoty, které je i přivádí do daného prostředí.

V kontextu práce se pak přikláním k přístupu, který představil Anthony P. Cohen (1985: 38), který tvrdí, že je třeba zaměřit se na zkoumání zkušenosti jedinců s přinálením ke komunitě a na znaky, kterými se komunita vyznačuje jako jsou rituály, zvyky aj. Tedy odklonit se od strukturálního přístupu a zkoumat fenomén skrze přístup konstruktivistický. Bez jednotlivých aspektů nemůže komunita existovat a tyto aspekty mají symbolickou povahu, která přispívá k utváření podstatného prvku mentality, kterou komunita spoluutváří (Váně 2012: 30). Souhlasím se zmíněnými autory v tom, že je potřeba se zaměřit na jedince, kteří komunitu utváří symbolicky, čímž se stává zdrojem a úložištěm významu, a odkazem na jejich identitu (Cohen 1985: 118). Ke komunitě se totiž v současnosti stále častěji přistupuje jako ke komunitě duše stojící na společných hodnotách a uskutečňování, než že by bylo potřeba krevních pout, společné půdy či statků (Rehberg 2016: 81). Odkazujeme se tedy k jedincům a nějakému jejich sdílenému pocitu přinálení a pocitu „zažívání komunity“.⁶ Přínosný v tomto kontextu může být i koncept entitativity, který poprvé použil Donald T. Campbell (1958). Jde totiž o termín vyjadřující, jak je nějaká skupina jedinců vyhodnocena jako společná entita, vyhodnocena jako nějakým způsobem organizovaná sociální skupina namísto individuálních jedinců. Klíčové body pro entitativitu jsou podobnost členů skupiny, vzájemná komunikace, společné cíle a kolektivní činy a samotná identifikace jedince se skupinou (Lickel et al. 2000). Entitativita je spojená i s určitým stereotypním uvažováním o dané skupině (např. Phillips 2022; Spencer-Rodgers, Hamilton, Sherman 2007). Dle mého je toto stejně tak dobře aplikovatelné na komunitu. Protože některá uskupení jedinců jsou vnímána více jako komunita než jiné na základě představ o sdružených jedincích.

Další oporou pro zkoumání komunity je přístup McMillana a Chavise, kteří vymezují 4 základní prvky komunity – členství, vliv, integrace a naplnění potřeb a sdílené emocionální

⁶ Zde bych ráda zmínila reflexi, kdy jsem se nechala inspirovat Suzanne Keller (2003), která téma a vymezení komunit diskutovala se svými studujícími. Rovněž jsem v rámci svého předmětu nechala studující rozvíjet téma komunit, abych zjistila, zda mé uvažování na základě studia literatury není nějakým způsobem omezené a zaměřené jen jedním směrem. Studující měli za úkol stanovit, co komunitou vůbec je, jak ji chápou. Ve společné diskuzi se studující shodli na následujících společných bodech - 1) společný zájem, 2) sociální vazby (kdy není potřeba znát se face to face), 3) setkávání se (důležitost místa) a 4) uznání „identity“. Proti tomu vymezili skupinu, která je méně početná a je zde jasnější proces identifikace vlastních členů. Z finálních výsledků vyplynulo, že je zde ještě jeden důležitý aspekt, který je potřeba brát v úvahu a který bychom mohli označit právě jako ono „zažívání pocitu komunity“.

spojení. Členství spojují s 5 hlavními atributy, kterými jsou hranice, emocionální bezpečí, smysl přináležení a identifikace, osobní zájem a společný systém hodnot. Vliv je spojen s participací v komunitě, kdy předpokládají, že jedinci, kteří mají pocit, že mají vyšší vliv, tak v komunitě setrvávají spíše než jedinci bez vlivu. Integrace jedinců tedy jako zabezpečení potřeby někam patřit a skrze setkávání různých jedinců zabezpečit naplňování potřeb svých i ostatních. Posledním prvkem sdílení emocionálních spojení je myšlena společně sdílená historie. Předpokladem je, že čím více toho lidé sdílí, tím pevnější základy komunity utváří (McMillan, Chavis 1986: 9–14). Aspekty, které autoři vymezují, jsou pro mé zkoumání velmi podstatné, protože i já očekávám, že budou mít vliv. Že jedinci, kteří jsou v hierarchii výše postavení a mají určitou moc, zároveň jsou i těmi, kteří sdílí mnohem více historie komunity a mají vyšší pravděpodobnost v komunitě setrvat.

Novější teorií, kterou pro zkoumání komunity v rámci práce promýšlím, je pojetí Stevena Brinta, který komunitu vymezuje na základě šesti vlastností komunity. Čtyři označuje jako strukturální proměnné a dvě jako kulturní. První strukturální proměnnou jsou husté a náročné sociální vazby. Tato proměnná je dobře propojitelná s teorií sítí. Druhá proměnná představuje začlenění jedinců do sociálních institucí. Toto začlenění působí pozitivně ve smyslu rozvoje důvěry a občanských dovedností. Třetí jsou rituální možnosti, které posilují skupinovou identitu a individuální sebehodnocení, a čtvrtou proměnnou představují skupiny malé velikosti. První kulturní proměnnou je určitá percepce podobností s fyzickými charakteristikami, výrazný styl, způsob života nebo historická zkušenost druhých. Druhou proměnnou je potom společná víra v systém idejí, morální řád, instituce nebo skupiny (Brint 2001: 3–4). K vymezení těchto proměnných (Brint) a prvků (McMillan, Chavis) se budu odkazovat v rámci mnou definovaných atributů komunity.

2.4.1.1. Fanouškovská komunita

Ve své práci se zabývám komunitou hokejových fanoušků. Fanouškovství má jistá svá specifika, a proto bych zde ráda věnovala pozornost i jejímu vymezení. Je totiž potřeba se vždy zamyslet, jestli daná komunita má nebo nemá nějaká specifika a dle toho i případně přizpůsobit zaměření se na jednotlivé atributy. Zde se můžeme vrátit zpět ke konceptu entitativity, který ukazuje, že vnímáme-li nějaké uskupení jedinců jako skupinu/komunitu, tak mu připisujeme nějaké společné znaky a stereotypní představy (např. Phillips 2022; Spencer-Rodgers, Hamilton, Sherman 2007). Například sportovní fanoušci, respektive komunita sportovních fanoušků, je často nahlížena negativně, jako deviantní komunita, viz zaměření se na extrémní formy sportovního fanouškovství např. hooligans (Crawford 2005: 49; Sekot, Smolík 2008,

aj.). Utváření negativního pohledu na danou komunitu může v dlouhodobém hledisku vyvíjet tlak na komunitu, spor uvnitř komunity a následně vyvolat narušení nebo rozpad komunity. Na druhou stranu můžeme uvažovat i o opačném působení, kdy jsou jedinci konceptualizováni zvenku jako komunita, která má jisté negativní obsahy, ale jedince tento pocit určité křivdy „zvenčí“ tmelí právě dohromady, protože jim vazby mimo komunitu přijdou omezené ve svém uvažování.

Posouzení toho, kdo je fanoušek, koho posuzovat za člena fanouškovské komunity, záleží na perspektivě toho, kdo posuzuje. Pro jedince z vnějšku může být členem fanouškovské komunity i například pasivní divák, který daný sportovní tým podporuje z pohodlí domova. Z hlediska komunity by rozhodně tento jedinec jako člen posouzen nebyl (Hills 2002: xi). Komunita bude klást důraz na vzory podpory, na aktivní účast. Fanouškovství má fungovat na principu žité zkušenosti a jako zdroj identity, je to více spojeno s dnešní konzumní společností. A to proto, že na fanouška je vyvíjen tlak, aby si kupoval potřebné rekvizity, platil za vstup, konzumoval stanové občerstvení a vynakládal další náklady spojené s podporou svého týmu. Tento přístup umožňuje uchopit fanouškovství v dnešní době, kdy můžeme uvažovat o fluiditě komunit, respektive o přelévání zájmů jedinců například i během jednoho dne (Crawford 2005: 49–50). Pokud bychom měli stanovit kritéria opravdového či autentického fanouška, byla by to: nezlomná loajalita k týmu, účast na zápasech, předzápasové popíjení, znalosti o zájmu komunity (sportovním týmu) (Crawford 2005: 55). Zároveň nezáleží jen na subjektivním pocitu jedince, že on se cítí jako fanoušek, člen komunity, ale záleží také na procesu uznání jedince za člena komunity a pak utváření pocitu přináležení. Takovéto předpoklady by mohly budit falešný dojem, že pro fungování komunity je potřeba, aby se jedinci osobně znali. Pocit přináležitosti se ale utváří na základě víry ve sdílení společné identity (fanouška daného týmu) (Crawford 2005: 53). Díky tomu je možné zkoumat i v dnešní době tak populární online komunity, kde právě vypadává aspekt face-to-face scházení a zároveň toho, že by se všichni jedinci napříč komunitou museli znát.

Fanouškovskou komunitu můžeme označit jako uskupení spojené na základě víry (*belief-based*), kde je velmi silný tlak na jedince, aby se přizpůsobili normám a hodnotám komunity, což vede k očekávání vyšší vzájemné podpory (Brint 2001: 11). Toto přizpůsobení je dobrovolné a jedinec se dobrovolně vzdává části své svobody, aby se podřídil komunitě, a kdy na oplátku od komunity očekává zajištění jistých benefitů, jež mu tuto ztrátu svobody vykompenzuje.

2.4.2. Skupina

Ve vymezení charakteristických vlastností komunity od Stevena Brinta (viz výše) se nám objevuje pojem, jímž je skupina malé velikosti. Je proto důležité explicitní odlišení skupiny od komunity. V případě disertační práce je komunita brána právě jako určitý soubor menších skupin. Skupiny jsou charakteristické tím, že ji utváří určitý počet jedinců, kteří tvoří vnitřně propojený celek. Mezi členy skupiny se rychle vytvářejí vzájemné vztahy (Výrost, Slaměník 2008: 323).

Na základě idealistické představy o tradiční komunitě by mohlo být námitkou, že takováto nehomogenita je pro komunitu problematická. Je třeba si ale uvědomit, že ani tradiční komunita nebyla vždy sociálně homogenním a harmonickým celkem. Jak píše Keller (1985: 34) i tradiční komunita “*[m]ohla být zmítána vnitřními rozpory, ty však byly prožívány a řešeny způsobem, který zpravidla nepřekračoval hranice komunity a meze jejího obzoru.*” Otázkou tedy v daném kontextu je, jestli přílišné roztržštění komunity do malých skupin s odlišnými zájmy je problémem. V individualizované době můžeme brát existenci více různých skupin v rámci komunity jako jistou příležitost pro seberealizaci ve skupině, která nejlépe odpovídá našim vlastním zájmům, představám, hodnotám. A tedy že roztržštěnost není v tomto ohledu problematická. Samozřejmě zároveň vzniká hierarchie mezi skupinami, kdy některé jsou pro jedince dostupnější než jiné (Panelli, Welch 2005: 1602). Je pak vcelku logické, že čím více vzniká skupin s nerovnými podmínkami, tím vyšší je pravděpodobnost konfliktu. Záleží poté na povaze konfliktu, zatímco jeden může vést k posílení, druhý naopak k zániku komunity. Aby konflikty posílily komunitu, musí mít pozitivní vliv na důsledky kohezivity skupiny. Jinak řečeno, nesmí narušit schopnost skupiny udržet své členy, sílu skupiny nad členy, stupeň participace a loajality členů, pocit jistoty členů, produktivitu, spokojenost a vývoj (Výrost, Slaměník 2008: 326). Pokud má konflikt pozitivní dopad, dojde s vysokou pravděpodobností k redefinici určitých aspektů komunity a komunita dále přetrvá a posílí. Naopak pokud konflikt nesplní výše uvedené, tak se komunita rozpadne a zanikne. A je možnost, že vzniknou komunity jiné nebo se členové přeměrují do jiných již existujících komunit. Tento jev, kdy jsou spory mezi jednotlivými skupinami v komunitě, se ukazoval i v mnou zkoumané komunitě při generační obměně, která je popsána v empirické části práce.

2.4.2.1. Referenční skupina

Důležité pro pochopení dynamiky komunity je termín referenční skupiny. Referenční skupina je taková skupina, podle které se jedinec posuzuje. Samuel Stouffer s kolegy ve své studii

amerických vojáků v průběhu 2. světové války ukázal, jak jsou referenční skupiny důležité (Barkan 2011: 143). Hodnotí-li jedinec své chování v závislosti na vybrané referenční skupině, která je mu vzdálená, může trpět relativní deprivací a tedy v určitém smyslu špatnému vyhodnocování vlastní situace.

Referenční skupiny můžeme dělit na normativní a komparační nebo na negativní a pozitivní. Normativní stanovují normy, hodnoty a postoje. Lidé pak k těmto skupinám vzhlížejí, aby pochopili, jak se v daném prostředí mají chovat. Komparační referenční skupiny pak slouží jako měřítko, které jedinci používají při sebehodnocení. Tyto dvě funkce nemusí nutně odpovídat dvěma odlišným skupinám, ale obě funkce mohou být naplňovány skrze jednu referenční skupinu (Kelley, Volkart 1952: 410–414). Ve smyslu pozitivních a negativních skupin můžeme jednoduše říci, že pozitivní jsou takové, kde člověk aspiruje na to stát se členem a negativní skupina je taková, jejíž chování je odmítáno (Newcomb 1952: 420–430).

V kontextu komunit pak referenční skupiny určují dynamiku. Jednak nově příchozí jedinci si v rámci komunity vybírají referenční skupinu, která je jim blízká a aspirují na to stát se jejími členy. A jedinci, kteří jsou již členem komunity mohou aspirovat na to stát se členem jiné (referenční) skupiny. Problém z pohledu komunity může nastat v případě, kdy si jedinci budou volit špatné referenční skupiny, nebude se jim dařit aspirovat na členy těchto skupin a budou kvůli tomu odcházet z komunity, což ji bude oslabovat.

Dále je potřeba si uvědomit, že mohou nastat situace, kdy jedinec v rámci komunity nebude členem ani jedné skupiny, ať už se bude jednat právě o nově příchozí, tak například o jedince, kteří byli z původní skupiny vyloučeni či o ni nějakým způsobem přišli. Pokud přestanou jedinci usilovat o to být začleněni do skupin, je otázka, zda to neohrozí komunitu z hlediska narušení struktury (více viz kapitola Struktura) a zvýšeného potenciálu vnitřních konfliktů.

Ve fanouškovské komunitě například může nově příchozí jedinec aspirovat na to, stát se skalním fanouškem a vybírá si tuto referenční skupinu. I přes počáteční odmítání se nadále podílí na členství v komunitě, snaží se přiblížit své referenční skupině, ale ani po určitém čase mu ze subjektivního hlediska nepřijde, že by se do ní začlenil či se jí přiblížil. V tomto případě je malá pravděpodobnost, že bude nadále v komunitě setrávat a spíše ji opustí. Naopak jedinec, který již bude v rámci komunity členem některé skupiny a bude aspirovat na člena jiné skupiny, která je buď na pomyslném žebříčku na stejné úrovni nebo o úroveň výše, tak při nezdaru o přechod mezi skupinami, v komunitě setrvá a opustí ji až při vícenásobném nezdaru.

2.5. Základní prvky komunity

V rámci své práce se věnuji jednotlivým aspektům, které považuji za důležité pro ustavení/fungování komunity. Právě studium jednotlivých prvků, které by měly být společné všem komunitám by mohlo být jedním ze způsobů, jak přistoupit ke studiu komunit a jejich porovnávání, zda je průběh těchto základních procesů stejný nebo odlišný. Vymezené principy dle mého dávají jednotlivým komunitám ráz a možnost fungování. Těmito prvky jsou: socializace (hlavně sekundární), tradice a rituály spojené s pamětí, uznání, exkluzivita, struktura a sociální kontrola, respektive benefity, popř. sankce.

Zvolené prvky navazují jednak na definici Davida W. McMillana a Davida M. Chavise (1986) v kombinaci s novějším přístupem Stevena Brinta (2001). Představíme si zde prvky komunity vybrané na základě těchto teorií, které je dobré při zkoumání mít na paměti z toho důvodu, že bez nich by nebylo možné hovořit o komunitě. Důležité je ale upozornit, že tyto proměnné nejsou při zkoumání takto jasně ohraničené a oddělitelné, ale budou vzájemně provázány a budou spolu interagovat. Interakce budou určovat dynamiku skupin a následně dynamiku komunity.

Obě teorie, jak McMillana a Chavise, tak Brinta, se odkazují k rituálu jako k jedné ze stěžejních proměnných, zároveň jsme viděli opodstatněnost tohoto aspektu i v rámci teorie Durkheima. Socializaci jsem vybrala z toho důvodu, že utváří most mezi Brintovými proměnnými začlenění jedinců do sociálních institucí, hustými a náročnými sociálními vazbami i oběma kulturními proměnnými – výrazný styl, způsob života a historická zkušenost spolu s vírou v systém idejí, morální řád. Na společný způsob života (jazyk, oblečení...) se odkazují i McMillan a Chavis (1986: 9) v rámci své proměnné členství. S využitím studia průběhu socializace se tak dostaneme i k těmto proměnným. Členství, tedy pocit přináležitosti do komunity, se získává jednak na základě socializace – osvojování si “těch správných” hodnot, norem, jazyka apod. a jednak skrze uznání jedince za člena komunity. McMillan a Chavis (1986: 9–14) definují další prvky, kterými jsou: naplnění potřeb a sdílená emocionální spojení. Tyto prvky můžeme spolu s pocitem bezpečí a pocitem identifikace s danou komunitou, zahrnout pod sociální kontrolu a tedy benefity členství v komunitě, popřípadě sankce.

2.5.1. Rituály

Prvním aspektem, na který se zaměřuji, jsou rituály, popř. tradice (paměť). Rituály jsou základním stavebním kamenem komunit, jelikož utváří mentální propojení jedinců v komunitu

(Brint 2001; Cohen 1985; Váně 2012; aj.) a posilují pocit přináležení do daného celku. Přebírám zde i myšlenku Durkheima, který rituálům přisuzoval funkci posilování sociální koheze. Vycházel z předpokladu, že náboženství ve společnosti ztratí svoji funkci stmelujícího prvku, ale právě rituály přetrvávají, i když v pozměněné formě (očištěny od náboženského významu), a budou nadále plnit svou funkci coby nástroj sociální koheze (Durkheim 2002).

Chceme-li se zabývat přetrváváním rituálů (tradic), je klíčovou komponentou paměť, neboť aby se tradice stala tradicí a i jí zůstala, musí akce a vzory vstoupit právě do paměti (Shils 1981: 167). Paměť je sama širokým tématem, kterému je na poli zahraniční (srov. Erll, Nünig 2010; Rossington, Whitehead 2007; Radstone, Schwarz 2010 aj.), tak i české (např. Šubrt, Vinopal 2013; Lužný 2014; Maslowski, Šubrt 2014; Kratochvíl 2015; Tížik 2016; Vido 2016, aj.) sociologie věnována hojná pozornost a to i přes to, že existují různé typologie paměti (srov. např. Lužný, Váně 2018: 13–54). A poukazuje se rovněž na problém při zkoumání na základě polysémčnosti konceptu paměti a rovněž existenci obsahově podobných pojmů (Vido 2016: 147). Zde se opět vracím k argumentu, že ač je termín problematický pro svou definici, není to překážka pro realizaci výzkumů tohoto fenoménu. Zaměříme-li se na přetrvání tradic popř. délku trvání nějaké tradice, pak se ukazuje klíčový dopad povahy jejího udržování, tzn. zda je udržována kolektivně nebo individuálně. Ukazuje se, že kolektivní paměť je mnohem silnější než paměť individuální. Je tedy vyšší pravděpodobnost, že pokud se nějaký rituál udržuje kolektivně, bude přetrvávat déle, než pokud jej udržuje sám jedinec. Jinak řečeno, jde o to, že pokud lidé vzpomínají společně na nějakou událost, dokáží ji zrekonstruovat lépe, než pokud vzpomíná jedinec sám. Je to z toho důvodu, že jedinec si nemusí vzpomenout na všechny detaily a zároveň je v rámci situace ani sám nemusel zaznamenat. Zároveň pak i samotné vyprávění dalších vzpomínajících může danému jedinci připomenout části vzpomínky, které se týkaly i jeho samotného (Halbwachs 2009: 50–92). Z toho vyplývá, že tradice i rituály vždy náleží skupinám či komunitám. Nejde o to, že jedinec sám nějaký rituál /tradici dodržuje, protože není vlastností individuálního chování a to je odlišuje od zvyku (Giddens 200: 57). Názorným příkladem může být právě fandění, kdy se zavádí nový chorál a jedinci v komunitě se jej učí. K tomu dochází tak, že při zápase jedinci odposlouchávají jeho znění a ve své menší skupině společně tento nový chorál rekonstruují a společně vzpomínají na jeho jednotlivá slova, protože sám jedinec jej nezachytil celý. V případě, že pak něco zapomene, tak jsou zde právě ostatní členové skupiny, kteří mu např. znění/slova daného chorálu připomenou.

Zároveň je důležité si uvědomit, že jak tradice, tak rituály se proměňují, vyvíjejí se a časem mohou být zcela přeměněny nebo vyměněny, přesto ale si ponechávají svou funkci

(Giddens 2000: 56–57, 60–61). Zároveň některé rituály mohou být společné více komunitám, respektive jejich podoba, ale jejich odlišení je dané charakteristikami komunity. Pro příklad: fandění je spojeno s rituálem tzv. chorea. Tento rituál může být společný více fanouškovským komunitám, ale jeho forma se bude odlišovat tím, že dané choreo bude vyjadřovat podporu jinému týmu. Zmíněná skupina aspektů bude tedy přispívat k udržování komunity pospolu, k budování společného přesvědčení. Můžeme tak předpokládat, že jedinci, kteří budou členy komunity po delší dobu a budou znát tradici komunity, rituály a zvyky (budou se na nich podílet), budou v komunitě více začleněni, budou mít větší vliv. Takovéto začlenění pak, jak jsme popisovali již v kontextu teorie McMillana a Chavise (1986: 9–14), zvyšuje šanci, že jedinci komunitu neopustí. Rituály pomáhají jedinci i v jeho uznání jako člena komunity. A to tak, že pokud si jedinec osvojuje správnou povahu rituálů a jejich dodržování, je mu přisouzen status člena.

2.5.2. Socializace

Druhým aspektem komunity je socializace. V současné sociologii se rozlišuje několik typů socializace. Rozšířená typologie obsahuje až 17 typů socializací (viz Crisogen 2015). Pro účely této práce postačí rozlišení na hlavních 5 typů socializace: primární, sekundární, vývojová, anticipační a resocializace (Okafor 2019). Typy popisují fáze socializace, jimiž jedinec ve svém životě prochází. V tomto kontextu nás až tak nezajímá primární socializace, která probíhá v raném dětství a v rámci rodinných vztahů. Zajímavější pro nás je proces sekundární socializace a anticipační socializace.

Sekundární socializace je spojena s každou skupinou, do které se jedinec v rámci života dostává. Skrze socializaci si jedinci osvojují rituály a tradice, historii komunity, jenž jim pomáhají začlenit se do komunity, a to jak na úrovni mentální – pocit být členem, tak na úrovni fyzické – např. styl oblékání. Jedinec se socializuje ve smyslu osvojování si hodnot, norem, způsobů chování a používání potřebných rekvizit dané skupiny, komunity. Socializace tak přispívá k přetrvávání komunity v čase. Anticipační socializace je procesem, kdy jedinec nacvičuje dovednosti potřebné pro svou budoucí roli (Sincero 2011). Tato fáze socializace může probíhat před tím, než je jedinec uznán jako člen komunity, respektive před samotnou sekundární socializací.

Nemalou roli v tomto ohledu pak hraje i již zmíněná paměť, jelikož právě skrze socializaci jedinec získává jisté vzory, které se mu ukládají do paměti a formují jeho postoje a přístupy. V rámci kolektivu pak dochází k tomu, že paměť je utvářena kolektivně a tato paměť

pomáhá ke skupinové kohezi. Zároveň ale tato paměť může být důvodem sporů uvnitř komunity, kdy se střetávají různé podoby paměti. Jinak řečeno, pokud jsou jedinci dlouho členy dané komunity a dodržují tradice a rituály, je to pro komunitu na jednu stranu přínosné, avšak na druhé straně lpění na tradici může být zátěží pro inovační snahy (např. Turner 2006: 636). Může pak docházet k rozporům v rámci socializačních snah, kdy nové skupiny v komunitě chtějí například inovovat podobu rituálů, vytvářet nové, ale naráží na skupiny “starousedlíků”, kteří chtějí setrvávat v tradici a staví se negativně vůči novotám.

Ohledně socializace v rámci fanouškovských komunit se výzkumy často zaměřují na agenty socializace v souvislosti s genderovými rozdíly, protože fandovství bývá často asociováno se „sociálním dědictvím” předávaným z otce na syna (srov. Pfister, Svenja, Verena 2018). Ženy jsou často v souvislosti s fanouškovstvím opomíjené, protože je to nahlíženo právě jako mužská záležitost. Zaměříme-li se na agenty socializace a genderové rozdíly, nejsou mezi nimi velké rozdíly. Jediný rozdíl je v kategorii kamarádů a vrstevníků, která se ukazuje důležitější pro muže. Na obě pohlaví mají nejvýznamnější vliv rodiče (konkrétně otec) (Parry, Jones, Wann 2014: 258).

Pro mou práci je ale hlavní nejen samotný vstup do prostředí, ale rovněž také jak probíhá tzv. sportovní socializace, kdy se jedinci stávají sportovními fanoušky tím, že se učí specifické hodnoty, symboly a chování sdílené napříč fanouškovskou komunitou (Wann, Melnick, Russell, Pease 2001). Zde je hlavním agentem socializace právě zkoumaná komunita. Pokud komunita selhává jako socializační agent, tak je vysoká pravděpodobnost, že komunita zanikne. A naopak, pokud komunita zvládá proces začleňování nových potenciálních fanoušků, vytváří se psychologické spojení s týmem a je možné identifikovat různé druhy konzumního chování jako sledování televizních přenosů, navštěvování zápasů, nákup fanouškovského zboží a vstup do fanouškovských skupin (např. Funk, James 2004; Katz, Heere 2015). To vše společně vede k utváření nějakého kolektivního vědomí, kdy je pak vyšší pravděpodobnost, že komunita bude přetrvávat a zajišťovat určité funkce pro své členy jako například generování smyslu (např. Delia, James, Wann 2022; Inoue et al. 2017).

2.5.3. Exkluzivita a uznání

Dalšími provázanými aspekty pro definování (určení) příslušnosti ke komunitě jsou uznání a exkluzivita. Oba tyto aspekty posilují vědomí příslušnosti ke komunitě. Exkluzivita komunity společně s interakcemi v neformálním prostředí zvyšují sociální kohezi komunity (Domhoff 2005: 50). Pokud má jedinec pocit, že být členem dané komunity není samozřejmé a musí se o

to nějakým způsobem zasloužit, pak si členství více cení a snaží se v komunitě udržet, když již vynaložil úsilí stát se členem. Vstup tedy probíhá za podmínek nějakého iniciačního rituálu, respektive jedince, aby se stal členem dané komunity, musí něco splnit nebo splňovat nějaké stanovené podmínky, aby byl začleňovací rituál naplněn. Podmínky stanovené komunitou se mohou velmi různit. V případě sportovní fanouškovské skupiny byly tradičně vylučovány či marginalizovány skupiny lidí na základě věku, genderu, etnicity, sociální třídy, fyzického či mentálního zdraví. Jinak řečeno, typickým fanouškem byl bílý muž v produktivním věku z dělnické třídy. Ač se v současnosti fanouškovské komunity staly otevřenější i díky například zvyšování bezpečnosti na stadionech a dalším procesům, tak stejně jsou exkluzivní a k vylučování či marginalizování některých skupin dochází (Crawford 2005: 54–62). Můžeme pozorovat marginalizaci například z hlediska věku, nebo že rodiče s malými dětmi nemohou jít na stání,⁷ protože schody jsou vysoké a jednak by tam děti nic neviděly a jednak by to tam pro ně mohlo být nebezpečné. Ze stejného důvodu na tato místa nemohou jedinci, kteří mají nějaké zdravotní problémy. Zároveň místa na sezení jsou dražší než místa na stání, což může jedince vylučovat na základě ekonomických faktorů. S ohledem na gender jsou ženy ve zkoumané komunitě zastoupeny, ale jsou stále marginalizovanou skupinou, protože je jich poměrově méně než mužů.

Trendy moderní doby zapříčinily tedy i to, že jedinci preferují ne až tak uzavřené komunity. Tento pohled podporuje i Luke Trucker (2022), který konstatuje, že “[...] *k vytvoření zdravé komunity potřebujete obojí, jak exkluzivitu, tak dostupnost.*” Pokud by vstupní podmínky nevyvážily hodnotu členství, jedinci by přestali usilovat o členství a komunita by byla značně oslabena. Z toho vyplývá, že některé přístupy jsou náročnější než jiné, což má vliv na dynamiku komunity. Zároveň má ale exkluzivita i svoji odvrácenou stránku pro ty jedince, kteří se do komunity nedostanou, ač o to například usilují. Pro vyloučené jedince to může mít negativní dopad jak na vlastní identitu, tak na sebevědomí a sebehodnocení. Vyloučení jedinci mohou vybudovat alternativní komunitu, ale v extrémních případech může dojít i k patologickým kriminálním činům takových jedinců. Tak jak to bylo i u tradičních komunit, komunita tedy některé jedince začleňuje a jiné naopak vyčleňuje, čímž se utváří hranice my versus oni, která je podstatná pro vytváření komunity a stanovování jejích hranic.

Členství v komunitě, v mém konkrétním případě fanouškovské, tedy musí být získáno, respektive uznáno komunitou, která určí, zda iniciační rituál proběhl v pořádku a je možné

⁷ Sektory na stání jsou určeny převážně pro „opravdové“ fanoušky, pro ty co chtějí fandit, aktivně se projevat. Je s tím spojené vymezování se fanoušci vs. tzv. „gaučáci“ – jedinci na sezení, což indikuje určitou míru exkluzivity.

člena mezi sebe přijmout. Proto je uznání dalším důležitým rysem komunity. Vždyť za účelem uznání specifické formy identity vznikaly a stále vznikají i v současnosti různá sociální hnutí (Honneth, Frazer 2004), která stanovují strategie, jak specifické formy uznání dosáhnout. Uznání může být nahlíženo ve smyslu uznání identity člena v rámci komunity, uznání jeho odborných znalostí nebo materiální uznání (např. finanční odměna apod.). Jednotlivé formy uznání ovlivňují smysl komunity, závazky, sebe-hodnocení a sebevědomí. Tyto prvky pak skrze čas a zájem ovlivňují participaci v komunitě (Calvin et al. 2004: 4). Uznání pak spočívá v tom, že člen komunity je schopen rozpoznat jiného člena komunity a uznat jeho příslušnost ke komunitě. Prvotní impuls by měla být identifikace jedince jako člena na základě parametrů definovaných komunitou a následně jeho uznání jakožto člena. Rozpoznání jedince jako člena se pojí s vyhodnocením prvního pohledu (např. že je oblečen do klubových barev) a to ne zcela vždycky funguje. Jedinec tak může být jako člen komunity rozpoznán i až na základě projeveného uznání od členů komunity. To můžeme pozorovat například na základě přijímání do uzavřené online komunity, kdy se za přijímaného jedince musí někdo zaručit, jelikož není možná identifikace na základě vzhledu.

2.5.4. Struktura

Jelikož jsem výše nastínila, že v rámci komunity existují různé skupiny, je na místě zabývat se otázkou struktury v rámci komunity. Zda jsou některé skupiny nadřazené jiným a zda se utváří nějaká hierarchie či nikoliv. Zda se struktura v čase a v souvislosti s individualismem proměňuje, popřípadě mizí, či je stabilní.

V otázce struktury se opírám hlavně o teorie Victora Turnera (2004) a Mary Douglas (1970). V Turnerově pojetí je to hlavně přechod od struktury k tzv. *communitas* a tzv. *liminální struktury*. Liminarita značí přechod od jedné fáze ke druhé, přechod od pevné struktury k nediferencovanému homogennímu (nikoli však na statusy a role) „rozčleněnému“ celku, v němž jedinci neodlučitelně stojí vedle sebe (Turner 2004: 168). Proto člověk, který se nachází v liminární struktuře, může být označen jako „člověk na prahu“. Znamená to, že tento člověk nezapadá do sítě klasifikací, které jsou v kulturním prostoru vymezeny (Turner 2004: 96). Z hlediska práce je toto důležitý bod, kdy dochází k narušení struktur komunity. Komunita je vnitřně rozdělena na dílčí skupiny, ale jsou jedinci, kteří se mohou pohybovat právě mezi těmito skupinami, stojí tedy na tom pomyslném prahu. Toto postavení může být na jednu stranu problematické v tom, že postavení člověka není zakořeněné. Ztrácí se pevně daná pozice a může docházet k představě, že se komunita rozměšňuje. Na druhou stranu ale můžeme

přemýšlet o redefinici struktury, která bude více charakteristická pro individualizovanou dobu. V tomto bodě se totiž dostáváme od představy strukturovaného celku k tzv. *communitas*. Turner termínem *communitas* označuje jedince, kteří jsou si rovni a kteří se z hlediska rituálu podřizují autoritě starších. Člověk v rámci života pak zažívá jak prožitky struktury, tak *communitas* (Turner 2004: 97–98). Tyto stavy a přechody mezi stavy se v čase střídají. Musíme zohledňovat, ve které fázi se komunita nachází, aby nedošlo k desinterpretaci, že komunita se rozpadá, protože se vytrácí struktura. Komunita totiž může být aktuálně ve fázi *communitas* a po čase se navrátit k redefinované struktuře.

Douglas pak ve své teorii rozlišuje dvě dimenze tzv. *grid*, což odkazuje k regulaci (utváří vertikální osu) a *group*, která představuje obecnou hranici komunity (utváří horizontální osu). Čímž dostáváme diagram, kde jsou jedinci očekáváni nebo donuceni se pohybovat, a to buď podle volby nebo podle okolností. Na horizontální ose se poté ukazuje, jak moc jsou lidské životy kontrolovány komunitou a na vertikální poté struktura komunity, dohromady se ukazuje míra sociální kontroly (Douglas 2007: 2–3). Očekáváme, že skupiny v komunitách mají rozdílný vliv, výše postavené skupiny budou méně kontrolovány a budou spíše kontrolovat, čímž je umístíme v rámci zmíněného diagramu. Navíc tato teorie pomáhá začlenit další z prvků, na který se zaměřujeme, a to sociální kontrolu a pomáhá nám rovněž pochopit dynamiku skupin a komunity.

Dynamika závisí na členitosti komunity, zda zde koexistuje více či méně dílčích skupin a jaké je jejich postavení. Pokud má komunita jasně danou strukturu a hierarchii je zde předpoklad řízení komunity. Rituály budou definovány shora a ostatní skupiny se budou podřizovat skupině nadřazené. Pokud se nebudou chtít podřídít, bude i v kompetenci výše postavené skupiny udělit sankci. Stejně tak uznání a exkluzivitu bude řídit menší skupina jedinců, která je v hierarchii vysoce postavena. Na jednu stranu se zde očekává vysoká míra loajality jedinců, na druhou stranu je v této komunitě předpoklad špatného balancování mezi jedincem a komunitou. Takovýto typ komunity staví na pevných poutech a vztahy by se mohly podobat vztahům z tradiční podoby komunity.

Lze předpokládat, že právě díky nevyvážení tlaku jedinec – komunita, může dojít k tlaku na svržení hierarchické struktury. V případě, že komunita začne postrádat hierarchickou strukturu, mohlo by se zdát, že nastane chaos. Chybí řízení, není definované, kdo utváří rituály, vyvstává otázka, kdo může uznat jedince jako člena komunity. Takovéto období by mělo být ale pouze přechodné, protože komunita se na chybějící hierarchii adaptuje a následně využívá výhod, který tento systém nese. Výhoda je hlavně v tom, že je zde možné lépe balancovat tlak komunita a jedinec. Zavedená loajalita vůči vůdčí skupině by se měla převést na loajalitu ke

komunitě a jejím cílům. Dílčí skupiny získávají vyšší míru autonomie, ale stále tvoří komunitu, neboť mají společnou víru. Jedinci tak získávají pocit větší svobody, ale zároveň mají možnost někam patřit.

2.5.5. Sociální kontrola - benefity a sankce

Jako poslední základní prvek komunity jsem vymezila sociální kontrolu a s ní spojené benefity, popřípadě sankce. Podle teorie sociální kontroly je v rámci komunity redukováno deviantní chování na základě vazeb mezi jedinci. Čím jsou mezi členy komunit silnější vazby, tím nižší je riziko deviantního chování. Stejně tak angažovanost jedince, úsilí věnované aktivitám v komunitě a míra respektu k normám komunity snižuje možnost deviace (Hirschi 2009).

Sociální kontrolu zde můžeme nahlížet ve dvojím smyslu – vnitřní a vnější. Vnitřní sociální kontrola je v případě, kdy komunita působí na jedince a skrze sankce a benefity zajišťuje příslušnost jedince ke komunitě a plnění norem komunity. Vnější sociální kontrola je v případě, kdy je působeno na komunitu zvenčí, aby dodržovala pravidla a normy společnosti. Vnější sociální kontrolu v případě fanouškovství reprezentují například zaměstnanci sekuritní služby, kamery na místech scházení, prostorové uspořádání (kam má, kdo přístup), apod. Tato kontrola je na jednu stranu nahlížena jako omezující, ale například podle Garryho Crawforda (2005: 94–101) ji můžeme naopak nahlížet i v pozitivním smyslu, kdy většině jedinců zajišťuje bezpečné prostředí a mohou se tak soustředit na prožívání zážitků. Dohlížecí nástroje by měly být nastaveny tak, že nepříjemné je to jen těm jedincům, kteří chtějí podnikat nějaký typ deviantního chování. Tento typ kontroly nebude přítomný takto viditelně u všech komunit. Uvedeme-li si například komunitu maminek, která nosí své děti v šátku, tak zde na jejich srazech nenarazíme na kamery, sekuritní službu apod. Vnější sociální kontrola, zde může působit skrze hodnotící stanoviska kolemjdoucích, kteří daný typ pečování o dítě nepodporují apod. Na obecné úrovni pak na všechny komunity působí formální i neformální normy společnosti, které zajišťují vnější sociální kontrolu.

V kontextu práce nás ale více zajímá druhý typ sociální kontroly, tedy vnitřní. Vnitřní sociální kontrola vychází z komunity, respektive každá komunita má nějaké své normy a pravidla, které jedinci musí dodržovat, jinak přijde sankce. Tyto sankce mají sloužit jako ochrana komunity. Tedy trest pro jedince, kteří se chovají proti normám či hodnotám dané komunity, respektive vykazují nějakou formu deviace v dané komunitě. Toto nastavení jednak vymezuje hranice komunity a jednak podmiňuje členství v komunitě. Pokud se jedinec podřídí normám komunity a přijme je, mělo by mu to přinést benefity. Tím základním benefitem, proč

jedinec usiluje o členství v nějaké komunitě, je dle mého nejzákladnější lidská potřeba – psychologická potřeba někam patřit (Roffey 2013). Jinak řečeno, základním benefitem je pocit přináležitosti v době, která jedince tlačí do individualismu, a který se tak stává nedobrovolnou volbou (Bauman 1999). Dalším z benefitů může být například pocit ochrany vlastních členů. Tedy že jedinci v rámci komunity hledají jistotu v nejisté době. Zde pak bude prostor pro problematizaci hranice mezi získáváním pocitu bezpečí a vzdáváním se jisté míry svobody (Bauman 2001).

V první části teoretického oddílu jsem představila jednotlivé přístupy ke zkoumání komunit a teorie, jež jsou relevantní pro můj vlastní výzkum. Celkově jednotlivé teoretické přístupy ke zkoumání komunit můžeme dle Pablo de Marinis (2016) rozřadit do pěti dimenzí, které reflektují kulturní sémantiku tohoto termínu. Těchto pět dimenzí označuje jako historický typ, ideální typ, politickou utopii, socio-technologické zařízení a ontologický základ společnosti. První, historický typ, představuje již zmiňovanou představu, že komunita je určitým startovacím bodem, který díky přechodu do jiného typu společnosti mizí (Marinis 2016: 30–31). Tato dimenze kopíruje myšlenku individualizační teze o zániku komunity s příchodem moderní individualizované společnosti. Je založena na historické evoluci.

Druhý, ideální typ, je spojen s kolektivní formou sdružování, která nepatří pouze do pre-moderního uspořádání, ale je konstitutivní i pro moderní společnost. Idealizace je spjatá s atributy stability, věrlosti, náklonnosti, lokalizace, předky, tradicí, apod. Ale na druhé straně vztahy bývají charakterizovány jako chladné, vzdálené, nelokalizované, smluvní, neosobní a s vysokou diferenciací rolí (Marinis 2016: 31). K této dimenzi by šla dobře přiřadit například Hobbesova teorie smluvních vztahů.

Třetí a čtvrtá dimenze zahrnují podobné přístupy, které se orientují na sociální vazby jako řešení problémů ve společnosti. Zatímco třetí dimenze je poněkud utopistická, protože o komunitě smýšlí jako o entitě, která může vyřešit zlo, jež přinesla moderní společnost – odcizení, anomie, depersonalizace, ztráta smyslu apod. Čtvrtá dimenze nahlíží komunitu jako určité technologické zařízení pro obnovu sociálních vazeb, jde jim o afirmaci vazeb mezi jedinci (Marinis 2016: 31–32). K těmto dimenzím můžeme přiřadit práce Jana Váně (2012, 2013), která se spíše blíží třetí dimenzi. Ke čtvrté dimenzi bychom mohli přiřadit teorie sítí a sociálního kapitálu, se kterými v práci rovněž pracuji. Proto bych svou vlastní práci, která se snaží pracovat s představou fungování komunity jakožto prvku, který generuje smysl

v současné individualizované rizikové společnosti, ale zároveň s orientací na sociální vazby mezi jedinci, zařadila na pomezí těchto dimenzí.

Poslední, pátá, dimenze je obsažena ve více přístupech, protože je založena hlavně na myšlence, že s komunitou jsou spojené představy společného života, iluze kolektivního života a celkově toho, co by mělo a nemělo být sdíleno (Marinis 2016: 32).

Ve druhé části pak byla pozornost věnována jednotlivým atributům, které slouží jako stavební kameny pro zkoumání komunity. Tyto atributy jsou rozpracovány v analytické části, kde je zjišťováno, jakou roli mají pro komunitu a jak fungují. Jsou to prvky, které by měly sloužit pro porovnání napříč různými komunitami, zda je jejich role stejná, podobná, odlišná či zda u některých komunit například nemají žádný význam. Tím přecházíme k druhému, empirickému oddílu mé práce.

3. Empirická část

3.1. Cíl práce, výzkumné otázky a vstupní předpoklady

Cílem práce je popsat roli a fungování komunity na příkladu hokejových fanoušků v české individualizované společnosti v průběhu cca 13ti let. Bude se jednat o případovou studii založené na etnografickém přístupu, s prvky autoetnografie, jedné vybrané komunity. Práce aspiruje na to přispět k přístupu ve zkoumání komunit a posílit tak sociologii komunit v českém prostředí, která je neprávem opomíjenou oblastí. Přispění k tématu je samozřejmě elementární, protože se v mém případě jedná o zkoumání jedné konkrétní komunity a není možná absolutní generalizace zjištění na další komunity, ale spíše o vytvoření modelu pro zkoumání a porovnávání i dalších komunit ve společnosti. O generalizaci však obecně kvalitativní výzkum neusiluje, jde o zkoumání a definování opakujících se vzorců. V mém případě mi jde tedy o detailní popis jednoho případu a o návrh možného přístupu, jak zkoumat i další komunity a získat tím plastický obraz ohledně fungování komunit v rámci proměňujících se společností. A zároveň popsat, jak komunita funguje, co jedincům přináší a jak se proměňuje v určitém časovém horizontu, který přináší různé společenské změny a události.

Zaměření se na principy definující komunitu a na fungování komunity je důležité, protože právě umožňuje komparaci napříč různými komunitami, zda jsou aspekty přítomné u všech komunit, zda komunity fungují na stejných (popř. podobných) principech či se jejich funkce naprosto odlišují, apod. Postupná komparace různých případů bude zpřesňovat, které principy jsou klíčové pro všechny komunity a má jím být při výzkumu věnována pozornost a které naopak je možné ze studia vyloučit. Jinak řečeno, právě vymezené aspekty komunity a principy fungování by bylo možné aplikovat na další jiné komunity a ověřit, zda nejsou společné všem komunitám bez rozdílu. Studium komunit je důležité z toho důvodu, že komunita je v kontextu výše nastíněných společenských změn nahlížena jako nástroj pro generování smyslu a redukování nejistoty, která prostupuje společností díky vzrůstajícímu tlaku na individualismus (Bauman 1999). Zároveň studium komunit umožňuje reflektovat změny, které ve zkoumané společnosti probíhají.

Hlavní výzkumnou otázkou je: Jak je termín komunity funkční pro studium společenských uskupení v současné individualizované společnosti?

Zvolené dílčí otázky se pak zaměřují konkrétně na to:

- Jak fungují vybrané principy komunity (socializace a utváření identity, příslušnost ke komunitě, „sítování“ jedinců, rituály a paměť, vymezení se vůči „ostatním“, struktura/ hierarchie, hodnoty a normy, aj.) v současné době?
- Jak členové komunity vnímají komunitu a její proměnu v čase?
- Jaké benefity jedincům komunita přináší (např. pocit ochrany a jistoty aj.)?
- Jak jedincům komunita umožňuje realizovat svůj individualismus, jestli nějak (např. místo pro seberealizaci)?

Na základě stanovené výzkumné otázky a podotázek byly následně vymezeny vstupní předpoklady, které představuji v následující subkapitole.

3.1.1. Vstupní předpoklady

Jelikož se jedná o kvalitativní výzkum, neexistují zde vědecky ověřitelné hypotézy, ale „pouze“ jednotlivé interpretace. Etnografická zjištění jsou proto konkrétní, nikoliv privilegovaná. Nejsou ale ani horší nebo lepší, jsou přínosná pro sociální teorii (Geertz 2000: 34). V této části bych ale ráda představila několik předpokladů, s nimiž bylo do terénu vstupováno, jak na základě teoretických úvah, tak na základě předchozí participace v dané komunitě.

Prvním předpokladem bylo, že zkoumaná komunita funguje na principu poskytování jistoty a generování smyslu. Jinak řečeno, že lidé v komunitě hledají tzv. „ztracený ráj“ (např. Bauman 2001: 3; Váně 2012: 13). Jedinci se důsledkem vzrůstajícího individualismu dostávají pod tlak nejistoty, jelikož všechna rizika jsou přenášena právě až na úroveň jedinců (Keller 2011). Komunita je v tomto smyslu nahlížena jako přibližující se komunitě pre-moderní, tedy že poskytuje svým členům smysl, elementární jistoty a ochranu.

Druhým předpokladem bylo, že v komunitě existuje hierarchie a tato stanovená hierarchie umožňuje komunitě fungování, které je víceméně neproblematické. Tedy že komunita je organizována a v jistém smyslu jednotná, protože má jasnou strukturu a jeden společný cíl. S tím souvisí, že v rámci komunity bude potlačován individualismus, před kterým jedinci „utíkají“ do bezpečí komunity a bude upřednostňována kolektivita.

Třetím předpokladem bylo, že důležitou rolí pro komunitu bude hrát několik základních prvků, kterými jsou tradice (kolektivní paměť) a rituály, exkluzivita a socializace. Správná socializace jedinců, která umožňuje začleňování nových členů. Noví členové jsou pak stávajícími členy učeni na základě sdílené paměti. Exkluzivita přispívá k udržování sociální

koheze mezi členy komunity. A celkově tak základní prvky přispívají k přetrvání komunity v čase.

3.2. Sběr dat a použité metody

Při výběru vhodného kvalitativního designu pro svůj výzkum jsem se rozhodovala mezi případovou studií a etnografií. Tyto přístupy jsou si velmi podobné a liší se v důrazu a zaměření na předmět zkoumání a zvolené metody. U etnografie se jedná o zkoumání z vnitřní pozice, zkoumání určitého vnitřního nastavení zkoumaného předmětu (např. kultury) a z metod dominuje zúčastněné pozorování. Rozhovory jsou doplňujícím nástrojem. Zatímco případová studie zkoumá jeden nebo více případů z vnější pozice a klade důraz hlavně na rozhovory a analýzu dalších dokumentů (srov. Creswell, Poth 2016; Suryani 2013). Pro svůj výzkum jsem nakonec zvolila kombinaci obou přístupů, tedy případovou studii založenou na etnografických přístupech v kombinaci s autoetnografií. Zvolila jsem takovýto výzkumný design z toho důvodu, že jsem se zaměřovala na jednu konkrétní komunitu, na začátku výzkumu převažovalo zkoumání z vnitřní pozice za pomoci zúčastněného pozorování. V pozdější fázi výzkumu jsem z prostředí vystoupila, abych předešla problému *going native* a přešla jsem na zkoumání spíše z vnější pozice skrze polostrukturované rozhovory. Kombinace přístupů mi umožnila poznat do hloubky zkoumaný problém a popsat jej ve své komplexitě.

Případovou studii jsem zvolila proto, že se zaměřuji na detailní zkoumání jedné vybrané komunity, která má být příkladem, jak je možné přistupovat ke studiu dalších komunit a poskytnout tak základ pro další komparativní studie a následnou možnost vyvození nějakých obecných principů (Yin 2018). Etnografická metoda v mém případě byla vhodná k zachycení a poskytnutí detailního popisu významů a vztahů ve zkoumané komunitě. Stavěla na participaci v dané komunitě a zúčastněném pozorování jakožto hlavních metodách sběru dat (Blackshaw 2010: 68). Etnografie byla dále doplněna o auto-etnografické prvky, respektive analytickou auto-etnografii (Anderson 2006) a částečně inspirována tzv. *layered account* (Ronai 1995), jelikož jsem přímou členkou dané komunity a v daném tématu mi má pozice a prožívání přijde neméně analyticky důležité.

Přístup analytické auto-etnografie je charakteristický třemi body: výzkumník je řádným členem zkoumané skupiny, je viditelný jako takový člen v publikovaných textech a přináší teoretické pochopení širších sociálních fenoménů. A má pět základních rysů. Tím prvním je kompletní status výzkumníka jako člena skupiny. Tento rys zahrnuje popsání všech rolí výzkumníka jakožto člena skupiny. Druhým je analytická reflexivita, která zahrnuje povědomí

o vzájemném vlivu mezi etnografy, jejich metodologií a informanty. Třetím je narativní viditelnost výzkumníka, která znamená, že sám výzkumník by měl být v textu jako viditelný a aktivní aktér. To reaguje na kritiku klasických etnografií, kdy tradiční etnograf byl neviditelný, skrytý a v textech zdánlivě vševědoucí. V analytické autoetnografii jsou výzkumníkovo cítění a zkušenosti inkorporovány do celého příběhu a jsou považována rovněž za důležitá data. Čtvrtým je tzv. dialog s informanty za hranici sebe sama, kdy by interpretace neustále měly být konzultovány, jak s členy skupiny, tak s jinými odborníky. A pátým je závazek teoretické analýzy. Tedy bod, kdy je nutné i vlastní zkušenosti nahlížet v rámci širšího kontextu. Výhodou přístupu je, že výzkumník se dostává k datům, které by možná ani jinak nezjistil (např. vtělené prožívání některých situací) (Anderson 2006).

Přístup Carol Rambo Ronai je pro mě inspirativní hlavně její kritikou sociologického psaní, které dle ní je omezující, kdy se vědci a vědkyně musí podřizovat autoritám, aby mohli publikovat, získávat granty apod. Zároveň se snaží v interpretacích dát prostor i čtenářům. Začleňuje více významů, čímž čtenářům poskytuje svobodu v tom, aby si mohli utvořit vlastní pohled na danou věc (Ronai 1995: 395–426). Přístup je mi blízký i z toho důvodu, že jsem se při výzkumu několikrát setkala s hranicemi vymezenými sociologickým diskurzem a odborníky. Jednak mi bylo doporučeno se tématu nevěnovat z toho důvodu, že není v českém prostředí mnoho jedinců, kteří by mi jej mohli zaštitit, protože se žádný odborník nevěnuje přímo sociologii komunit a jednak, jak už jsem zmiňovala, z toho důvodu, že koncept sám o sobě je problematický. Právě v tomto pro mě byl přístup Ronai inspirativní, že bychom se neměli v bádání nechat omezovat a měli bychom se snažit rozvíjet i témata, která nejsou příliš “populární” či v daném kontextu vědecky uznávaná, protože to je způsob, jak posouvat vědecké myšlení kupředu.

Zúčastněné pozorování samotné komunity probíhalo již od roku 2010, kdy jsem se stala členkou této komunity. Zaměřené pozorování začalo na podzim 2012 a trvalo do roku 2019, kdy jsem do komunity přestala docházet a snažila jsem se zkoumání přenést do druhé úrovně. Zkoumat komunitu z vnějšku. Změna pozice je v tomto ohledu zásadní, protože přináší řadu dalších pohledů, které mi do té doby byly díky začlenění do komunity skryty. V této části pak byla pozornost zaměřena jednak na komentáře a dění na Facebookové stránce a jednak na polostrukturované rozhovory s členy komunity.

Výzkum je charakteristický tím, že byl realizován po dlouhý časový horizont. Dlouhodobý terénní výzkum se ukázal jako velmi důležitý a přínosný pro zvolený cíl práce a to proto, jelikož mi umožnil hluboký vhled do dané komunity a identifikovat hned několik klíčových událostí. Tyto události se odehrály v sezonách: 2010/2011, 2012/2013, 2018/2019 a

2020/2021. První událost, které níže věnuji svou pozornost je spojena s trestem za neoprávněné starty hráčů a s kauzou odebrání bodového zisku a jež slouží jako jeden z modelových příkladů fungování komunity. Druhý zlom ze sezóny 2012/2013 přišel se ziskem historicky prvního titulu, na který fanoušci tak dlouho čekali a z pozorování vyplynulo, že měla tato událost vliv na samotnou dynamiku komunity. Jako další zlomový okamžik je považována situace ohledně neslušného fandění ze sezóny 2018/2019, která na sebe nabaluje i problematiku politiky klubu. A která je v práci použita jako druhý modelový příklad fungování komunity s časovým odstupem od první události. A poslední událost a zlom je spojen s pandemií koronaviru v sezóně 2020/2021, jež nastolila restriktivní opatření a omezila tak fungování komunity v daném prostoru, což následně mělo své dopady na proměnu komunity a generační obměnu, které se budu níže věnovat.

K zúčastněnému pozorování jsem přistoupila ve třech krocích. První fází bylo tzv. „grand tour“, kdy pozornost byla zaměřena na rozvržení prostoru, ve kterém pozorování probíhá (jedná se hlavně o prostor zimního stadionu a jeho blízké okolí, v určitém smyslu se dá mluvit i o prostředí sociální sítě, Facebooku, kde se rovněž odehrávaly pro komunitu zásadní situace). Ve druhé fázi pozorování jsem se zaměřila na dílčí aspekty vztahující se k výzkumným otázkám. V posledním kroku jsem se zaměřila na tzv. klasická „bílá místa“. Jinak řečeno hledala jsem konkrétní opory, popřípadě zpochybnění, pro předběžné výsledky (Geertz 2000: 13–42).

Kromě zúčastněného pozorování jsou pro analýzu dále využívány neformální rozhovory, analýza obsahu sociálních sítí a několik polostrukturovaných rozhovorů. Polostrukturované rozhovory byly vedeny s několika vybranými jedinci z dané komunity a probíhaly hlavně v roce 2023. V práci jsem použila i několik rozhovorů, které jsem vedla dříve, v letech 2012 a 2015 a které mi v některých případech umožnily časové srovnání. Výběr informátorů byl záměrný a šlo v něm o to, aby se podařilo vybrat participanty, kteří se ve zkoumané komunitě pohybují a disponují důležitými informacemi o zkoumaném problému (Mišovič 2019: 42). Zaměřovala jsem se na klíčové postavy v daném prostředí, které mi k tématu měly, co říci. K tomu mi sloužila typologie, kterou jsem ustanovila v průběhu pozorování a následně v průběhu výzkumu změnila na základě změn v komunitě, informací z neformálních rozhovorů i již z proběhlých polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumný vzorek byl vytvářen i skrze metodu sněhové koule, tedy nabalováním dalších respondentů skrze odkazy na lidi v probíhajících rozhovorech. Rozhovory probíhaly na základě předem stanoveného okruhu témat (topic guidu) a byly nahrávány a následně přepisovány za pomoci softwaru Express Scribe a analyzovány v programu Atlas.ti. Část rozhovorů probíhala online

skrze chat nebo videohovor. A to hlavně z toho důvodu, že po koronaviru se natolik proměnila nálada v komunitě, že jedinci se odmítali sejít se a povídat si o svém fanouškovství. Bylo to pro mě překvapivé a v některých případech až zarážející, že jsem byla s rozhovorem odmítnuta, ale na základě etických zásad jsem nemohla nikoho k rozhovoru nutit, participace musela být zcela dobrovolná. Zajímala jsem se alespoň o důvody, které jedinci volí pro odmítnutí účasti na rozhovoru. A z uváděných důvodů bylo patrné, že se jedinci v současnosti více zaměřují na svůj osobní život (práce, rodina) a zároveň převládala nechuť bavit se o naladění komunity z důvodu politiky klubu (jedinci jsou nespokojeni s některými lidmi ve vedení a dopadá to velmi na náladu v komunitě), což se projevilo i v realizovaných rozhovorech, kde bylo zmíněno, že je to právě díky politice klubu. A výstižně to v rámci realizovaného rozhovoru shrnula Monika, “ *[n]ěkdo na klub zanevřel, druhý ho za to lynčuje, další bude chodit, až tito lidé v klubu nebudou, další nechápe, jak někdo může klub podporovat i přes to, co se v něm děje a tak dále a tak dále.*”

Zaměřila jsem se i okrajově na obsah sociálních sítí, jelikož se v průběhu výzkumu ukázala důležitost uzavřené skupiny komunity na Facebooku. Sociální síť, uzavřená skupina, byla zásadní právě pro ony dvě klíčové události, které jsem zmiňovala výše a na kterých bude ilustrována jedna z proměn komunity v čase. K obsahu sociální sítě jsem přistoupila tak, že jsem si zanášela poznatky do terénních poznámek, abych následně mohla získané informace analyzovat dohromady.

3.2.1. Etická dilemata

Samozejmě jsem se v rámci svého výzkumu zaměřovala rovněž na etická dilemata kvalitativního výzkumu, která jsou na poli sociologie hojně diskutována (viz Guillemin, Gillam 2004; Hrešanová 2004; Matoušek 2008; Reich 2021 aj.). Musela jsem řešit některá z klasických etických dilemat, v mém případě hlavně spjatých s anonymizací aktérů a prostředí. Dodržovala jsem zásady známé z různých etických kodexů, pro mě tím nejzávažnějším byl *The American Sociological Association's (ASA's) Code of Ethics* (ASA 1999). Důraz jsem ve svém výzkumu kladla na to nepoškodit své konverzační partnery. Rozhovory byly vedeny v prostředí zvoleném aktéry, aby byla zajištěná příjemná atmosféra. Vždy jsem s nimi jednala s úctou a respektem. I proto byl před rozhovory zajišťován informovaný souhlas s nahráváním a možnost prepisu rozhovoru zaslat a případně z něj některé informace vynechat nebo doplnit. Zároveň byli aktéři obeznámeni s tím, že nebude uváděno jejich jméno a ani nikde nebude zveřejněn kompletní rozhovor, pouze jeho části. Nikdo z informátorů možnost odvolání informovaného

souhlasu nebo korekce rozhovoru nevyužil. Řešila jsem hodně otázku anonymizace svých konverzačních partnerů, která by měla být dodržena jak vně, tak uvnitř komunity. Jelikož někteří aktéři mají specifické postavení v komunitě, které umožňuje jejich identifikaci, ale pro práci bylo důležité, tak jsem se s jedinci domlouvala, zda jim případně nebude vadit, když budou i přes anonymizování jména rozpoznáni. Získala jsem svolení, že jim to vadit nebude. I přesto jsem vždy zvažovala, zda ukázka, kterou chci v rámci práce použít, nemůže nějakým způsobem vyznít negativně a poškodit konverzačního partnera. Pokud jsem měla pocit, že by úryvek mohl působit tímto způsobem, tak jsem jej pro práci nepoužila. Rovněž jména skupin a jedinců, která se objevovala v úryvcích rozhovorů jsem vynechávala.

Dále jsem řešila otázku anonymizace prostředí, konkrétně hokejového klubu. I zde byla poněkud problematická anonymizace, jelikož používám události, jež lze spojit právě s daným hokejovým klubem. A navíc celkově prostředí zimního stadionu je specifické právě postavením komunity fanoušků, konkrétně kotle, který je jako jediný v republice lokalizován na tomto místě. I zde jsem dospěla k tomu, že identifikace prostředí nenese zásadní problémy, zvláště v případě, když samotným konverzačním partnerům nevadila případná jejich identifikace. Identifikace jedinců je možná hlavně uvnitř skupiny, případně od fanoušků jiných týmů, které prostředí a fanouškovské komunity znají. Pro jedince, kteří nemají o dané komunitě a klubu povědomí, tak je anonymizace dostačující.

Další důležitou součástí pro zajištění etického přístupu výzkumu je reflexivita. Jde o pojem, který je už poměrně ustálenou součástí kvalitativního výzkumu a můžeme jej jednoduše charakterizovat jako snahu výzkumníka neustále vyhodnocovat vlastní kroky a jejich možný dopad na průběh výzkumu. Kriticky hodnotit vlastní postupy a vyhodnocovat je jako další data. Reflexivita je proces, který prochází všemi fázemi výzkumu (Guillemin, Gillam 2004; Reich 2021). V rámci výzkumu jsem tedy podrobovala své kroky a své interpretace zhodnocením, jak jsem k nim dospěla. Zároveň níže uvádím i sebereflexi, tedy popis vlastní pozice v dané komunitě, která by mohla mít nějakým způsobem vliv jednak právě na kroky výzkumu a jednak na interpretace.

3.2.1.1. Sebe-reflexe

Mezi fanoušky/fanynky hokeje jsem se dostala díky tomu, že sama jsem na hokej dlouhou dobu chodila. V určité fázi jsem zároveň byla členkou jedné ze skupin fanoušků, která se ale v průběhu výzkumu postupně rozpadla. Respektive členové přestali chodit s takovou pravidelností. Vazby mezi jedinci přetrvaly, ale již neutvářely pevně semknutou skupinu. S tím

se pojil i jeden z mých terénních problémů, kterým byla ztráta gatekeepera a problematické pokračování ve zkoumání prostředí (bude popsáno níže).

Vstup do zkoumané komunity byl iniciován přes mé kamarády, kteří mě párkrát vzali na hokej do dané komunity. Jelikož jsem již jako malá (cca od tří let) s mojí mamkou na hokej chodila a měla jsem k němu blízko, rozhodla jsem se chodit i dál. Navíc jsem se v dané skupině cítila dobře a poskytovala mi určitý odpočinek a odreagování. Vzhledem k tomu, že jsem se v komunitě cítila dobře, tak jsem se začala celkově o hokej více zajímat. Zároveň to byl jakýsi nástroj, jak upoutat pozornost druhého pohlaví, neboť i přesto, že dívky na hokej chodí, jsou stále ještě určitými tokeny a mohou užívat výhod, alespoň tak jsem to vnímala já – už např. samotný zájem ze strany mužů se stával prostředkem pro zvýšení sebevědomí, snadněji se shánělo například i místo v autě na hokejové výjezdy apod.

V době, kdy jsem byla začleněna do skupiny, resp. v době kdy jsem se snažila proniknout do komunity a být její součástí, to znamená, že jsem chodila téměř na každý zápas, pravidelně se setkávala s lidmi z komunity několik let, tak i přes to mi nepřišla moje pozice úplně upevněná, necítila jsem se nikdy plně začleněna, neboť dost věcí se odehrávalo mimo můj dosah. Jinak řečeno, byla jsem ráda s lidmi, kteří se přes hokej stali mými přáteli, díky nim jsem se cítila dobře, ale na druhé straně jsem nezískala plný pocit přináležení do dané komunity. Tento pocit zřejmě vyplýval z referenční skupiny, neboť jsem se pohybovala mezi lidmi, kteří chodí na hokej o mnoho více let než já a jsou tedy začlenění mnohem lépe, jsou navázáni i na samotný klub. Od toho se odvíjelo i to, že toho mnohem více ví ať z historického hlediska nebo z aktuálního (zákulisního) dění. O něco větší začlenění mezi ostatní fanoušky mi zprostředkovala internetová hokejová diskuze. Až teprve, když jsem se začala zapojovat tam, ostatní si mě více všimli a začala se utvářet síť kontaktů, určitá skupina přátel a dostávaly se ke mně i informace z pozadí. A i když přestali chodit kamarádi, kteří mě do prostředí uvedli, já chodit nepřestala díky nové skupině kamarádů, se kterou jsem měla možnost se vidět téměř jen na zápasech. Někteří zůstali těmi, se kterými se ráda vidím na zápase, s jinými se setkávám i mimo rámec hokeje.

Když jsem následně přistoupila ke sběru dat, začala jsem vnímat svoji pozici více odlišně. Má pozornost byla obrácena i na spoustu věcí, které mně doposud nezajímaly a viděla jsem tak věci, které mi zůstávaly dříve skryté. Dokázala jsem odhlédnout od svoji insider pozice, k čemuž mi pomohl i výstup z dané pozice, abych předešla problému going native. Výstup z prostředí byl v roce 2019 a byl zapříčiněn orientací na práci a osobní život. Následně jsem založila rodinu a s malým dítětem byla značně omezená možnost komunitu navštěvovat a nějak se v ní angažovat. Postupně to vedlo i k celkovému omezení sociálních vazeb s lidmi v

dané komunitě a přesun mého zkoumání do již zmiňované vnější úrovně. Tím, že zde reflektuji svoji pozici, si uvědomuji zajímavé věci jako je třeba právě ambivalence prostředí, sociální vazby, určitou genderovanost apod. Bohužel si také všímám více problémů, které jsou s danou komunitou spojené a které narušují její chod a ohrožují integritu. Svoji pozici člena komunity hodnotím pozitivně i v tom smyslu, že jsem si sama prožívala jednotlivé situace a pocity z nich, které by mi v případě pouhého pozorování mohly být maximálně zprostředkovány skrze rozhovory a rovina vlastního prožitku by chyběla. I z tohoto důvodu jsem se rozhodla zapojit autoetnografický přístup, neboť vlastní prožívání je v rámci zkoumané komunity důležitým aspektem.

3.2.1.2. Mobilní telefon jako záznamové zařízení

Terénní poznámky byly zaznamenávány do mobilního telefonu, neboť mobilní telefon je součástí každodenního života jedinců a nepůsobí tolik rušivým dojmem, jak by v daných situacích působil například poznámkový blok. Ono ani mobilní telefon není při samotné účasti na zápasovém utkání neproblematický, neboť věrní fanoušci odsuzují jedince, kteří mají častěji v ruce mobilní telefon, než aby fandili. Často jsou takoví jedinci v kotli označováni jako náplava, která si přišla udělat hezkou fotku na sociální síť, ale o zápas a fandění jim nejde. Proto jsem se většinu poznámek snažila sepisovat během přestávek, kdy je to komunitou více tolerováno.

Samozřejmě mobil jako záznamové zařízení má své výhody i nevýhody. Výhodou je například už zmíněné nenarušení sledovaného prostředí, dále dostupnost poznámek téměř kdykoliv a online záloha na zaheslovaném serveru. Nevýhodou je, že mobilní telefon určitým způsobem strukturuje tvoření poznámek, např. mohou být kratší, neumožňuje například tvorbu rychlých nákrešů apod., což jsem později řešila speciálním stylusem, abych se i přiblížila v potřebných situacích psaní poznámek rukou. Má zkušenost se zapisováním poznámek do mobilního telefonu hodnotím z celkového hlediska pro mnou zvolený výzkum jako pozitivní.

3.2.2. Limity zvolené metody, problémy z terénu a jejich analytický význam

V rámci svého terénního výzkumu jsem se potýkala s jedním významným problémem, který bych zde chtěla nastínit a to z toho důvodu, neboť jej považuji za část sebereflexe, která má význam pro samotný výzkum. Považuji tedy za nezbytné jej zde uvést a zhodnotit jeho analytický význam.

Tímto problémem byla ztráta gatekeepera, což by nebylo v některých ohledech až tak závažné, ale v mém případě jsem musela zvážit, nakolik to bude mít vliv na zkoumané prostředí a moji pozici v něm. Nešlo totiž jen o samotné přerušení kontaktu a omezení přístupu do skupiny, v níž jsem se pohybovala, ale rovněž jsem se následně dozvěděla, že osoba v rámci skupiny působila problémy. Na jednu stranu, tak mohlo jít o vyloučení jeho jako člena skupiny a neovlivnění mojí pozice. Na druhou však tím, že jsem do prostředí byla uváděna skrze jeho osobu bylo potřeba zvážit, jak tyto problémy ovlivní moji pozici. Nemohla jsem si totiž být jistá, co si daná osoba navymýšlela jak směrem ke mně, tak ke skupině.

Z tohoto důvodu jsem se rozhodla vystoupit z dané skupiny a komunity, abych měla odstup (nehodnotila situaci ve stavu going native) a zhodnotila celkovou závažnost problémů způsobených gatekeeperem. Tento aspekt se tak stal klíčovým pro zhodnocování, zda je možné ve výzkumu pokračovat či nikoliv. Během zhodnocování jsem se snažila obnovit kontakty se členy “naší” skupiny a mluvit s nimi o nastalé situaci. Na základě těchto rozhovorů, ze kterých vyplývalo, že berou situaci s nadhledem a mě s ní nějakým způsobem nespojují jsem se zkusila do prostředí navrátit a pokračovat ve výzkumu.

Následně se ukázalo, že tato situace přinesla další podněty pro zkoumání a další prožitky, které jsem mohla zhodnocovat. Například jsem díky této události mohla reflektovat svoji pozici – zjistila jsem, že mě určité skupiny v rámci komunity nahlíží jako platného člena a nikoliv, že by moje pozice byla hodnocena na základě propojení s jiným členem skupiny. Toto se mi potvrdilo i skrze význam místa. Při pozorování se ukazuje, že jedinci, kteří na hokej chodí dlouhodobě a jsou komunitou uznáváni, mají “svoje místo”. Pak právě dochází k vymezení se vůči náplavě, která nezná obsazená místa v kotli a může tak stoupnout na něčí místo. Já jsem po návratu do prostředí zkusila více se přesouvat v rámci “kotle” bez závislosti na skupině jako jedinec. Když v tom procházel jeden známý z jiné skupiny (vysoko postavené) a udiveně na mě koukal se slovy “*jakto, že nejsi na svém místě?*” To mi potvrdilo, že jsem vnímána jako platný člen komunity, protože mi bylo přiřazováno konkrétní místo v rámci kotle.

3.3. Popis prostředí

V této části je namísto také uvést popis prostředí, které je pro komunitu stěžejním. Považuji za důležité přiblížit prostor, kde probíhalo zúčastněné pozorování a kde se odehrávají interakce komunity jednak z toho důvodu, že bude poskytnuta lepší orientace ve výpovědích respondentů a v úryvcích z terénních poznámek. A jednak proto, že samotný prostor určitým způsobem umožňuje či omezuje interakce a vyjadřuje uspořádání komunity.

Popisovaný zimní stadion má několik částí a vstupů. Vstupy jsou rozděleny podle tribun a označeny jsou podle světových stran – tribuna sever, tribuna západ a tribuna východ, které jsou kolem ledové plochy, jejíž rozměry jsou 28 x 60 metrů. Na jižní straně tribuny nejsou. Část s tribunami je tou nejhlavnější částí stadionu pro mou práci, protože zde dochází ke scházení a interakci zkoumané komunity. Dále jsou pak místa označena dle sektorů – čísla, a vymezují, zda jsou určena pro sezení nebo stání a i jaká je cena daného místa. Ústředním místem je chápán „kotel“, sektor 110, který je určen na stání, a měli by se zde koncentrovat nejoddanější fanoušci. I vedlejší sektor 109 je určen pro stání, ale zároveň se zde předpokládá menší aktivita ohledně fandění. Posledním sektorem na stání je 115. Stání je charakteristické zvýšenými schody, aby jedinci dobře viděli. Zároveň to v jisté míře může omezovat participaci starších lidí, kteří mohou mít problémy se na daná místa dostat. A potom malé děti, které ani při dané výši schodů s velkou pravděpodobností neuvidí na ledovou plochu. Zároveň odstupňování v jisté míře odráží hierarchii komunity a to zvláště v sektoru 110, kde v horní části se koncentrují nejoddanější. Je zde také vyhrazeno i místo pro hostující fanoušky, které je v nejbližším rohu od kotle domácích fanoušků a pojme 130 osob, i když sektor je označen jako stání, jedinci zde mohou i sedět. A neznamená to, že by si hostující fanoušci nemohli koupit lístek na jiná místa. Celkově je na zimním stadionu míst pro 8 236 fanoušků (5 879 na sezení a 2 227 na stání). Za součást tohoto prostoru můžeme také považovat chodby, kde jsou stánky s občerstvením včetně KFC, malý obchod s fanouškovskými předměty a záchody. Zde se jedinci pohybují hlavně o přestávkách, kdy je prostor občerstvit se a probrat s přáteli nejen události odehrávající se na ledě.

Před zimním stadionem je fanshop, který má významnou funkci neboť slouží jako tzv. meeting point pro jedince, kteří jdou na zápas a setkávají se právě u zimního stadionu. Zároveň se zde v průběhu zápasu, o přestávkách, schází skupiny, které se znají, ale zároveň nejsou na zimním stadionu na jednom místě, stírají se zde tak například rozdíly mezi fanoušky na stání a na sezení, kteří se dříve proti sobě poněkud vymezovali, ale i v této době právě docházelo ke stírání rozdílů.

Pár sezón se zkušelo, že byla součástí také tzv. fanzóna, která byla otevřena před každým zápasem jako prostor pro scházení se fanoušků. Zároveň účelem tohoto prostoru bylo přilákat nové lidi, protože ve fanzóně byly většinou uspořádány koncerty plzeňských kapel a byla zde různé další zpříjemnění pro fanoušky, kteří zároveň měli možnost přispět ke zlepšení zázemí a dávat vlastní návrhy. Pravděpodobně nebyl účel fanzóny naplněn - nebyl o ní předpokládán zájem a zároveň nepřilákala nové fanoušky, fanynky, takže byla zrušena.

3.4. Typologie jedinců, charakteristika respondentů

Důležité pro výběr vzorku participantů pro polostrukturované rozhovory bylo utvoření typologie. Typologie je důležitá z toho důvodu, že v rámci práce jsem následně volila výběr respondentů s ohledem na tuto typologii, abych měla zástupce z každé kategorie a ten tvořil reprezentanta této kategorie (viz např. Váně 2012).

Typologie procházela modifikacemi, jelikož první verze byla stanovena na základě zúčastněného pozorování, ale s proměnou komunity v čase a s vedením neformálních rozhovorů, došlo k jejímu následnému proměnění. V původní typologii bylo identifikováno celkem 6 typů, které následně byly proměněny na 3 kategorie. Popis těchto jednotlivých kategorií je s odkazem na Webera popisem ideálních typů. A zároveň některé kategorie jsou dostupnější než jiné.

Nejdříve bych ráda zmínila původní typologii, jelikož některé kategorie jsou podstatné pro pochopení dynamiky komunity a pro následný popis struktury a hierarchie komunity. Kategorie jsou i součástí rozhovorů s konverzačními partnery, takže se na ně budu dále odkazovat. V původní typologii jsem rozlišovala kategorii stojící mimo komunitu, což jsou fanoušci protihráče, jejichž zástupce jsem mezi respondenty nevolila, protože nespádají do zkoumané komunity, ale je potřeba, je zmínit z toho důvodu, že zkoumaní jedinci se vůči nim vymezují, utváří se prvotní hranice “my vs. oni”, která definuje právě jednu z hranic zkoumané komunity.

První kategorií v typologii zkoumané komunity, který může být přechodný a který také v jistém smyslu stojí mimo komunitu, je pojmenován emickým termínem jako tzv. náplava. Náplavou rozumíme jedince, který chodí na hokej zřídka. Na základě rozhovorů je náplava definována skrze oblečení, které nekoresponduje s prostředím. Dále skrze místo, kdy jedinec nemá své místo na zimním stadioně a může tak dojít ke konfliktu, kdy si stoupne na místo někomu ze členů komunity. Neumí chorály a celkově nefandí. Přidávají se pak další dílčí prvky jako focení si selfie, časté používání telefonu, apod. U této skupiny došlo s proměnou komunity k určitému posunu. Na začátku výzkumu byla její pozice problematická, protože osoba označena za náplavu bývala komunitou sankcionována - fanoušci a fanyanky si z nich například dělali srandu na základě jejich “uhlazenosti”, docházelo k hodnotícím soudům, co se na hokejový zápas hodí a co nikoliv (viz ukázka z terénních poznámek níže). Byla urážena nadávkami apod. Docházelo tak k tomu, že status náplavy se neposouval do dalšího typu, ale odradilo ji to od chození na hokej a začlenění se do komunity, čímž se komunita oslabovala. Fanoušci a fanyanky se proti této kategorii velmi silně vymezovali a neměli náplavu rádi.

Zároveň prochází nějaké slečny/paní, které jsou oblečeny poměrně elegantně a mají to, co by se dalo nazvat feminními prvky – podpatky, legíny, sáčka... a ihned dochází ke komentáři od naší skupiny:

Dan: (ironicky) „Ideální oblečení!“

Robert: „No, do kotle“ (smích)

(Terénní poznámky, 2012)

Problematické u této kategorie je, že dochází k vymezování se, ale hranice není zcela pevně stanovená. Příkladem může být to, že přichází příležitostní fanoušci, kteří se například neměli čas převléci mezi akcemi, ale protože narušují představu ideálního fanouška/fanynky, nedisponují správnými rekvizitami, tak nedochází k jejich správnému čtení identity. Postupem času komunita reflektovala, že se takto oslabuje a že by mělo dojít k podpoře nově příchozích a ne k jejich odrazování a začalo se o této skupině přemýšlet více jako o potencionálních členech komunity.

*“Každý se ale může ke všemu vyjádřit a nikdo ho za to nebude pranýřovat. Ba naopak je každá iniciativa vítaná a snaha zapojit mladší a také služebně mladší do všeho dění stále pokračuje. Je třeba podpořit novou generaci, protože ta starší už nemá tolik energie, kterou je potřeba tomu dávat. Čest výjimkám. Asi právě ta otevřenost ostatním fanouškům *** je to, co se změnilo ve skupině hodně.”*

(Nikola, 2023)

Druhou, centrální kategorií, je nebo už možná můžeme skoro říci, že bylo, jádro. Jádro je definováno pevnými vztahy, aktivitou a exkluzivitou. Tvoří totiž v určité míře uzavřenou skupinu a je obtížné se do jádra dostat. V jádře je téměř povinnost mít permanentku na zápasy a počítá se rovněž i s vysokou (téměř 100 %) participací na výjezdech. Pevné jádro dokonce od klubu za svoji věrnost dostávalo několik permanentek k dispozici. Jedinci z jádra mívají i specifické funkce jako tvorbu choreí, hlavní vymýšlení nových chorálů a rozvolávání kotle. Zároveň jedinci z jádra mají svoje stálá místa, která se z hlavní části koncentrují v nejvyšších patrech kotle. Jedinci z jádra se většinou velmi významně vymezují proti jedincům, kteří nefandí.

*Všimla jsem si ale i lidí v kotli, kteří nefandí. Dochází ke konfliktu, kdy jsou vulgárně upozorněni někým z jádra kotle proč nefandí a to konkrétně pokřikem „Fandíme kur*a! Co je s váma?!“*

(Terénní poznámky, 2012)

Zároveň ale mohu na základě pozorování posoudit, že ne všichni z jádra fandí po celou dobu zápasu, ale to je v rámci skupiny tolerováno. Zajišťuje jí to právě ono exkluzivní postavení a to že se jedinci mezi sebou znají.

Třetí kategorie, věrných, je skupinou na pomezí. Má rysy společné s jádrem, ale zároveň jedinci nechodí na všechny zápasy. Jsou to skupiny, které se snaží kotli vyrovnat, například přebírat funkci rozvolávání kotle. Mají ale už své pevné místo na stadionu a mohou se i po delší neparticipaci vrátit a komunita je přijme. Jedinci mají aspiraci dostat se do jádra, někteří jsou mu blízko, ale stejně do něj z nějakého důvodu nepatří.

Čtvrtou kategorii jsem označila jako příležitostní. Ti chodí na zápasy, jak jim to vyjde. Užívají rekvizity, ale někdy se mohou ztrácet při nových chorálech. Ve většině případů nemají své místo na stadionu. Nemají tolik informací o dění v klubu. Ale i když přijdou občas, tak ve skupině fandí, což je odlišuje od náplavy. Jedinci jsou většinou navázáni na nějakou konkrétní skupinu a jejich vztahy nejsou do hloubky provázány se širší komunitou. Tyto jedinci mají vysoké riziko stát se odpadlíky a to ve chvíli, kdy se jejich skupina začne tříštit.

Předposlední skupinou jsou tzv. gaučáci. Jejich definice pro práci je jednoduchá, protože jsou to jedinci, kteří jsou na sezení, ale abychom je zařadili do zkoumané komunity, tak zároveň musí udržovat vazby s “kotelníky”. Gaučáci se do fandění zapojují hlavně při povedených akcích, gólech, to se rozdíl mezi kotelníky a gaučáky stírají. Zároveň tyto jedinci jsou “kotelníky” v posledních letech více začleňováni skrze společné pokřiky, kdy je kotel vyzývá a oni se zapojují. Dříve se vůči gaučákům “kotelníci” vymezovali a byl by problém s jejich začleněním do komunity, nyní se obě skupiny snaží o provázanost a spolupráci.

Poslední kategorií jsou odpadlíci. To jsou jedinci, kteří po dlouhou dobu do komunity (do některé z předchozích kategorií - jádro, věrní, příležitostní) patřili a pak z nějakého důvodu přestali komunitu vyhledávat a chodit na zápasy.

Typologie, která mi nakonec sloužila pro výběr konverzačních partnerů, byla vytvořena na základě rozhovorů, kdy se jedinci ke komunitě odkazovali jako k rodině. Tato typologie v sobě nese v určitém smyslu i určitou paralelu v případě socializačního procesu. Kategoriemi jsou: prarodiče, rodiče a děti. Snažila jsem se v každé skupině mít zastoupeno několik konverzačních partnerů, kteří spadali i do různých kategorií z předchozí typologie, abych

postihla nejrůznější názory na mnou zjišťovaná témata. Bylo ale až překvapivé, jak se jedinci vzájemně doplňovali a jejich názory byly v celku podobné, že i brzy došlo k saturaci vzorku.

3.5. Principy komunity

První analyzovanou částí jsou principy, které jsem na základě teoretického backgroundu (viz Brint 2001; Cohen 1985; McMillan, Chavis 1986) definovala jako stěžejní pro ustanovení a fungování komunity. Při pozorování i rozhovorech byla pozornost zaměřena na socializaci jedinců do/a v rámci komunity, na důležitost rituálů (kolektivní paměti), exkluzivitu a uznání, strukturu a hierarchii a na sociální kontrolu. V rámci práce jsem zvolila diskutování zjištění ke každému zvolenému aspektu v samostatné kapitole a následně sestavení hlavního zjištění, které se v analýze ukázalo. Na představení jednotlivých principů se snažím ukázat, jak v komunitě fungují. Jednotlivé principy jsou navíc vzájemně velmi propojené, což někdy činilo problematické jejich diskutování v rámci stanovené subkapitoly a dochází tak i k jistým překryvům.

3.5.1. Socializace

Důležitým prvkem pro každou komunitu je socializace, mluvíme zde o sekundární socializaci. V této části jsem si všímala jednak první úrovně, tedy toho, jak jedinci do komunity vstoupili a byli začlenění a dále pak jak probíhalo osvojování si role fanouška – životní styl, způsob oblékání, osvojování si hodnot komunity apod.

Při vstupu do prostředí komunity hrála ve většině případů nějakou roli vlastní rodina, ať už nukleární, případně širší rodina. U některých respondentů to bylo vyjádřeno jako nejsilnější podnět, že je prostě k hokeji přivedli rodiče nebo to víceméně určili. U jiných to bylo trochu zlehčováno, že sice první kontakt s komunitou fanoušků byl v dětství přes rodiče, ale že si z toho nic nepamatují a začali pak chodit s kamarády, což byl ten dle nich reálný podnět. Právě kamarádi jsou dalším agentem v rámci socializace do dané komunity. U nikoho neproběhl vstup do komunity, že by tam jedinec přišel sám bez dalších vazeb. Následné větší začlenění do komunity pak je otázkou komunikace s ostatními jedinci v komunitě. Dvě konverzační partnerky se v tomto odkazovaly na diskuzní fórum, které jim pomohlo se více zapojit. Navázaly kontakty s členy komunity a to jim pomohlo se začlenit.

“Dostala jsem se k tomu tak, víceméně jsem se nerozhodla sama, rozhodli to za mě moji rodiče, protože ty už vod mejch tří let fandí Plzni [...] když jsem začala chodit na hokej, tak jsem začala

chodit na plzeňský fórum hokejový, tam jsem se seznámila s pár vyvolenýma a ty mě seznámili dál [...]. Neumím si představit tam jít sama.”

(Monika, 2012)

V rámci výňatku z rozhovoru s Monikou si můžeme všimnout, že muselo proběhnout začlenění se do komunity přes navázání jiných kontaktů se členy komunity, se kterými pak dále na hokej chodila. Stejně tak tomu bylo i při mé zkušenosti zmíněné v sebereflexi, kdy jsem na hokej nepřestala chodit ani poté, co přestali chodit kamarádi, kteří mě do komunity přivedli, ale jenom právě díky tomu, že mi hokejové fórum zprostředkovalo nové kontakty a sociální vazby. Že je potřeba „mít tam partu“ se ukázalo jako velmi důležité, jelikož na to narazili respondenti ve všech realizovaných rozhovorech.

„...Občas se stalo, že jsem tam šel úplně sám, ale to bylo takový, to bylo divný. Jako jo, stál jsem vedle lidí, i jsem se s nima třeba pár slov během toho zápasu prohodil, ale bylo to takový divný. [...] prostě už si nedokážu představit, že bych na ten hokej nechodil. On by se hrál hokej a já bych si měl jako říct - já tam nepůjdu a co budu jako dělat?“

(Radek, 2015)

„...ted' jsem spíš ve fázi, že příliš nechodím, řekl bych, že je to tím, že nemám ustálenou partu, se kterou bych chodil [...]. Protože tam byla přidaná hodnota, že se potkáš s někým, koho ráda vidíš, ale když to není, tak mě to spíš neláká.“

(Radek, 2023)

Zde jsou výňatky z rozhovoru s Radkem, které poměrně názorně ilustrují, jak důležité jsou sociální vazby v rámci dané komunity. Ač v původním rozhovoru ještě byla tendence chodit na hokej, protože co jinak „budu jako dělat?“ Tak o 8 let později už je z rozhovoru patrné, že chybějící „ustálená parta“ vedla k tomu, že jedinec už do komunity příliš nechodí. Jedinec se i nadále zajímá o dění kolem hokejového klubu, částečně i o dění v komunitě, ale už s ní není propojen tolik jako dříve. Toto je možné nahlížet jako určité potvrzení toho, že jedinci hledají v komunitě „pocit bezpečí, ztracený ráj“. Jinak řečeno ve společnosti, která se vyznačuje jistým stupněm individualizace, která narůstá a vytváří větší tlak na jedince, je poptávka po sociálních vazbách stále vyšší. Vzniká ale poněkud paradoxní situace, kdy jedinec je součástí komunity, kde má sociální kontakty, které mu poskytují to, co potřebuje. Ale ve chvíli, kdy tyto sociální vazby přestanou v rámci komunity existovat, tak se ukazuje, že v současnosti už se nemusí

dařit nalézat nové a jedinec z komunity odchází. Je otázkou, jak to, že dřív se nové sociální vazby navázaly například skrze hokejové fórum, ale nyní již tento proces není funkční. Toto by mohlo podporovat určitý vliv individualismu, kdy současní členové komunity už neudržují diskuzní fórum, kde toto začleňování probíhalo. To by podporovaly i důvody odmítání účasti na rozhovorech, že jedinci se více věnují jiným věcem než debatám na internetu. Místo hokejového fóra mohl úlohu převzít Facebook, ale je založen na jiném principu, který spíše než navazování kontaktů právě podporuje jedince k prezentování vlastního názoru, diskuzím, ale nikoliv k navazování kontaktů. Ukazuje se, že oslabování sociálních vazeb je jedním z faktorů, který vede k opuštění komunity a se kterým by měla případně komunita pracovat. Tedy snažit se jednotlivé členy více sociálně provazovat a eliminovat tak riziko, že jedinec nebude mít s kým hokejové zážitky sdílet.

Ve druhé úrovni, u socializace přímo ve skupině, můžeme aplikovat principy skupinové socializace, ač se jedná o komunitu. Skupinová (komunitní) socializace se vyznačuje 4 základními prvky: 1) skupinovou (komunitní) afiliací, 2) strachem nebo nepřátelstvím k cizím, 3) vnitroskupinovým soupeřením o status a 4) hledáním a formováním blízkých dyadických vztahů (Výrost, Slaměník 2008: 49–50). Všechny tyto prvky nalezneme i v budování vybrané fanouškovské komunity.

Zaprvé, je zde rozhodně silná afiliace k dané komunitě, která je viditelně demonstrována skrze využívání rekvizit jako jsou dresy, šály popř. jiné klubové doplňky. Dalším významným prvkem přináležitosti je něco, co můžeme označit jako “vlastní místo”. Mít na stadionu prostor, kde jedinec pravidelně stojí. Jedinci jsou kvůli tomu ochotni chodit na zápas s časovým předstihem⁸, aby si svá místa včas obsadili a neměli je obsazeny “náplavou”.

...Ti, co zůstali z „naší“ skupiny míří k jednomu určitému zábradlí („klandru“), který považují za svoje místo. Na schodech jsou nalepeny barevné papíry pro uskutečnění chorea. Na jiných schodech u zábradlí si můžeme všimnout nalepených obrysů nohou s přezdívkami, což jsou místa opravdu věrných fanoušků. U „našeho klandru“ stály nějaké mladší slečny, což už po cestě bylo okomentováno Danem „Jsou vysmátý jak leča“, když došel k nim poznamenal důrazně „Tady je obsazeno.“ A dívky odešly.

(Terénní poznámky, 2012)

⁸ Časový předstih znamená něco přes hodinu, protože hodinu před zápasem začínají vpouštět dovnitř.

Popsaná situace s dívkami názorně ukazuje jednak přivlastňování si určitého prostoru v rámci zimního stadionu a jednak je statusovou záležitostí uvnitř skupiny. Bylo zde dost prostoru, kam si jedinci mohli stoupnout, ale jelikož tato skupina vždy stojí na tomto místě, tak si vyhrazuje určité „právo“ stát vždy zde. Demonstrace toho „mít vlastní místo“, aby bylo vidět, že chodí pravidelně a mohou toto říci, odkazuje k etablování vyššího statusu v rámci komunity, nadřazenost skupinám, které nechodí často nebo náplavě.

Na základě rozhovorů s členy komunity se ukazuje, že fungují i méně demonstrované prvky přináležitosti. Většinou je jim přikládána i daleko větší důležitost, než je tomu u klasických klubových předmětů. Afiliace je dále totiž demonstrována aktivitou, oddaností člověka, znalostí chorálů a celkových procesů fandění. Ty si jedinec osvojuje právě skrze pravidelnou participaci mezi členy komunity. Jakmile i například delší dobu jedinec do komunity nedochází, projeví se to neznalostí nových chorálů a případně i počátečním ostychem se k fandění přidat.

„Tak koupit si to může každé, že jo...i když tím samozřejmě dává najevo, že mu to není úplně ukradený, ale pořád to není ještě...pořád to nezaručuje to, že v tom kotli nebude jen stát a mlčky zírat, jestli mi jako rozumíš..“

(Dan, 2012)

„...To udělá, dělá to ta aktivita, že jo, tak chodit na domácí, fandit, být aktivní a jezdit na výjezdy, pomoc s chóreem, zajímat se, jo, prostě ne, neplout s davem jo, prostě snažit se být, co nejvíc aktivní, no co nejvíc trávit času s tou skupinou. A to ti dá tu tu identitu, no prostě, a pak se vydá nějaký jako oblečení. No ale to čert vem.“

(Jirka, 2023)

Z těchto dvou ukázek je patrné, že nezáleží ani tak na těch proprietách, které si jedinec může koupit, ale záleží na tom „být aktivní“, že dotyčná osoba sice bude v dresu, ale „nebude jen stát a mlčky zírat“. Tento důraz na aktivitu, který se zase prolíná v rozhovorech se všemi konverzačními partnery a je stabilní v čase, poukazuje na to, že pro definování člena komunity/fanouška je potřeba více než jen používat správné rekvizity, ale mít fanouškovství jako životní styl. Přijmout hodnoty a normy komunity za své. Jinak řečeno, neznamená to, že člověk je členem komunity na zimním stadionu, ale zasahuje to do jeho celkové identity. Jeho identita je konstruována skrze aktivity, které musí být správně realizovány, aby mohl být

správně identifikován jako fanoušek a jeho identita fanouška nemizí po opuštění daného prostoru.⁹

Dalším bodem důležitým v socializačním procesu je znalost základních historických faktů o klubu a zážitků s klubem spojených, což se projevuje při osobních rozhovorech. Tento faktor se ukazoval hlavně při pozorování. Jedinci často odkazovali na to, co již s klubem zažili, aby bylo uznáno jejich dlouhodobé členství v komunitě. Noví jedinci se z vyprávění učí o klubové historii utvářené i skrze vzpomínky dlouhodobých členů, zároveň sami prožívají různé situace, které pak sdílí s komunitou a upevňují svoji pozici. Na nováčky začleňující se do komunity je zde vyvíjen jistý tlak, kdy přiznání se, že neznají nějaká fakta v nich vyvolává pocit trapnosti. Funguje to zároveň jako jistá sociální kontrola, protože je to opět spojeno s nějakou mírou aktivity – studovat si věci spojené s předmětem zájmu a v rámci tohoto procesu se pak oddělují ti, co bývají označováni za náplavu a ti, co jsou vnímáni jako fanoušci a členi komunity.

„...na začátku to bylo fakt těžký, vlastně někdy ještě teď ((smích)). Já na historii moc nejsem a když se kolem mě všichni bavili o různých důležitých událostech, zážitcích a tak, cítila jsem se blbě, že k tomu nemám, co říct. Měla jsem najednou pocit, že tam nepatřím, že prostě tohle nikdy nedoženu.“

(Tereza, 2015)

Druhým bodem skupinové (komunitní) socializace je nepřátelství vůči cizím. To je demonstrováno skrze nevraživost vůči fanouškům jiných týmů a vlastně i vůči náplavě. Nevraživost někdy krystalizuje až v bitky mezi fanoušky (domluvené či spontánní). Často je toto ale velmi kontextuální, kdy nevraživost je součástí prostředí zimního stadionu, daného zápasu a po zápase si fanoušci odlišných týmů podají ruce, proberou zápas a třeba zajdou i společně na pivo, což zmiňuje v rozhovoru jak Petr, tak Lukáš.

„Já rád si zanádvám na soupeře, oni si zanádvají na mě, ale po zápase nemám problém jít si s nima sednout na pivo a pokecat. Nemám s tím vůbec jedinej problém, jo.“

(Lukáš, 2023)

⁹ Konstrukci identity skrze aktivity můžeme nalézt například u Madagaskarských Vezů. Rita Astuti (2016) poukázala na zajímavost u těchto obyvatel, kdy jejich identita je závislá nikoliv na etnicitě, ale na prováděných aktivitách, které souvisí s tím, zda bydlí ve vnitrozemí nebo v přímořské oblasti a propisují se dokonce do jejich fyziologie.

Je to ale dosti sporné, protože někteří členové komunity toto chování odsuzují a netolerují tzv. “batříčkování s nepřítelem”.

*Po chvíli prochází žena s dcerou, které měly symboly týmu protihráčů – žena šálu a dcera kšiltovku, „moje“ skupina to okomentovala slovy „sešitá rodinka“. Sešly se s dalšími a stáli stranou od ostatních. Přišly další komentáře, už poněkud vulgárnějšího rázu „zas*aní Pražáci“, to už byla reakce na to, že se tu dneska hostující fanoušci prochází více, jí u jednoho stánku s domácími fanoušky, ale potom hned odchází. Jedna žena hostujících se však mezi domácími fanoušky prochází neustále a i to je okomentováno: „Prochází se tu, jak kdyby jí to tu patřilo, pražská ku*va!“*

(Terénní poznámky, 2012)

V ukázce z terénních poznámek je zachyceno vymezování se členů komunity vůči jedincům jiné komunity, což pomáhá definovat hranice. Demonstrace toho, že “já patřím k této skupině a oni k jiné”. Nebývá zvykem, že se fanoušci opačného týmu mísí mezi fanoušky domácího týmu a i proto následovaly vulgárnější komentáře směrem ke členům odlišné komunity. Z daných komentářů je zřejmá právě ona nepřátelskost vůči cizím.

Třetím bodem je vnitroskupinové soupeření o status. To se v rámci komunity projevuje jednak na základě vymezování vlastního místa, o kterém již byla řeč. A jednak se to v době na začátku výzkumu projevovalo tak, že dílčí skupiny v komunitě soupeřily o určité vůdčí postavení v kotli skrze přisvojení si role „rozvolávače“.

„No, to je takovej trošku nešvar Plzeňskejch, kdy si každej myslí, že si to může zkusit, takže, takže se to jednou ozve zezdola, jednou se to ozve seshora, jednou z prostředka, ale občas se stane, že se to...že si horní půlka fandí něco a z druhý půlky se ozývá úplně něco jinýho, je to takový...chtělo by to v Plzni trošku vylepšit, myslim si, že je trochu nešťastný, že...že je právě ten vrchní že je nahoře, kdyby byl dole, tak si myslim, tak se to nestává.“

(Dan, 2012)

Z rozhovorů jsem se dozvěděla, že takováto snaha tzv. rozvolávat kotel může mít dva motivy a oba jsou spojené s bojem o status, v obou případech se jedná o změnu v hierarchii. V prvním případě jde o to, když je jedinec nováčkem, tak aby si jej komunita všimla a uznala jej jako člena komunity a nedocházelo k onálepkování, že se jedná o náplavu. Aby poznala a správně

identifikovala jeho afiliaci k dané komunitě a jeho aktivitu. Druhým motivem je pak přechod do vyššího patra hierarchie. Je to snaha o to mít v dané komunitě funkci, kterou celá komunita uznává a právě takovouto výsadou je například právě možnost rozvolávat kotel. Jedinci zkušenost, kdy se jim povedlo rozvolat kotel – prosadit pokřik, který začali, popisují jako naplňující. Projevovala se zde radost z toho, že je komunita následuje. Většinou jsou ale snahy o udávání tempa v kotli potlačeny vůdčí skupinou, která sama tempo udává.

Posledním bodem ze skupinové (komunitní) socializace je utváření blízkých vztahů. Výrost se Slaměnkem (2008) mluví o dyadických vztazích, pro komunitu můžeme uvažovat o blízkých vztazích mezi vybranou skupinou několika málo jedinců. Tyto vztahy jsou velmi podstatné, protože jak jsem zmiňovala již výše, ukazuje se, že opadají-li v rámci komunity vztahy v dílčí skupině, tak jedinec má vyšší pravděpodobnost komunitu opustit.

K zimnímu stadionu přichází většinou dvojice, či malé skupinky lidí. Jen ojediněle přichází někdo sám a pokud ano, vypadá to, že někoho vyhlíží nebo na někoho čeká – buď stojí u fanshopu a za chvíli se k němu někdo přidá nebo se rozchází a jde za někým. [...] I do kotle přicházejí holky většinou ve dvojicích či se svým přítelem/partnerem, naproti tomu muži přichází sami (a připojují se do skupin) nebo ve větších skupinách, výjimkou jsou mladší jedinci, kteří též přichází ve dvojicích.

(Terénní poznámky, 2012)

Jak z rozhovorů, tak z pozorování se ukazuje, že je významná role sociálního kontaktu. Tedy nejde jen o samotný akt hry či zájem o hokej, ale podstatnější je, že se lidé se společným zájmem mohou setkávat. Zároveň Lukáš i Nikola hezky vystihli zajímavou věc, že dochází k tomu, že se setkávají i velmi názorově různí lidé, kteří se díky zájmu o daný klub jsou schopni bavit dohromady a diskutovat různá témata nejen hokej.

„[...] ta škála je prostě hrozně rozmanitá a je to strašně zajímavý. A já už vlastně, když jsem to začal nějak tuhleto vnímat víc, já nevím plácnu když mi bylo, když jsem začal jakoby, dá se říct, vést ten kotel, což bylo před těma 12ti lety, tak jsem to začal brát jako hrozně zajímavou věc a do dneška prostě pokaždý, když tak mi to přijde strašně zajímavý, jak my sedíme u jednoho stolu, prostě tam sedí doktor, inženýr, právník. Já jako třeba učitel a do toho tam sedí kluci, který mají, nebo nemají ani vchozenou základní školu. Jo a s nima tam pak rozebíráš nějaké debaty, momentálně, že jo se řeší volba prezidenta, snažíš se jim tam vysvětlit, proč se. Snažíš

se jim tam vysvětlit, že ne, že ten Bašta neodvolá vládu a ne, že ten Pavel nepošle všechny na Ukrajinu a že sem nepustí všechny.“

(Lukáš, 2023)

Lukáš naráží jednak na rozmanitost zaměření jednotlivých jedinců v komunitě a jednak na rozdílnost sociálních vrstev, které se díky společnému zájmu střetávají v jedné komunitě a nemají problém se společně bavit. Toto je opravdu zajímavý aspekt, protože z pozice sociálních výzkumů většinou platí, že se sdružují jedinci stejného (podobného) sociálního statusu a je udržována jistá homogenita (viz Alesina, Ferrara 2000; Cheung, Leung 2011; Costa, Kahn 2003; Domhoff 2005, aj.). V kontextu propojení tohoto zjištění s teorií sociálních sítí a sociálního kapitálu to může vést k zajímavé otázce. A to, zda diverzita potenciálního sociálního kapitálu uvnitř komunity nemůže fungovat jako lepší ochrana proti rizikům dnešní doby. Vycházíme-li totiž z předpokladu, že v komunitě vedle sebe fungují a navíc spolu interagují a vycházejí jedinci z různých sociálních pozic, tak je sociální kapitál bohatý na rozmanité kontakty, kterých je možné využít. Ať už z hlediska teorie slabých vazeb, tedy že nám může být zprostředkována důležitá informace z jiného okruhu, než je náš vlastní, tak také že máme potenciální kontakty na osoby, které nám mohou pomoci s různými záležitostmi. Výzkum zaměřující se na mezistátní úroveň opět může sloužit jako jistá inspirace, neboť problematizoval stanoviska některých výzkumů, které tvrdily, že etnická diverzita a příjmová heterogenita má negativní vliv na sociální důvěru, a že je to naopak pocit spravedlnosti, který důvěru utváří (You 2012). Dle mého právě i v komunitě tak namísto udržování důvěry a pocitu přináležitosti skrze homogenitu sociálního postavení, může fungovat jiný faktor, kterým může být určitá oddanost společnému zájmu.

V tomto ohledu by bylo zajímavé zkoumat, zda to platí i u jiných komunit, protože dle mých současných pozorování fungování i jiných komunit by to nemuselo být specifikum jen fanouškovské komunity, ale určité rozdíly by se mohly stírat i v rámci online komunit.

3.5.2. Exkluzivita a uznání

Exkluzivitu jsem určovala jako další důležitý prvek pro etablování a fungování komunity, neboť nám ukazuje formování hranic komunity a má dopad i na stanovování hierarchie. Exkluzivitu je možné pozorovat jak na zimním stadionu při interakcích jedinců, tak zároveň na sociální síti. Zajímalo mi jednak do jaké míry ji reflektují jedinci a jak je vyvažována

dostupnost a exkluzivita, zda komunita není v některých fázích až příliš uzavřená a nedochází tak k nezamýšlenému důsledku, respektive jejímu oslabování.

Nejprve bych se ráda věnovala sociální síti. V prvních fázích mé účasti v komunitě se členové komunity často scházeli na diskuzi, která byla součástí oficiálních stránek klubu, později se utvořilo speciální fórum, kde spolu komunita interagovala, a které nebylo veřejně přístupné. Toto fórum vzniklo převážně proto, že na oficiální diskuzi chodili i fanoušci ostatních týmů a ne vždy se chovali slušně. Založením neoficiálního fóra se tak jedinci vymezovali vůči jedincům, kteří nepatřili do jejich komunity. V roce 2014 poté vznikla uzavřená skupina na Facebooku, kam mohl člověk být pouze přizván, aby se stal členem, čímž se prováděla selekce jedinců a ustavování hranic. Já sama jsem byla pozvána jedním z mých kamarádů (nepatřil mezi správce) a to hned v den vzniku dané skupiny. Na začátku Facebooková skupina měla tři správce. Jelikož ale správci po čase usoudili, že skupina nemá smysl, že jsou zde i nefandící jedinci a dokonce i jedinci jiných týmů, byla zrušena a nahrazena novou, konkrétně v prosinci 2016. Do této skupiny byli z předchozí pozváni jedinci, o kterých se vědělo, že jsou aktivními členy komunity (včetně mě). Následně zde už byla exkluzivita hlídána přísněji, neboť přijetí bylo podmíněno procesem schvalování. Jedinec, který se do skupiny přidal, musel být schválen správci skupiny a až teprve poté byl do skupiny přidán a mohl číst a přidávat příspěvky. Jako správci fungují jedinci z jádra, aktuálně je jich 7. Jelikož jsou si ale vědomí toho, že nemusejí znát tváře a jména všech jedinců, kteří do komunity patří, zároveň na skupinu vkládali fotky žádostí o členství s dotazem, jestli někdo ze skupiny jedince zná a vlastně se za něj zaručí, že je to fanoušek a patří do komunity. Aktuálně má tato skupina 610 členů.¹⁰

Druhá část spočívá v osobních interakcích. Tato exkluzivita byla patrná například v tom, že skupina, která se utvářela někdy kolem roku 2012 začala prodávat vlastní předměty, vlastní oblečení, které nese název skupiny, a tudíž pomáhá s identifikací s danou skupinou.

*„Já mám bundu *** [pozn. název skupiny] a každé ví, že jsem fanatik, že nejsem fanoušek, ale že jsem blázen, to je každé koho se zeptáš zvenku to ti řekne, no vy jste hrozní magoři jako, takže odlišuji fanouška od fanouška tím, že já na sobě mám logo *** [skupiny] a on *** [logo klubu], no je to *** [člen klubu], já *** [člen skupiny] a *** [člen klubu] v jednom, ale takovýhle, určitě takhle odliším fanouška od fanatika.“*

(Mirek, 2023)

¹⁰ Údaj platný k datu 8. 10. 2023.

I z toho, co říká Mirek v současné době, tak pořád existuje spojitost právě s daným oblečením a oddaností komunitě. Oblečení si tak nemůže zakoupit každý. Jedinci si hlídají, kdo si oblečení chce zakoupit a zda si jej “zaslouží”. V roce 2013 si mi na to právě stěžoval v rámci neformálního rozhovoru Ota, který měl zájem o mikinu, ale nebylo mu umožněn její nákup a to i přesto, že v komunitě měl pozici spjatou s výkonem role a tedy byl poměrně vysoce postaven a na zápasy chodil. Jedinci dané skupiny tak dávali a i nadále dávají znát svoje postavení v komunitě, jsou vysoce postavení v hierarchii a ostatní jedinci se často snaží patřit mezi ně, neboť vnímají, že to má určité benefity.

*„...samozřejmě být *** [člen skupiny] je samozřejmě nějaký jako privilegium, protože když tě ta parta přijme, tak je to jako fajn a ale jako ne, ne... zažil jsem lidi, který který chodili po hospodách v bundě a pomalu, vykládali, jak se rvou za škodovku a tuto...a samozřejmě lidi, který věděli, tak pak si ťukali na čelo. Jo, protože samozřejmě se tím lidi rádi chlubí, protože to nějaký jméno má. Tady jako v Plzni ta skupina. A sem tam, sem tam se tím asi někdo pochlubí. Říkám, já osobně jako nemám potřebu, ale ale zažil jsem lidi, který se tím chlubili. No.“*

(Jirka, 2023)

„Když se do té skupiny chceš dostat. Tak oni tě vezmou částečně mezi sebe, ale stačí, nám stačí pohled, myslíme přes celý kotle a podíváme se a oba víme, na co myslíme, jo, a takhle to učíme i mladý kluky ve skupině, prostě, když stojí, zvedne levou ruku, co to znamená, zvedne pravou ruku a pokaždý to znamená něco jiného, [...] jak jsme se to naučili na sebe mrknout a všichni víme, tak sice vezmem mezi sebe, ale my si na sebe třikrát čtyřikrát mrknem a domluvíme se, jestli jestli něco víc připustit nebo ne. Jo, takže, takže jako prostupný jsou z části, ale určitě ne... to samý.“

(Mirek, 2023)

Mirek i Jirka reflektují, že členství v dané skupině je jisté privilegium a že sice funguje nějaká míra prostupnosti, přijetí do skupiny je určitým způsobem podmíněno a jedinci ze skupiny mezi sebou komunikují, zda „více připustit nebo ne“. Tímto přístupem komunita balancuje onu dostupnost a zároveň exkluzivitu, jak na to poukazoval i Luke Trucker (2022), který tvrdil, že pro fungování komunity v současné době je nutné, aby nebyla až tak uzavřená, aby úsilí, které je potřeba vynaložit na přijetí nebylo příliš vysoké a neodradilo jedince a že tedy komunita musí vyvažovat exkluzivitu a dostupnost.

Zajímavé bylo, že v rámci rozhovorů pouze Mirek explicitně vyjádřil, že pociťuje, že mu členství ve skupině poskytuje pocit exkluzivnosti, ostatní se spíše vyjadřovali v podobném duchu jako Jirka. Tedy, že si to nějak zvlášť nepřipouští a nebo že o tom takto nikdy nepřemýšleli. Odkazují se zde také občas k tomu, že v dřívějších dobách ta exkluzivita byla silnější.

„Dříve byla mezi kotelníky jedna separovanější skupina, vlastně jsme se zbytku trochu distancovali, byli hrdí na to, že právě my jsme to jádro. Postupem času se to změnilo a je to dobře. Nabalovali se další a další členové do skupiny, ta se rozrůstala a dnes vlastně pokrývá dá se říci celý kotel.“

(Nikola, 2023)

Nikola tak vlastně navázala a dotáhla myšlenky z rozhovoru s Mirkem a Jirkou a popsala něco, co můžeme označit jako adaptační proces komunity na postupný úpadek členů, kdy se komunita musela s postupem času více otevřít a nebýt natolik exkluzivní/separovaná. Musela jít stranou jistá hrdost, a právě ten pocit té exkluzivity, aby se mohla původní skupina rozrůst a vlastně pokrýt celý kotel, celou komunitu. Celkově tak výše uvedené úryvky reflektují procesy, které se v průběhu doby v komunitě odehrávaly a jak se pracovalo s exkluzivitou a inkluzí nových členů, což je podstatné pro komunitu jako celek. Komunita se musela přizpůsobovat vnějším vlivům a začít s nimi lépe pracovat, aby mohla přetrvat.

3.5.3. Rituály a paměť

Na teoretické úrovni jsou rituály nahlíženy jako jeden z elementárních prvků pro fungování komunity. V tomto ohledu mi přišly zajímavé výsledky rozhovorů, kdy jedinci se při dotazu na rituály neodkazovali k těm primárním a patrným, které jsou v komunitě viditelné, ale naopak hovořili o nějakých svých vlastních rituálech. Otázku si vztahovali na osobní úroveň, což byl velmi zajímavý jev, protože otázka směřovala na rituály skupiny/komunity. Není to ale nějakým znakem individualizace. Vztahovali se například ke specifickému pozdravu, rozvolávání kotle bez megafonu a nikoliv třeba k chorálům, choreím apod. Případně zmiňovali specifickou tzv. děkovačku, jež směřuje po zápase od fanoušků k hokejistům a naopak. To že se respondenti nevztahovali k rituálům, které já jsem skrze pozorování považovala za stěžejní, bylo způsobeno tím, že je nechápali jako dostatečně specifické pro danou komunitu, protože chorea, pokřiky, točení šálou po gólu apod., mají i fanoušci ostatních týmů, tedy nejsou to

rituály, které by komunitu odlišily od ostatních. Takže to, co jsem zprvu vnímala, jako špatně pochopenou otázku, se ukázalo naopak tak, že konverzační partneři ji uchopili svým způsobem a vlastně opět měli potřebu zdůraznit nějakou vlastní specifickou a odlišnost své komunity.

Každopádně i tak jsou pro mě rituály, které jsou možná v nějaké míře společné i ostatním fanouškovským komunitám, důležitou součástí zkoumané komunity a ráda bych jim věnovala pozornost skrze poznatky z pozorování. I tyto rituály mají totiž svůj význam pro komunitu a jsou jednak předávány skrze socializaci a zároveň na sebe navazují i koncept kolektivní paměti, jež je spojen s přetrváním komunity v čase. Kloubí v sobě tedy několik prvků a i svojí proměnou ukazují, jak komunita reaguje na určité podněty.

Například samotné učení se komunitních chorálů je proces, kdy jedinec opět spoléhá na své sociální kontakty, ať už že se na konkrétní chorál doptá, tak například tak, že probíhá kooperace při skládání textu chorálu v průběhu skandování.

„Ted', ted' myslím, že vlastně taky ne, protože nikde se nezveřejňují. Ale nicméně nějak s nověma se nepřišlo, starší se oprašují, ale fungovalo to u mě tak, to jsem ještě chodil s tou partou starou, že vždycky prostě jednou jsme šli na zápas, slyšeli jsme něco nového a třeba jednu třetinu nebo půl druhý třetiny jsme dohromady dávali ty slova. Že jsme vždycky slyšeli část, jeden slyšel tu část, druhý slyšel tu část a potom jsme si to jako skládali mezi sebou, abychom si zapamatovali, jak to jde za sebou. A potom, když už jsme to od půlky zápasu uměli, tak jsme to jeli celý. Ale spíš jako takhle na šuškandu, že jsme to zaslechli. Ted' je tohle, potom tohle a takhle že jsme si to zkoušeli mezi sebou, opakovali jsme si to třeba i po zápase, protože to už jsme zase měli něco upito a nebyli jsme si úplně jistý, jak to bylo. Ale třeba do toho dalšího zápasu už jsme věděli. Takže spíš na základě jako odposlechu.“

(Radek, 2015)

Z Radkovo popisu učení se chorálu je patrné, že proces učení není něčím, co by vyloženě zajišťovala komunita, že by chorály zveřejňovala a poskytovala členům texty, aby se je mohli třeba dopředu naučit. Jedinci se učí na základě odposlechu, dávají dohromady jednotlivé pasáže společně v rámci své skupiny, čímž se opět potvrzuje důležitost sociálních kontaktů. V úryvku si dále můžeme všimnout přesně i toho, že jedinci se svojí rolí fanouška zabývají i po skončení zápasu, že si třeba nové chorály opakují po zápase, aby došlo k jejich upevnění v paměti.

Z pozorování, a objevilo se to i v některých rozhovorech, pak bylo zajímavé sledovat určitý spor tradice vs. moderny. Abych to přiblížila, šlo o to, že v rámci pozorování kolem roku 2012 byly v komunitě pozorovány častější spory mezi fanoušky, kdy jedni se dovolávali

starých pokřiků a nějakých zaběhlých pořádků a druzí se snažili přinést nějaké inovace, zlepšit prostředí a reagovat na měnící se dynamiku komunity. Druhý z proudu se právě snažil tak nějak vymanit z tradic a spíše než zásluhy, tak podporovat a vyzdvihovat aktivitu i nově příchozích. Poměrně hezky to popsal opět Radek.

„Co si tak nějak vybavuju vždycky si začtu ty příspěvky v té skupině v tom kotli, já nevím, jestli v té skupině jsi ještě taky, tak jako tam docela na tohleto kakaj. Nebo alespoň někteří říkaj - jo zásluhy fajn, ale na ty se nehraje, takže... nevím, já osobně tady necítím, že bych měl nějaký extra velký zásluhy na tom fandění, ale přece jenom (.) furt se traduje, když byl ještě nezastřešený zimák, tak jedny byli plynaři, druhý hodináři, nadávali si navzájem. To nevíš? Strana, která je u plynárny, to byli plynaři, ty co chodili tam, kde byl vojenskej odvod, tam byli hodiny, to byli hodináři a ty dvě skupiny si nadávaly i navzájem. A potom tam byla ještě třetí strana a to nevím, po čem ta byla pojmenovaná. Každopádně nemůžou dělat tak, že tady to fandění v Plzni tu tradici nemá, protože tady ten zimák je, já nevím, od 50. let a nějaká tradice tady v tom je už. Ať už ti hodináři nebo plynaři, tak nějaká tradice toho fandění je, protože už může chodit už nějaký vnuk někoho, kdo byl dřív hodinář, že jo. Ale dobře někteří lidi na tohleto nechťí hrát, budiž.“

(Radek, 2015)

Nejen že v této části rozhovoru zmiňuje, že současná skupina právě nechce hrát na ty zásluhy, na tu tradici, že to chtějí změnit. Zároveň zde názorně ukazuje tu kolektivní paměť skrze reprodukci příběhu o historickém rozdělení fanoušků. Jsou to právě takovéto předávané příběhy, které slouží k utváření pocitu přináležitosti a napojenosti na komunitu. Příběhy v kombinaci s vlastními zážitky působí jako jistá ochrana před odchodem z komunity, ale nejsou natolik dostačující, aby nahradily případně chybějící sociální vazby. Dalším zajímavým bodem v rozhovoru je to, že už v původní komunitě byly konflikty mezi fanoušky jednoho týmu, skupiny si nadávaly navzájem. Není proto ani divu, že se jedinci v rozhovorech vyjadřovali poněkud skepticky k tomu, zda mohou vymizet konflikty mezi fanoušky. Jak konstatoval Mirek *„To určitě ne, protože vždycky se najde někdo, kdo je nespokojený.“*

Téma konfliktů je zajímavé a řadím je do této kapitoly z toho důvodu, protože základní konflikty mezi fanoušky týmu jsou právě spjatý, jak jsem podotkla výše, se sporem o tradici. Zaujalo mě, že při rozhovorech na téma konflikty v rámci komunity, jedinci v současnosti nereflektovali, že by nějaké výrazné konflikty mezi nimi vznikaly. V rozhovorech se jedinci ohledně konfliktů vztahovali spíše k dílčím věcem jako nepsaným pravidlům, že se nehází

předměty na led. A že pokud někdo něco hodí, tak z komunity přichází sankce. Že jsou lidé občas nespokojení s fanděním, že se pohádají, ale že to není nic vážného, že je to minimální. Přitom na základě zúčastněného pozorování v letech 2013 a 2014 mohu konstatovat, že probíhaly časté a výrazné konflikty právě v rámci komunity. Docházelo k jistému vymezování se starého vedení kotle a nové skupiny a probíhaly časté dohady ohledně pokřiků, které se mají fandit. Zároveň kvůli zavádění novot na podporu fandění se členové nové skupiny rozmisťovali po kotli a narušovali tak nějakým způsobem na jedné straně podstatu vlastních míst a na druhé zaběhnutý způsob fandění – fandí se od shora a rozvolává jeden jedinec, který je hlavní.

*....Od mála lidí se odvíjí i atmosféra, která je poněkud rozpačitá – sice se fandí, ale někdy se ani bubny nechytí včas, někteří fanoušci se tak snaží fandit více. Tato situace vede i k tomu, že skupina *** se rozmisťuje po kotli a snaží se rozfandit lidi („učí lidi fandit“), to však vede ke konfliktu, kdy se „nefandící“ jedinci chtějí se skupinou prát.*

(Terénní poznámky, 2014)

„Pro mě to není jen otázka týhle sezóny, teď se to jenom ukazuje pořádně, když se na hokej koukat nedá... To občas bejvalo i dřív, ale člověk přišel ze stad'áku bez hlasu a hluchej. Pro mě byl nověj trend v našem fandění opravdu takovým významným impulzem, proč jsem to ve 110 zabalil a šel na gauč. Prostě mě to tam nějak přestalo bavit...“

(Terénní poznámky, Josef, 2014)

Ukázka z terénních poznámek ilustruje konflikt mezi fanoušky a je podpořena i příspěvkem od Josefa, který se přestal zapojovat v komunitě a odešel na sezení, jelikož ho nové způsoby fandění nebavily. Zde se objevuje několik otázek. První otázkou je, proč v rozhovorech tyto konflikty jedinci explicitně nerefletovali. Jestli to bylo vědomé zamlčování, aby komunita působila dojmem spjatosti a bezkonfliktnosti. Protože inherentně se tam o určitých sporech mezi fanoušky vyjadřovali. A nebo si to již jedinci neuvědomovali, protože se soustředí na jinou fázi, již komunita nyní prochází. Druhou otázkou je, zda lpění na tradicích, které někteří jedinci prosazovali, je něco, co je udržitelného. Ač totiž došlo k oslabení komunity odlivem některých členů, kterým se nové pořádky nelíbily, tak zároveň to v komunitě přispělo k nastartování vyjednávacích procesů, diskuzí apod., což vedlo k podstatným změnám. Více se této proměně budu ještě věnovat v rámci kapitoly popisující generační obměnu v komunitě.

3.5.4. Sociální kontrola – benefity a sankce

Téma sociální kontroly je u fanouškovských komunit podstatné z toho důvodu, že v základním pojetí má sociální kontrola přispívat k redukování deviantního chování, resp. čím jsou mezi členy komunity silnější vazby, tím nižší je riziko deviantního chování. Zároveň deviaci dále snižuje angažovanost jedince, úsilí věnované aktivitám v komunitě a míra respektu k normám komunity (Hirschi 2009). U fanouškovské komunity je ale angažovanost a oddanost komunitě demonstrována právě i skrze rvačky mezi fanoušky. A to jak mezi ty impulzivní, kdy je potřeba někoho bránit z komunity nebo bránit klub, tak ty domluvené. Z hlediska norem společnosti to můžeme nahlížet jako projev deviantního chování, kdežto v rámci komunity je to uznáváno, je to bráno jako součást hodnot a norem dané komunity.

„...ale ať každé ví, že jsem magor. Každé ví, že prostě dokážu, když mě naštvě, tak mu rozbiju držku, přepnu ze vteřiny na vteřinu. Já mu rozbiju držku a můžu ho zvednout a říct mu, dobrý, tak teď už si poznal, jakože si prdel nedělám a jít s ním chlastat, jít se s ním bavit, cokoliv. Ať je to, kdo je to, mně nedělá problém si rozbít s ním držku a jít si s ním popovídat, je mi to jedno. Ale hlavně tak poznáte, že jsem prostě blázen. Že bráním tým, bráním sebe, bráním druhou rodinu...“

(Mirek, 2023)

Z úryvku rozhovoru vidíme, že Mirek má v komunitě svou funkci, kterou je v podstatě zajištění ochrany. Takže to, co může působit jako deviantní chování, že jde někoho zmlátit, tak v optice jeho a komunity je to nahlíženo jako akt obrany ať už sebe, jiného člena a nebo že se postaví za svůj tým. Toto chování ze sociologického pohledu můžeme interpretovat jako projev sociálního procesu, v rámci něhož člen komunity, popř. skupiny fanoušků, získává a upevňuje svou identitu a pocit sounáležitosti s komunitou. Zároveň Mirek zdůrazňuje, že jde o akt, který mu má zajistit uznání, že to myslí vážně a ve chvíli, kdy to jedinec pozná, tak vlastně nemá problém s ním posedět a popovídat si. Boj za uznání zase není něčím, co by bylo společnosti nebo právě komunitám cizí (např. Honneth, Frazer 2004; Vivaldi, Sepúlveda 2021). Tom van Ham a kolektiv (2022: 958) shrnují, že současná literatura naznačuje, že forma násilí ve fanouškovských subkulturách je jednak naplněním individuální potřeby vzrušení a prožitku a jednak způsobem, jak si upevnit, udržet a posílit status v rámci komunity. Sdílená sociální identita, tak na jedné straně poskytuje platformu pro násilí a na druhé straně ji omezuje. V tomto kontextu tak násilí může být prožíváno jako něco dobrého a žádoucího, na což navazuje

následně znovu Mirek při popisu existence pravidel v případě domluvených bitek, které nějakým způsobem odrážejí hodnoty a normy komunity a slouží pro udržení řádu a kontroly nad násilím. Dodržování pravidel snižuje riziko zbytečného násilí a nepředvídatelnosti v průběhu bitek.

„Jsou v tom nepsaná pravidla. Pravidlo je, že mezi nohy se nekope. Jakmile zvednu ruku, tak přestaneš bít. Takže když ležím na zemi a cítím, že už mám dost, tak se zvednu ruku. Ovšem když mě bije, tak tu ruku úplně nezvednu, tak prostě ho odstrčím nějakým způsobem, zvednu ruku, končím. Už na mě nemůže, oznámí se to, protože se pere třeba 5 lidí proti 5 lidem a další 3 tam stojí a kontrolují tohle, kontrolují to, že nesmí se zbraně, jakmile se vytáhnou zbraně, tak prostě jsou tam lidi, kteří jsou schopní ačkoliv to nepoužívají, tak vytáhnou pistole, vytáhnout cokoli a prostě polož to nebo... Teda jo, když to zachází do extrému, zažil jsem takovou bitku, kde prostě bylo domluveno žádné zbraně, holý ruce a přišel borec a začal tahat 30 centimetrový nože. [...] tak prostě se proti němu spolčili i ty jeho, co byli s nimi tam a rozbili mu držku a vysvětlili mu, že prostě ne a v životě už s nima nikam nešel. Hm, to je další nepsané pravidlo. [...] Já nejsem zastáncem úplně stoprocentně toho dělat bordel na stadionu. Na stadionu jsou normální lidi, jsou tam mámy s dětma, jsou tam starý lidi, který za nic nemůžou a tohle je naše věc. Co se děje mezi náma s kým. Takže aby oni u toho nemuseli bejt.“

(Mirek, 2023)

V téhle části promluvy můžeme identifikovat hned několik podstatných věcí. Prvními zřejmými jsou ona vymezená pravidla pro domluvené bitky. Jak je vidět, opravdu pravidla mají sloužit pro omezení zbytečného násilí a možnost zastavit bitku. Domluvená pravidla jsou navíc dozorována členy komunity, kteří se neúčastní samotného boje, ale právě kontrolují, aby nedošlo k nepovoleným aktům. Z popisu konkrétní události je pak podstatná ta věc, že pokud jedinec nedodrží tato nepsaná pravidla a naruší tak normy komunit, členové vlastní komunity jej sankcionují, že se obrátí proti němu a vyloučí jej z další možnosti participace s nimi. Poslední z věcí, která zde stojí za povšimnutí, je postoj a vymezení se vůči ostatním členům komunity, konkrétně pasáž: *Na stadionu jsou normální lidi, jsou tam mámy s dětma, jsou tam starý lidi, který za nic nemůžou a tohle je naše věc.* Mirek chování jich – bitkařů sám konceptualizuje jako něco nenormálního v kontrastu s normálními lidmi na stadionu. Důraz klade na skupiny, které jsou často nahlíženy jako zranitelné, tedy ženy s dětmi a staří lidé. Čímž vlastně svým způsobem reflektuje hodnoty a normy většinové společnosti, kde jsou tyto osoby takto konceptualizovány.

Úroveň sociální kontroly je, jak jsem již zmiňovala v teoretické části, možno zkoumat z dvojí perspektivy – vnitřní a vnější. Oba typy se protínají v otázce moderních technologií, které jsou v komunitě vnímány silně negativně. První vymezení je proti televizním přenosům, které mají dle jedinců negativní vliv na návštěvnost a tím na budování komunity. Druhé vymezení je proti užívání technologií (hlavně se jedná o mobilní telefony) v prostředí komunity. Je odsuzováno, že jedinci se často více věnují právě telefonům namísto komunikaci v komunitě, že si fotí selfie namísto zájmu o dění v komunitě. Proto je zároveň používání mobilního telefonu spojeno s náplavou a nikoliv s členy komunity. Moderní technologie má tedy celkově status něčeho negativního, narušujícího a omezujícího komunitu.

„Často se to pralo, s fanouškama soupeře nebyl problém vyrazit ve sto lidech naproti. Dneska si to nikdo nedovolí, jsou všude kamery, každě tě natočí mobilním telefonem, jo, jiná doba.“

(Jarda, 2023)

„Tam stojí televize a bude tě natáčet do ksichtu jak se pereš. No a ty se pak večer sedneš k televizi a koukáš na to jak si se pral na hokeji. A když ještě doma, když to třeba neví? Jo, mladých kluků předpokládám, že jako úplně máma netuší, že jde na hokej a popere se někde. Takže aby pak máma seděla u televize a ty vole, to je můj syn, asi úplně ne. já jsem zastáncem toho před stadionem klidně na stadionu ne. Nejlíp někde úplně mimo dojet mezi dvě vesnice.“

(Mirek, 2023)

Jarda vzhledem k moderním technologiím vyjadřuje i skeptičnost vůči domluveným bitkám, které absolvoval, když do komunity začal docházet. Podle něj si to v dnešní době nikdo nedovolí ze strachu, že by z toho byl nějaký postih, protože jsou všude kamery nebo možnost natočení na mobilní telefon. Částečně to reflektuje i Mirek, který poukazuje na to, že nikdo rozhodně nechce, aby ho například rodiče viděli v televizi, jak se pere. Ale právě u domluvených bitek vidí prostor v tom, že je nejlepší se domluvit a realizovat bitku někde úplně mimo. Vezmeme-li to z pohledu většinové společnosti, tak moderní technologie (kamery, přítomnost televize) v jistém smyslu zajišťují bezpečnost na zimmím stadionu, což je pohled, který v teoretické části práce byl představen Garry Crawfordem (2005: 94–101).

Přejdeme-li nyní k té vnitřní sociální kontrole, jedinci se v rámci rozhovorů nevztahovali ke konkrétním normám a hodnotám, které by pro komunitu měly být specifické. Přesto můžeme opět některé zmínit na základě různých zmínek z rozhovorů a na základě pozorování. Nejdůležitější normou je něco, co můžeme označit jako „naplnění role fanouška“.

V komunitě se očekává, že fanoušek bude oddaný klubu, bude fandit, případně jezdit na výjezdy, bude hájit zájmy komunity, bude ji pomáhat budovat. Důraz je kladen rovněž na komunikaci jako jednu z důležitých hodnot, vzájemný respekt a slušné vychování. To je spojené i s úctou ke starším členům komunity. Další hodnotou bylo vymezení se jedinců vůči házení předmětů na led, což je komunitou silně odsuzováno. Pokud jsou hodnoty komunity porušeny, tak následuje sankce. V rozhovorech se jedinci shodli na tom, že před uplatněním sankce má proběhnout domluva a teprve pokud nepomůže a není respektována, tak následuje trest, fyzický nebo psychický.

*„... A když je někdo nedodrží, tak je taky potrestanej. U nás je prostě tohleto, to házení věcí, odpadků na led, za který, že jo, tam hodiš flašku, jsou pokuty, nedej bože, že někoho trefíš, jsou obrovské pokuty a my nechceme cíleně. To je přesně to, co jsme říkali. My nechceme cíleně pokutovat klub, jo, když na někoho zařveš, že je debil. A dostaneš za to pokutu, tak to je blbý. No ale to prostě tomuhle nezabráníš, ale tomu zabráníš. A když ten člověk prostě tuhle to jednou udělá, neví, že to dělat nemá, dostane facku, nikdy v životě už to neudělá, tak to jsou přesně, jak říkáš, takovýhle ty nepsané pravidlo tý skupiny, který... momentálně mi asi nic moc nenapadá, ale těch pravidel jako, já nevím, kde stačí jenom vzít, když zvedneš ruce, když je někdo nezvedne, tak stát tam dole ***, tak řve „hej, ty *** dělej okamžitě jo!“, což taky si myslím, že je špatně. Někomu začít nadávat, ale na druhou stranu ten člověk si to uvědomí.“*

(Lukáš, 2023)

Lukáš zmiňuje jak fyzickou sankci – facku, tak psychickou – nadávky. Ač se vůči nadávkám vymezuje, že mu to nepřijde správný, tak zároveň dodává, že si to ten dotyčný alespoň uvědomí. Problematické je to ale v situacích, kdy jsou ty nadávky mířeny poněkud osobním rázem a když jsou neoprávněné. Například že člověk je nováček a nestihl si pokřiky a různá gesta zatím osvojit. To, jak už bylo řečeno, může vést k tomu, že jedinec se nepokusí stát členem komunity, ale raději prostředí opustí, čímž je oslabeno. Nebo když jsou nadávky mířeny od mladších jedinců ke starším, což právě narušuje onu úctu ke starším a vyvolává to následně v komunitě konflikty. V tomto případě docházelo k tomu, že původní vůdce kotle se domluvil právě s mladšími jedinci, že pokud budou mít problém s fanděním starší generace, tak se obrátí na něj a on to s nimi vyřeší z pozice vrstevníka. Je to zase nějaký mechanismus nastavování komunikace v komunitě, který má eliminovat množství konfliktů, jež by byly zbytečné.

Ohledně benefitů jedinci identifikují různé druhy, kdy nejzmiňovanější benefity jsou sociální vazby, kamarádi, pocit ochrany a také možnost seberealizace. Méně konverzační

partneři zmiňovali pak cesty po republice při výjezdech/poznávání nových míst, možnost vyventilovat se, zábavu, odreagování se, zážitky. Lukáš dokonce zmiňoval určité výzkumné hledisko toho, že rád zkoumá propojování různých sociálních skupin lidí, které spolu v rámci této komunity i navzdory takové heterogenitě dokážou neskutečně kooperovat.

Ráda bych se nejdříve věnovala zmiňované možnosti seberealizace, jelikož zde jedinci popisovali, jak komunita působí na jejich osobnost. Z rozhovorů je vidět, že jim komunita umožnila získat sebevědomí, věřit si a využít tak potenciál svojí vlastní osoby beze strachu. Nejlépe to v rozhovoru shrnul Lukáš:

“Já jsem vždycky byl, spíš jsem se bral za takovýho outsidera a díky tomu hokeji si myslím, že mi to strašně pomohlo. Ve spoustě věcí. [...] Třeba když jsme byli na výjezdu a říkat, co těch 5000 lidí má dělat, je to hustý. Je to hustý. Ještě dneska takhle když o tom mluvím tak mám husí kůži, že je to fakt masakr jako. A mně to hrozně pomohlo. I díky tomu vlastně si myslím, že můžu dělat to, co dělám, že mi nevadí přednášet, [...] mně tohleto hrozně pomohlo a nebejt hokeje třeba, tak já bych nikdy, nikdy bych tohle nedokázal, to jsem si jistej nebyť tohohle.”

(Lukáš, 2023)

Lukáši účast v komunitě pomohla získat sebevědomí a dokonce to spojuje se svými pracovními úspěchy. Je přesvědčen, že bez participace v komunitě by nebyl schopen svou práci vykonávat nebo ne takto dobře. Další informátoři se rovněž vztahovali k získání sebevědomí, jež jim pomohlo buď stejně jako Lukášovi v pracovním prostředí, a nebo třeba v osobním životě.¹¹ Často jedinci popisovali, že před zapojením se do komunity měli pocit, že nikam nepatří, že jsou spíše outsidersy a členství v komunitě jim pomohlo najít zakotvení a začít si věřit. Důležité v tomto kontextu je, že tyto změny nastartované v komunitě přetrvávají a přenášejí se i mimo prostředí komunity. Že to není jen efekt davu, ale působí to na samotnou osobu jedince, který si to přenáší i do ostatních úrovní svého života. Toto můžeme nahlížet jako potvrzení argumentu, že komunita a individualizace jsou právě spíše koexistující procesy, kdy komunitu rozhodně není možné nahlížet jako nefunkční (Panelli, Welch 2005: 1606). Naopak jedincům pomáhá v seberealizaci, rozvíjet jejich osobní autonomii, kterou využívají i dále pak mimo komunitu.

¹¹ V osobním životě se jednalo jednak o zlepšení navazování kontaktů, přátelství a to i mimo komunitu, ale i o nalezení si partnera a to jak v komunitě, což bylo typičtější pro mužské výpovědi, tak u žen jim v komunitě bylo navýšeno sebevědomí a následně si našly partnera mimo komunitu.

Ono začlenění jedince je potom spojeno i se zmiňovaným benefitem sociálních vazeb, přátelství. Komunita pro některé znamená dokonce druhou rodinu, která tu pro ně je, když budou potřebovat. Dodává jim právě onen pocit jistoty, pocit, že někam patří a cítí se díky tomu skvěle.

„Půjdu k sektoru hostí, někdo mě napadne, tak z našeho sektoru je tam zaprvý vidět, takže když přijdu a někdo mě napadne, tak oni to vidí a za chvíli za sebou mám 30 lidí. Jo, takže když... to samý, když tam bude někdo jinej, tak my tam naběhneme, takže jo, to jsem chráněný. I tím, že když policajti chtějí něco s náma řešit, tak jdu zeptám se, co chtěj a kdyby na mě šáhli, tak se seběhne další spousta lidí a budou mě chránit, že jo.“

(Mirek, 2023)

Mirkovi členství v komunitě poskytuje pocit bezpečí, jak před napadením z řad ostatních fanoušků, tak ale je zároveň přesvědčen, že se za něj komunita postaví i v případě konfliktu s policisty. Takovýto postoj svědčí o tom, že jedinec považuje hodnoty a normy komunity za nadřazené ostatním. Mirek celkově vyjadřuje velkou důvěru v komunitu, za kterou může přijít a svěřit se a žádat o pomoc. Mluví o komunitě jako o druhé rodině. Podobně to vidí i Monika.

„Mám tam takovej ten pocit bezpečí asi jako třeba, když jsem doma u rodičů, tak stejnej mam pocit jako když jsem doma v kotli. Mam prostě okolo sebe lidi, který vím, že se za mnou postaví ať by se stalo cokoliv v tu chvíli třeba.“

(Monika, 2012)

Monika přirovnala poskytovaný pocit bezpečí komunitou jako v případě rodiny. Nebyla s Mirkem jediná, kdo komunitu v nějaké míře přirovnával k rodině, projevilo se to naopak u většiny realizovaných rozhovorů. Z hlediska interpretace by se dalo uvažovat o tom, že jedinci opravdu v komunitě hledají smysl, který jim má pomoci se vyrovnat s nejistotou dnešní doby. Hledají rozšíření pocitu bezpečí, které jim poskytuje rodina a přenáší jej na úroveň komunity. Hledají vztahy podpory. Komunita hokejových fanoušků v tomto ohledu funguje jako významný sociální kapitál i díky již zmiňované rozmanitosti sociálních skupin, které se zde setkávají a kooperují, ač by se jinak nesetkali nebo minimálně by se společně nebavili na takto přátelské úrovni. Zároveň tím je možné i vysvětlit, že jedinci nejčastěji z prostředí odchází ve chvíli, kdy saturaci po podpoře a bezpečí přenesou na jinou sociální instituci, například vlastní

rodinu, čemuž se budu detailněji věnovat v kapitole ohledně generační obměny, jež je s tímto faktem spojená.

3.5.5. Struktura a hierarchie

Posledním z vybraných principů, kterým jsem se chtěla věnovat, je struktura a hierarchie. Částečně jsem již strukturu nastínila v části spojené s typologií respondentů, zde se pokusím zaměřit ještě na další aspekty s tím spojené.

Za dobu výzkumu je tento aspekt asi ten, který se nejvíce proměnil. Jak poznamenal Štěpán k tématu mého výzkumu, že se budu zabývat komunitou hokejových fanoušků.

„To budeš mít těžký. Dřív bys to měla snažší. To byl jeden hlavní a pomocníci, ale teď je to rozskupinkovaný.“

(Terénní poznámky, Štěpán, 2014)

Štěpán tímto výrokem vystihl proměnu, ke které docházelo v první fázi mého výzkumu, kdy zde byla snaha o změnu hierarchie. V podstatě než jsem začala pravidelně chodit na hokej a ještě v roce 2012 to v rozhovorech jedinci takto popisovali, byl jeden hlavní člověk, který měl komunitu na starost. On byl ten, který se tomu absolutně věnoval a byl jediný, kdo rozvolával kotel. On od klubu dostával několik volných permanentních vstupenek, které měl právo přerozdělit mezi členy komunity dle zásluh, respektive určující byl počet absolvovaných výjezdů autobusem. Jeho pozice byla rychle identifikovatelná a člověk víceméně hned, když přišel do komunity i byť poprvé, tak věděl, kdo tam má hlavní slovo a kdo komunitu vede.

*„...jeden čas tam bylo prostě, že *** byl všechno a měl na povel celý kotel, ale pravděpodobně...nemůžu říct, že mu to žrali všichni, že jo. Byl jsem mladej, chodil jsem tam rok, dva a *** tam byl vidět každej zápas, tak jsem si říkal - jo, tak on je ten kápo a že prostě jeho respektuju.“*

(Radek, 2015)

Určitá změna nastávala kolem roku 2013, kdy bylo možné pozorovat v kotli určité konflikty mezi členy komunity, které jsem popisovala již výše v kapitole *Rituály a paměť*. Objevovalo se více skupin, které se snažily převzít v komunitě autoritu, převzít funkci rozvolávání kotle. Bylo to i z toho důvodu, že se jim nelíbilo, že skupina, která se snažila vedení převzít, tak

zaváděla nové způsoby, často opouštěla některé staré chorály, což se těm starším skupinám nelíbilo a snažily se docílit toho, aby se skandovaly i právě starší chorály. Často to ale vedlo k tomu, že část komunity fandila něco a druhá část něco jiného, což působilo dost chaoticky a některé lidi to odrazovalo k tomu participovat v dané komunitě. Postupem času, odhadem tak během 2 let, se ale povedlo skupině mladých jedinců převzít vedení kotle. Z jedné vůdčí osobnosti, se vedení ujala celá skupina, kde se kladl větší důraz na jednotlivé role, které jedinci zastávali.

Pak jsou v komunitě již zmíněné další skupiny, jejichž pozice v hierarchii se odvíjí od toho, jak blízko jsou tomuto tzv. jádru. Celkově se pak komunita v jisté míře nadřazuje nad „gaučáky“, což je spojeno s tím, že oni jsou „ti opravdoví fanoušci“, kteří fandí a dávají tomu něco navíc. V tomto ohledu mě zaujala odpověď Lukáše na otázku, zda jsou hranice mezi fanoušky a zda se kotel nějak vymezuje proti ostatním.

„No hele já si myslím, že to ani tak nějak extra není. Byly situace určitě, který takovýhle nastaly, ale nebylo to tak. Naopak si myslím, že třeba spousta gaučáků, když byly nějaký problémy s vedením, nebo tak gaučáci, že jo, samozřejmě mají ty ty těch důležitých, který chodí na každý zápas důležitý zase, podle čeho беру důležitý a zapojují se do debat a zajímá je to. Chodili na fórum, že jo. Jestli si pamatuješ, co Plzeň všechny tyhle ty lidi, co chodili na fórum, tak když byla třeba aféra s diskotékou puštěnou, tak všichni stáli za kotlem. Tyhle ty důležitý lidi, takže si nemyslím, že by to bylo by třeba rozdělený jako kotel a někdo kdo není v kotli individuálně. Samozřejmě, nikdy se nezavděčíš všem a nikdy nebudou mít všichni stejný názor, jako máš ty a ale to je už i v tom kotli, ale musí prostě se už tak nějak podřídít většině.“

(Lukáš, 2023)

Je zajímavé, že ač nějaké dělení a vymezování se dle něj „extra není“, tak pokračuje a sám vymezuje skupinu gaučáků. Poukazuje to na to, že v komunitě toto nadřazení vůči sedícím fanouškům v určitých intencích je, ale on s ním nesouhlasí a připisuje důležitost i právě gaučákům, ale zase ne všem, jen těm, kteří jsou důležití, tzn. nějakým způsobem angažovaní – chodili na fórum, zapojují se do debat, chodí na každý zápas, jsou napojeni nějakým způsobem na vedení. Stejně jako v případě lepšího začlenění jedince do komunity, se i zde ukazuje důležitost hokejového fóra.

Jako nejnižše postavenou skupinu v rámci komunity, tzn. nevěnují se zde členům komunit jiných fanouškovských týmů, je náplava, o které jsem již také mluvila. Už jen to, jak bývá náplava identifikovaná, s jakými atributy je spojovaná, ji připisuje nízký status. Dále se

vůči ní jedinci negativně vymezují, aby si upevnili svoji vlastní identitu. I v rozhovorech se však ukazuje, že někdy je její status špatně vyhodnocen, že definice klíčových prvků může na první pohled selhat. Zároveň se v čase její status do určité míry proměnil a to v důsledku úbytku členů komunity, kdy muselo přijít uvědomění si, že je potřeba s nově příchozími jedinci pracovat, sociálně je začleňovat do komunity a nikoliv je stigmatizovat, zesměšňovat, nadávat jim a odradit je.

3.6. Fungování komunity – zlomové události

Z hlediska fungování a dynamiky komunity se ukázala významná provázanost s různými událostmi, které se staly ve společnosti nebo přímo v dané komunitě. V rozhovorech se nejčastěji jedinci odkazovali k tomu nejpalčivějšímu a nejaktuálnějšímu, což byl koronavirus, který prostředí komunity zasáhl skrze restriktce, kdy jedinci nemohli chodit na zimní stadion. Nejlépe pak shrnul zlomové události v rozhovoru Jirka, který reflektoval nejen koronavirus, ale i situaci s pokutami za sprosté fandění, válku na Ukrajině a inflaci, která se odrazila ve zdražení vstupného.

*„Hele největší zlom a úpadek začal v roce 2019, kdy pan *** tady místní ekonomické ředitel, obchodní manažer, tak v době, kdy se řešily pokuty od svazu za sprostý fandění [...] No a pak přišlo prostě zrušený Play-off 2020 v Boleslavi, koronavirus. [...] a takhle, jo, takže tudy ty restriktce, koronavirus, válka, zdražování. Jo, jsou to prostě veličiny, který to strašně ovlivňují a každé si v nich vybírá jakoby to svoje.“*

(Jirka, 2023)

Jirka tím, že je v komunitě hodně vysoce postaven a uznáván dalšími členy, má v tomhle komplexní pohled, který kopíroval mnou definované zlomové události skrze pozorování. Navíc jsem tam ještě přidala kauzu s odebráním bodů, jež byla v roce 2010 a proto už se k ní zřejmě ani Jirka nevztahoval, protože v komunitě se toho mezitím hodně odehrálo. Dále jsem považovala za zlom, co se týče odlivu nějakých členů komunity i zisk historicky prvního titulu. Potom taktéž došlo k jistému odlivu fanoušků, který je vysvětlován „splněným snem“. Někteří na to čekali dlouhá léta a když se dočkali, tak došli vlastně k naplnění a tuto životní kapitolu uzavřeli.

Já se budu níže věnovat samozřejmě koronaviru, ke kterému se vztahovali všichni jedinci v rozhovorech. A dále událostem spojených s odebráním bodů za neoprávněné starty a

s pokutou za sprosté fandění. Jsou vybrány tyto tři události, jelikož ty měly dopad nejen na odliv členů komunity, ale mají hlubší význam pro fungování komunity jako celku. V případě sankcí se jedná o jistý dopad individualizace na komunitu. Ač jsou to velmi podobné situace, reakce na ně v komunitě se s odstupem devíti let poněkud odlišují a ráda bych na tom demonstrovala právě jistý společenský tlak na individualizaci. V souvislosti s koronavirem pak došlo k redefinování některých hodnot a ke generační obměně.

3.6.1. Rok 2010: odebrání bodů – všichni za jeden provaz

První zmiňovaná situace se odehrála v roce 2010 a byla jím velká kauza odebrání bodů několika hokejovým klubům, včetně zkoumaného, za problém s neoprávněnými starty hráčů. Odebrání bodů bylo vnímáno jako neoprávněné, jak klubem, hráči, tak fanoušky. Šlo o administrativní chybu, za kterou přišel neadekvátní trest v podobě pokuty, které se klub nebránil, ale zároveň bylo týmu odebráno celkem 19 bodů. Tento vysoký bodový úbytek samozřejmě znamenal posun klubu v tabulce na poslední příčky. Klub se vůči tomuto velmi vymezil a na svých stránkách zveřejnil stanovisko, které vypracovával právní zástupce klubu. V něm se mimo jiné uvádí:

“Skutečnost, že rozhodčí umožnili start našich dvou hráčů ve všech kolech extraligy, jasně potvrzuje, že jejich start byl oprávněný. Pokud by hráči nebyli zaregistrováni a uvedeni na soupisec potvrzené šéfem extraligy, rozhodčí by jim neumožnili nastoupit do utkání (byl by to "neoprávněný start").”¹²

I přes všechna jednání a protesty nebyly body klubu již navraceny a musel se potýkat s touto ztrátou. Tato situace vyústila ve vzájemnou solidaritu jak mezi hokejovými kluby, kdy ostatní kluby vyjadřovaly nesouhlas s tímto trestem. Fanoušci ostatních týmů dělali podporující chorea a to ať o body jejich kluby též přišly nebo ne. Sebrání bodů bylo vnímáno kluby negativně, že je to nepatřičný zásah do průběhu soutěže, že to ovlivní motivaci klubů hrát dobrý hokej. Dále následovala podpora fanoušků směrem ke hráčům a semkli se i samotní hráči.

Pocit nespravedlnosti, který byl nepřiměřenou sankcí vyvolán a který silně prožívali jak fanoušci, tak hráči a další jedinci kolem klubu, byl pro komunitu tmelícím prvkem. Bylo to semknutí se proti „společnému nepříteli“, kterým byl v tu chvíli ředitel extraligy. Tato semknutost fanoušků i hráčů se projevila na fandění, kterým komunita více než dříve chtěla

¹² <https://www.hcskoda.cz/clanek.asp?id=5551> [cit. 30. 9. 2011]

vyjádřit podporu klubu, tak i na samotné hře, kdy klub najel na sérii výher a probojoval se do bojů o Play-off. Po základní části totiž skončil nakonec na 9. místě se 77 body (první klub měl 96 - resp. stejný počet, jako by měl zkoumaný klub, pokud by mu nebyly odebrány body).

V komunitě byla naprostá soudržnost, nikdo nezastával názor, že trest byl správný, že si to klub a hráči měli ohlídat. Ani na základě účasti v komunitě a pozorování si nevybavuji, že by v tomto období byly v komunitě nějaké jiné konflikty. Veškeré úsilí bylo směřováno na podporu a vyjádření nesouhlasu s daným trestem. S ostatními členy komunity jsme vždy čekali na každou debatu a každou zprávu ohledně dané kauzy, zda nebude trest zvrácen. Když bylo finálně rozhodnuto o odebrání bodů tak členové komunity zažívali smíšené pocity. Mísila se bezmoc a zároveň vztek, což si pamatuji i na vlastní kůži.

Po tzv. stíhací jízdě, kterou klub předvedl a vyhrával řadu zápasů za sebou, přišla na řadu určitá forma zlehčování. Na danou kauzu se začaly dělat vtipy. A na finálních zápasech se například skandovalo “Tak jsme první no a co”, protože tomu odpovídala tabulka bez odečtů, která se vedla paralelně vedle oficiální tabulky. Tento způsob zlehčování emočně náročných situací ve formě vtipů je pro společnost vcelku typický (viz Abel 2002; Ostrower 2015; Steir-Livny 2021) a můžeme si jej povšimnout při různých událostech. Umocněno je to v současnosti sociálními sítěmi, kdy se vtipy objevují záhy po události a jsou velmi rychle šířeny. Jak konstatuje Chaya Ostrower (2015: 185) “*humor umožňuje lidem vyrovnat se s náročnými situacemi, aniž by je přemohly emoce.*” Humor tak i v této situaci sloužil jako jistý obranný mechanismus.

V komunitě v tomto období panovala velká soudržnost, jedinci mezi sebou sdíleli pocity prvotní beznaděje a vzteku a následně radosti a určitého zadostiučinění. Vazby mezi jedinci se zdály silnější než dříve a i než následující roky. Tato situace dle mého představuje modelový příklad, který ukazuje, že i v rámci individualizované společnosti nemusíme v komunitě najít její výrazný vliv a že se zde spíše projevovala soudržnost a pevné sociální vazby. Fungovala vzájemná podpora, sdílení pocitů a celkově obraz komunity odpovídal idealizovanému obrazu premoderní komunity.

3.6.2. Rok 2019: fandíme slušně – kdo s koho?

V roce 2019 jsme mohli pozorovat v určitých ohledech podobnou kauzu a v rozhovorech byla tato kauza rovněž označována za klíčový moment pro komunitu. Klub byl opět potrestán, dostal tedy „pouze“ finanční pokutu, tentokrát za neslušné fandění. V základní části totiž při vyhocené situaci došlo k tomu, že jedna fanyнка (nikoliv z kotle) hodila na led uzavřenou

plastovou láhev a trefila jednoho z rozhodčích. Nutno znovu podotknout, že komunita se proti házení věcí na led silně vymezuje a toto jednání sama trestá. V tomto případě ale následoval trest i od disciplinární komise v podobě pokuty, a hrozilo i to, že hokejový tým bude hrát na domácích zápasech bez podpory svých fanoušků.

Klub se dosti neočekávaně v této situaci postavil proti svým fanouškům, resp. proti těm, co fandí vulgárně a sprostě. Na základě pozorování lze konstatovat, že to je ale podstatná část z hlavních členů komunity. Klub se od nich distancoval a přijal opatření, kdy začal na kostce nad ledem promítat nápis “Raději diskotéku než vulgaritu” a pouštěl nahlas muziku, která měla přehlušit fandění při krizových situacích, kdy hrozilo, že by se mohlo právě fandit vulgárně. Situace se následně vyhrtila v zápase dne 8. dubna 2019 v zápase o postup do finále. Na kostce se opět objevil zmiňovaný nápis a fanoušci byli přehlušeni muzikou. To část kotle natolik pobouřilo, že polovina z kotle odešla během zápasu. Následovaly diskuze a různá vyjádření, zda to bylo nebo nebylo správné. A právě v těchto diskuzích se ukazovalo, že kotel sám je v této době poměrně rozštěpený. Fanoušci, kteří odešli, litovali, že je škoda, že neodešel celý kotel, že nebyla ta jednota. Ti, co zůstali, tak gesto odchodu spíše odsuzovali. Bylo zajímavé sledovat, jak docházelo k vymezování se vůči odchodu a naopak volání po jednotě, tradici a odsuzování “novot” od těch, co odešli. Dobře patrné to bylo v příspěvcích na Facebooku, kde se objevil komentář, který byl právě jádrem kotle, které odešlo, velmi silně kritizován:

“Obdivuju kluky, že to nevzdali, ani když je v tom kotel nechal. Dřeli až do konce. Škoda, že se nepovedlo vyrovnat. [...] Já bych řekl, že zůstala většina. příště vezmeme bubny a půjde to i bez “vyvolených”.”

(Facebook)

Náladu navíc vygradoval pozápasový komentář jednoho z klíčových hráčů, že fanoušky, kteří odcházejí, nepotřebují. A přidali se k němu i další spoluhráči. Celkově byl odchod fanoušků z kotle velmi silně medializovaný a gesto bylo konceptualizováno v termínech zrady - např. titulek z novinových příspěvků “Nevídané! Plzeň zradili její vlastní příznivci”¹³. Vůči této medializaci se vymezili fanoušci, protože média neměla kompletní informace. Odchodu fanoušků totiž předcházelo jednání s klubem. Část fanoušků ze sezení kontaktovala vedení s prosbou, aby neprovokovali s nápisem “raději diskotéku než vulgaritu”, že to spíše lidi ještě

¹³ https://plzensky.denik.cz/hokej_region/odchod-fanousku-behem-zapasu-mrzi-to-shoduji-se-hokejovi-indiani-20190409.html [cit 30. 9. 2023]

více vytáčí, než že by je to uklidnilo. Na schůzce bylo vzájemně slíbeno, že kotel se bude snažit nadávky umírnit a na oplátku se nápis a hudba nespustí při prvních vulgaritách. Bohužel hned při první příležitosti ze strany klubu byla v očích fanoušků tato dohoda porušena. Takže fanoušci celou situaci naopak vnímali, že to oni byli zrazeni. V kontextu toho se na Facebooku objevilo vyjádření jednoho z fanoušků:

“Dnes jsme jako kotel bohužel nepostupovali příliš jednotně. Nikdo nečekal, že nás klub podrazí. Bohužel tedy nebylo rozmyšleno, jak v takové situaci postupovat. Odchod cca poloviny kotle po spuštění hudby ve druhé třetině byl spontánní... “

Opět je v příspěvku vidět určité volání po jednotě. A na základě různých reakcí a nejednotě, můžeme usuzovat, že už v komunitě dochází k jisté reakci na vnější vlivy, konkrétně na individualizaci, jejíž charakteristikou je právě míra diferenciací názorů a potřeba prosazovat svůj vlastní postoj nad jinými. Jedinci v komunitě už se nespojují proti jednomu nepříteli, nemají stejný názor a jdou i proti sobě. Je zde problém, že u jedinců může nastávat kognitivní disonance, kdy na jedné straně vnímají zradu od svého „milovaného klubu“ a na straně druhé jej nemohou vnímat jako onoho nepřítele, proti kterému by se měli semknout a postavit, což se opět projevovalo i na Facebooku v diskuzích.¹⁴ Řešení kognitivní disonance můžeme vidět v nalezení „nepřítele“ nikoliv v samotném klubu, ale v některých jedincích ve vedení. Zde se pak jedinci v určité míře shodují a chybu vidí právě v těchto lidech, kteří způsobili změnu komunikace a vztah mezi fanoušky a klubem, který se pro komunitu ukazuje rovněž podstatný, jelikož ovlivňuje nálady a dynamiku komunity samotné. V rozhovoru to vystihl Petr.

*„...prostě je tam ***, že jo ***, nikdo je nemá rád, oni nemají rádi nás, když si dovolí oslovit, že jsme v podstatě nevím, jak to tenkrát nazval ***, že jsme kotel, že jsme vlastně hlučný bubnující hulváti. *** o nás, že si vytvoří svoje fanoušky a říká nám to do očí a pak se diví, že prostě když vznikne nějaký průser s kostkou při play off a celý kotel se sebere a odejde, to se nemůžou divit, protože oni nás víceméně urážejí a velmi urážejí. Víme dobře, že gaučáci, že jo, ***, která byla víceméně zástupcem za gaučáky, [...] vždycky bylo na konci sezony na Šídlováku rozloučení a tyhle věci už se nedělají a dělat se nebudou. Dělá se jenom nějaká*

¹⁴ Ondra: Mě už můj milovaný klub “nepotřebuje”... Viktor: na to se vys***. Všechny nás to se*e ale stejně se teď ráno probudíš a zjistíš že *** (název klubu) máš stejně furt rád a stejně tam půjdeme. Aspoň to tak mám já. Já v sobotu budu na značkách a budu podporovat kluky. Ota: Ty jsi hodně naivní vid'. Na hokej jsem chodil pro radost, ne aby mi jebali, a kámoše a partu můžu vidět mimo zimák, když na to přijde. (Facebook)

*podpisová akce a dělají to vlastně jenom kvůli dětem a tak dále. A je to prostě suchý. Je to prázdný. Nemá to prostě srdíčko, nemá to atmosféru. Na tom Šídlováku to byla sranda, no prostě jí to vzali ty *** a ta *** to prostě položila, protože prostě nechtěla jít proti zdi hlavou.“*

(Petr, 2023)

V úryvku vidíme silné emoce ohledně dvou lidí v realizačním týmu klubu, kteří jsou v očích členů komunity zodpovědní za to, co se v komunitě děje, tedy za neshody, a i odliv části členů komunity. Propojení komunity a klubu se zde ukazuje podstatné, protože před příchodem těchto dvou lidí, klub lépe komunikoval s fanoušky, vážil si jich a vytvářely se i různé společné akce, kde se fanoušci potkávali s hokejisty a které utužovaly i vztahy mezi členy komunity. Dokonce se budovaly komplexnější sociální sítě, protože jedinci se scházeli v jiném prostředí a potkali se i s členy komunity, kteří se na stadioně nachází v jiné části.

Ani toto nalezení „viníků“, proti kterým by se členové komunity mohli semknout, ale nepomohlo. Pořád panují různé názory, kdy jedni viní tyto dva lidi a obhajují klub a druzí říkají, že je to problém celého klubu, že tam takovéhle lidi má a že si nechávají diktovat, jak komunikovat s fanoušky a celkově nechá urážet své podporovatele. Komunita tak působí rozštěpeně víc, než tomu bylo v prvním případě. Na jedné straně jsou jedinci, kteří pocítují jednání klubu jako zradu. Na straně druhé jedinci, kteří se snaží mírnit rozhořčení a dále odkazují na důležitost držet pohromadě a právě “nenechat se rozeštvat.”

*“Každý má v životě nějakou roli. Stejně tak je to i při hokeji. Kluci hrajou, rozhodčí to pískají, vedení klubu vede klub a fanoušci fandí. Možná moc divoce a jsou sprostí, ale fandí. [...] Dnes jsem zažil, že vedení se nelíbilo fandění a snažilo se jej přehlušit hlukem. Je to jejich rozhodnutí. Sluší se k tomu napsat, že se v Plzni fandilo vždycky ostře, vulgárně. Zkrátka tradice stará desítky let. Fanoušci se mění, hráči také, ale fandění a láska ke klubu zůstává. Nechodím na hokej kvůli vedení, nelíbí se mi pitomé nápisy na kostce a je mi jedno, co si o nás myslí. Rozhodně se cítí jako neomezení vládci nad naším společným klubem. Přitom zapoměli, že část zisku generujeme my, kteří si kupují permice, kupují Patriotsy jezdí všude na výjezdy a za klub dýchají. Takže za sebe píšu, nenechte se rozeštvat mezi sebou, vysvětlujte okolo, jak se věci mají. A hlavně, jak je v jinak stupidní reklamě....." bez nás byste nebyli nic".....!! A vedení je třeba vysvětlit, že má vést klub a ne převychovávat a ku*vit tradice, protože oni jsou tam jen pro prachy, zatímco my tam necháváme srdce. Takže my tady budeme pořád a po nás naše děti, ale oni jsou tam po dobu výplaty žoldu. ŠKODOVKA FOREVER!!!!!!”*

Z příspěvku, který se objevil v hokejové diskuzi, je patrné hned několik věcí. Tou nejzákladnější je určitý apel na to, aby komunita držela pohromadě, soustředila se na fandění a na podstatu klubu jako takovou. Nikoliv na vedení klubu a lidi s tím spojené, protože ti tam jednou nebudou. Odkazuje se k tradicím a snaží se skrze kolektivní paměť v ostatních členech komunity vyvolat pocit soudržnosti, například i vyjádřením „naším společným klubem“, a kontinuity (odkaz na pokračování dalších generací). Rovněž apeluje na vysvětlování a šíření informací mezi další členy komunity, aby se sociální vztahy upevňovaly, a nikoliv aby docházelo ke konfliktům. Je zde tedy představa, že lidi, kteří zastávají opačný názor například jen nemají kompletní informace.

Další otázkou v nastíněném kontextu je, proč se strategie přístupu k fanouškům takto změnila. Bohužel nejsem v rámci svojí práce toto schopna vypořádat, jelikož mám jen postřehy ze strany fanoušků a chybí mi k tomuto i pohled jedinců z vedení. Úvaha by mohla být nad tím, zda je to záměrný postup klubu (jeho vybraných částí), který má vést k nějaké kontrole a disciplinaci fanoušků, jež je zaobalena rétorikou ochrany a prevence násilí (srov. Sekot, Smolík 2008). Fanoušci v tomto nastavení nemají projevit svou autentičnost, ale mají být spíše oněmi diváky, kteří konzumují sportovní událost, utrací své peníze a „nedělají problémy“. Nebo zda je to spíše odraz nějakých celospolečenských procesů a tlaků na kontrolu a disciplinaci lidí, která se promítá do postupu jedinců ve vedení klubu.

3.6.3. Rok 2020: koronavirus – generační obměna

Poslední zlomovou událostí byl poměrně očekávatelně koronavirus. I na začátku tohoto období dále rezonovala roztržičnost komunity. Ta se projevila v situaci, kdy byl jedním z fanoušků založen transparentní účet na podporu klubu. Tomu předčasně skončila sezóna kvůli omezením vlády. Nedohrání zápasů a nekonání se play-off, které bývá nejnavštěvovanější částí sezóny, tak velmi zasáhla do klubového rozpočtu. Fanoušci tak měli potřebu ukázat, že i v takové době stojí za svým klubem. Na první pohled to v celém kontextu vypadalo, jako krok správným směrem, který ukáže na stmelení komunity, ale naopak se více vyjevily její problémy. Ukázalo se, že komunita se i v této situaci rozštěpila na ty, kteří chtěli podpořit klub a poslat mu nějakou finanční částku. Ukázat, že stojí za ním. Ale na druhou stranu se opět ozvaly i hlasy, které s tím výrazně nesouhlasily a kritizují toto gesto s odkazem na situaci ohledně „diskotéky“. Pokračovalo tedy nadále rozdělení na dva hlavní tábory s jasně vymezenými názory na počínání klubu.

„...Můj vztah ke klubu od diskotéky taky neuvěřitelně upadl a přispívat kvůli tomu na účet nehodlám, ale mluvit tady o nějakým zákulisním infu, který má každému otevřít oči a pak nic neříct je dost k ničemu teda.“ (Pepa, 2020)

I s odstupem času se ve všech rozhovorech realizovaných po pandemii koronaviru jedinci shodli na tom, že to mělo na komunitu velký dopad a došlo k dalšímu úbytku jejích členů, který byl již nastartován s kauzou „diskotéky“. Většina jedinců zdůrazňovala negativní stránku, což mi částečně přišlo celkově nastavenou rétorikou, jaká je s tímto tématem ve společnosti spjata. Protože pokud jsem se zaměřila více do hloubky, zjistila jsem, že sice jedinci kladou důraz na tu negativní stránku, ale zároveň s tímto zlomem spojují generační obměnu tedy něco, co je pro komunitu důležité a pozitivní. Nejlépe to vystihl Lukáš, který také nejdříve zareagoval bez přemýšlení, že covid měl negativní dopad a následně doplnil i onu pozitivní stránku.

„Negativně. (..) Takhle negativně i pozitivně. Negativně zapůsobil v tom, že opravdu v té naší komunitě, v tom kotli, ubylo tím pádem strašně lidí, a to jak máme vlastně asi nejlíp postavenej kotel ze všech zimáků nebo tady v republice a vždycky jsme dokázali nejvíc to...jakoby ten tým podpořit, nejvíc i zanádat soupeře. Byli jsme nejhlasitější, tak tuto nám teďka hrozně chybí. Není to určitě tak, jak to bylo předtím na druhou stranu to není jenom u nás, je to dá se říct na všech stadionech téměř, takže je to stejný tím covidem. Ale zase to pozitivum je, že se to opravdu teďka obměňuje. To vidím jako velký pozitivum, že to není tak, že bylo jenom to negativní, že se někdo odejde, ale my po těch, dá se říct, 10ti letech konečně máme tu mladou generaci, která nám tam strašně chyběla.“

(Lukáš, 2023)

Ukazuje se, že každá generační obměna je spojena s jistými nepříjemnostmi, kdy členové komunity musí postupně přijmout změnu. Tím, že komunita hokejových fanoušků si celkem zakládá na tradicích a špatně přijímá inovace, jsou tyto přerody doprovázeny slovními potyčkami a obdobím určité přechodné neshody. To byl i případ první generační obměny, kterou jsem již v textu mírně naznačila ve spojitosti s konflikty v komunitě a se změnou v hierarchii. První generační obměna totiž proběhla cca mezi roky 2013/2014, kdy nově etablovaná skupina přejímala vedení kotle od jedné vůdčí osobnosti. Ze začátku se etablovaná skupina v rámci pozorování a i podle výpovědi Moniky výše, chovala poněkud uzavřeně, udržovala si jistý status exkluzivnosti. Byla otevřenější novým nápadům, snažila se nastolit

diskuzi s ostatními členy komunity, aby se nebáli za ní přijít a říct návrhy, co by se mohlo dělat jinak. To byla změna oproti původnímu vedení kotle, kdy vůdčí osobnost diskuzi moc nepřipouštěla a jedinci se báli cokoliv diskutovat, protože daná vůdčí osobnost o tom měla jasnou představu.

Druhá generační obměna nastartovaná koronavirem nastávala v letech 2020/2021. Nastartování bylo způsobeno odlivem i některých klíčových členů komunity. Dle výpovědí jednotlivých jedinců došlo k uvědomění si, že vlastně vedoucí generace začíná přecházet do jiné životní etapy, začíná se zaměřovat na jiné věci v životě a že je potřeba hledat náhradu a promýšlet socializaci mladších jedinců, aby byla zajištěna kontinuita komunity.

*„Takhle, oni tam vedou to mladí kluci jako ten ***, ten vyvolává, předtím ***, ale my jsme nad nima. My jim radíme, co mají dělat a tak dále. Máme s nima sezení, protože tam už samozřejmě vyvolávat nebudeme, [...]. Takže ti kluci, my jsme říkali... my jsme s nima měli schůzku, když Vás nebude kotel poslouchat, bude Vám někdo nadávat, tak to vyřešíme za vás. Jo my jsme s nima měli schůzku s mladejma, vedete to dobře, občas jim třeba něco poradíme, protože samozřejmě ti kluci jsou nezkušení. Jim je 18, některejm je 16, některejm 20, nevím. V tom případě vždycky musí přijít za náma, mně se tam nelíbí, támhleten má blbý keci, vyřešíme po dobrým v kotli, my, oni to řešit nebudou. Jo, je to rozumný, protože samozřejmě jsme řekli mladejm klukům, aby nenadávali třeba když někdo nefandí „č**áku fandi a takhle“, jo, protože jsou to třeba proti mně starší lidi v tom kotli a oni by se mohli urazit. Ono je něco jinýho, kdybych to tam zařval já než když to zařve 18ti letej kluk na tý starý, jo. Tak jsme jim řekli, „nebud' na ně vůbec sprostěj“.“*

(Jarda, 2023)

V úryvku rozhovoru s Jardou je patrný průběh socializace nové generace. Je nutno zmínit, že na té socializaci se podílí společně jak původní generace spojená s jednou vůdčí osobností v kotli, tak následně generace střídající skupiny. Právě původní generace se snaží zajistit legitimitu nové generace. Jelikož i tato generační obměna měla podobné rysy jako již prvně zmíněná. Opět zde byly konflikty, kdy se starší členové komunity vymezovali vůči nové generaci. Konflikty jsou očekávatelné kvůli rozdílným hodnotám, které generace zastávají. Starší členové komunity ztotožňují to špatné, co se v komunitě děje, např. špatně se fandí, právě s mladými jedinci, novou generací. Můžeme to přirovnat ke generačním konfliktům v rodinách či na pracovním trhu. Výzkumy poukazují na střety různých generací, které mají různá očekávání a nároky, ať už jde například o hodnoty v rámci rodiny (např. Sulaiman, Al-Muscati

2017) nebo v pracovním prostředí (např. Appelbaum et al. 2022; Bhayana, Gupta, Sharda 2021; Siregar, Santati, Meitisari 2021; aj.). V tomto kontextu je důležité, aby nedocházelo k tomu, že starší generace nepřipouští diskuzi a snaží se bránit své pozice namísto předávání zkušeností mladším. Takovýto typ konfliktu má poté na komunitu negativní dopad a vede k tomu, že se mladší generace přestává snažit a může komunitu dokonce opustit a starší generace postupně ztrácí síly a není schopná komunitu nadále udržet.

Naštěstí v případě zkoumané komunity snad došlo ještě včas k uvědomění si toho, co popsal v rozhovoru Petr, že jedinci přijdou do nějaké fáze svého života, kdy potřebují budovat kariéru, starat se o rodinu. A to, co dříve označovali jako nemožné, tedy že by vynechali nějaký zápas nebo dokonce přestali chodit, se stává realitou. Původně jsem tento předpoklad spojovala s genderovým aspektem, že členky komunity, které budou díky například péči o dítě vlastně nucené komunitu opustit (ať už na určitý časový úsek nebo natrvalo). Ukázalo se, že zakládání rodiny je natolik klíčovým okamžikem, který se v současné době už netýká jen žen, že dochází k tomu, že komunitu opouští i muži. Zajímavý rozměr zde by bylo zjistit, zda muži odchází z komunity kvůli tomu, že je potřeba se více zapojit v domácnosti, nebo se snaží zabezpečit rodinu a orientovat více úsilí na pracovní trh a nebo dochází k saturaci jejich potřeby někam patřit a mít nějaký smysl skrze rodinu a nepotřebují již tolik komunitu, která rodinu v jistém smyslu saturovala. Na druhu stranu jsou i ženy, které i v případě narození dítěte, dokazují svoji oddanost komunitě tím, že v komunitě setrvávají v nějaké omezené míře.

*„V době covidu jsem poznala životního partnera, založili jsme rodinu, vzali jsme se, máme děti. To všechno vedlo k tomu, že na pravidelné návštěvy utkání již nebylo tolik času. Přesto hokej nevynechávám ze svého života úplně. Snažím se chodit, co čas dovolí. Velká výhoda je, že s manželem nadšení pro *** sdílíme. Hned po narození dcery jsme odchodili letní přípravu (2022), posléze jsme i jí začali brát na ostrá utkání. Nejdříve do rohu ke KFC na stojáka, poté už do kotle.“*

(Nikola, 2023)

Musím říci, že tento přístup je spíše ojedinělý. Ani skrze pozorování a ani skrze jiné rozhovory s dřívějšími členkami, kterým se narodil potomek, jsem nenarazila na případ, že by dále do komunity docházely a že by své malé dítě vzaly přímo do kotle. U Nikoly se podle mě sbíhá více faktorů, které jí toto umožňují a to jednak její pozice v rámci komunity, která je vysoko a tím jí poskytuje pocit jistoty, že se jí a ani jejímu dítěti nic nestane. Má v komunitu důvěru. Zároveň její muž je rovněž členem komunity, takže dochází k podporování a k tomu, že rodina

tráví čas nadále společně v rámci komunity. Sama zároveň v rozhovoru zmiňuje, že chce k hokeji přivést všechny své děti, takže s jejich socializací začíná rovnou od dětského věku. Na základě již výše zmíněného, že se ukazovalo, že na vstup do komunity měla velký vliv rodina, tak je zde potenciál, že děti se v budoucnu mohou stát členy komunity.

Vrátíme-li se k socializaci nikoliv rodinných příslušníků, ale socializaci, kterou provádí sama komunita, tak bylo podstatné, že se původně vůdčí skupina rozhodla postupně začít lektorovat mladší generaci a podporovat ji, namísto odrazování.

*„Včera a vlastně nejen včera jsem si všiml, jak někteří lidi rádi křičí na kluky dole u megafonu a radí jim jak to mají dělat a nebo ještě hůře řvou, že to dělají na hovno. To je věc, která mě se*e a zároveň mrzí. Protože za nima dolů nikdo ještě nepřišel a jen hrdinsky křičí ze svého místa jak je to na pí*u. Věřte mě, že každý zápas kluci dostávají zpětnou vazbu a zlepšují se. A tím, že na ně budem řvát, že jsou na hovno, atd. jim nepomůžeme a zároveň sami v tu chvíli nedáváte fandění 100 %. Kritizovat umí každý a zvláště na tady na facebooku, atd. Nezapomeňte na *** (jedince z předchozí generace) jste si taky ze začátku stěžovali a pak si to sedlo. Takže jim dejte čas, aby se chytli. Už teď dělají velké pokroky.“*

(Viktor, 2023, příspěvek na uzavřené facebookové skupině)

Z příspěvků jak Jardy, tak Viktora je patrné, že jsou si v nějaké míře vědomí konfliktů a že chápou potřebu je v rámci komunity eliminovat. O to se starají obě původní generace, které už si v komunitě uznání vybudovaly a snaží se ho v procesu socializace přenést i pro nově nastupující generaci. Nastupující generace si je toho vědoma a předchozí generaci respektuje. Jedinci vyjadřují vděčnost generacím i konkrétním jednotlivcům.

A proč generační obměnu umožnil právě koronavirus? Zde šlo o souhru dvou hlavních věcí. Jednak jedinci vůdčí skupiny se dostávali do věku, kdy se začali realizovat i jinde než ve fanouškovské komunitě. Tím hlavním aspektem, který byl vyzorován a zmiňován i v rámci rozhovorů, že vede k opouštění komunity, je zakládání vlastních rodin a jejich zajišťování. Tou druhou věcí je pak prořídnutí komunity jednak kvůli restrikcím, které některé členy komunity odradily, že to bylo v rozporu s jejich přesvědčením, tak jedinci vlastně v podstatě na dva roky museli prostředí opustit a často si našli jiné zájmy a následně už se nenavrátili do komunity. Prořídnutí komunity, které zasáhlo i jádro, pak vedlo právě k reflexi, že je potřeba zajistit pokračování tradice této komunity a tedy nutnost předat pomyslné žezlo dál. Identifikovali

v komunitě nadšené jedince, které postupně více a více zapojovali, aby si ověřili, že budou adekvátní náhradou.

3.7. Zhodnocení výchozích předpokladů

V době, kdy jsem začínala svůj výzkum, jsem byla přesvědčená, že teorie, které mluví o zániku komunit v důsledku individualismu se rozhodně mýlí a že komunity stále mají i v dnešní době / společnosti svůj opodstatněný smysl. Z části jsem se rozhodně nemýlila. Komunity opravdu mají svůj význam a přetrvávají i v individualizované společnosti. Avšak své vstupní předpoklady jsem musela v průběhu výzkumu velmi přehodnotit.

V rámci vstupních předpokladů jsem předpokládala soudržnost zvolené komunity a její funkčnost téměř na principech pre-moderní komunity, čemuž tak bylo, jak jsme mohli vidět v analýzách, ale postupně docházelo k proměně. Ukázalo se, že s postupem času se komunita vnitřně velmi diferencovala a začalo vznikat stále více a více malých skupinek. Tento jev rovněž nebyl problematický, protože fungování komunity to z počátku neohrožovalo. Proti méně vymezeným a nově vznikajícím skupinkám se vymezila jedna jasně definovaná, která byla označena jako jádro. Jádro z hlediska fungování a prezentování tvořilo jakési srdce komunity a mělo hodně charakteristik tradiční komunity včetně vymezování se vůči modernitám. Zároveň jádro bylo tvořeno fanoušky, kteří chodí na hokej mnoho let a pro svůj klub toho spoustu aktivně dělají. V tomto bodě se zdálo, že jádro je to, co drží komunitu pohromadě, je založeno na pre-moderních principech a i kdyby se ostatní skupiny postupně rozpadaly, tak existence jádra přetrvá a okolo něj se utvoří nová komunita.

I tento předpoklad se časem ukázal jako ne zcela platný. Vymezování se jádra vůči modernostem i vůči jiným skupinám vyvrcholila po událostech přiblížených výše, kdy fanoušci byli přehlušováni hudbou. Právě jádro zasáhla tato situace nejvíce. Považovali to za zradu principů, zradu tradic. Tato zrada pak rezonuje v různých příspěvcích i komentářích. A způsobilo rozrušení samotného jádra.

Zde se přesně ukazuje, jak funguje vymezování hranic komunity na základě tradic, paměti, protože je to právě odvolávání se na tyto dva aspekty, které v současnosti zpochybňují fungování komunity. Dochází k rozrušování jejích vlastních základů, což může mít pro komunitu negativní dopady. Nejsem přesvědčená, že by se jednalo o zánik komunity jako takové, ale o zásadní reformaci, která se přizpůsobí moderním prvkům a zanikne tak i její tradiční jádro. V tomto ohledu pak je otázkou, zda komunita bude mít sílu vybudovat nové

silné základy a nebo se stane pouze “hmotou”, kam se budou přelévat a zase odlévat různé skupiny jedinců bez toho, aby měla pevný stabilní základ.

Ze svého výzkumu můžu konstatovat, že komunita a individualismus se nevyklučují, ale koexistují společně. Nemusí jít nutně proti sobě, ale rozhodně se vzájemně ovlivňují. Záleží pak na základních prvcích komunity a její přizpůsobivosti vnějším podmínkám,¹⁵ zda si zachová svou podobu, nějakým způsobem se promění nebo zcela zanikne. S tím například souvisí popisovaná proměna struktury, která ne vždy funguje na principu jasně dané hierarchie, ale dochází ke střídání období struktury, ale i *communitas* (Turner 2004). A tedy nejedná se o naznačování rozpadu komunity, ale o přechodný stav, který po ustanovení generační obměny opět získá svoji strukturu.

Poslední předpoklad spojený s důležitostí zvolených atributů lze dle mého považovat za správně zvolený. Všechny atributy se ukázaly důležité pro fungování komunity i její proměnu a přizpůsobivost právě vnějším a možná i určitým vnitřním vlivům. Socializace vymezila důležitost sociálních sítí a začleňování nových jedinců. To je potřebné pro generační obměny a zachování komunity, což posiluje i přebírání rituálů a jejich přizpůsobování novým podmínkám. Zároveň je důležitá exkluzivita, která ale nesmí způsobit až přílišné uzavření komunity, jež by vedlo právě k tomu, že by nedocházelo ke generační obměně a komunita by tak postupně zanikla. Je ale důležitým předpokladem pro usilování o členství v komunitě, které pro jedince přináší ony očekávané pocity začlenění, jistoty a i určité ochrany.

¹⁵ Zde se nám právě ukazuje užitečnost úvah spojených s „ekologickými vlivy“, které rozpracovával McKenzie (viz Park, Burges, McKenzie 1925:70).

4. Závěr – Proměna komunity a její fungování na vybraném příkladu

V rámci své práce jsem se zaměřovala na funkci a konceptualizaci komunity v současné české společnosti na pozadí procesů individualizace. Chtěla jsem ukázat, že studium komunit má v rámci moderních společností v sociologii stále své důležité místo. Tato důležitost spočívá v tom, že komunity reagují na změny a že tedy i přes předpoklady modernity, stále existují. Utváří jistou mikroúroveň zkoumání společnosti a různých procesů, které ve společnosti probíhají. O komunitě bychom tedy měli přemýšlet jako o termínu, který pomůže reflektovat některé fenomény ve společnosti a je tedy stále důležitým konceptem při studiu společnosti.

Studium fanouškovské hokejové komunity mělo svá určitá specifika, například spojení s jistou mírou tradicionality, na kterou je v této komunitě kladen důraz více než je tomu například u jiných komunit. Přesto se ukazuje, že i tento aspekt se v určité míře proměňuje. Pokud si tedy shrneme výsledky z mého výzkumu, můžeme si povšimnout určitého vývoje a dynamiky dané komunity. Lze uvažovat, že tento vývoj bude spíše cyklický než lineární a že se představené fáze budou opakovat. V rámci vysvětlení můžeme uvažovat buď v konceptech panství Maxe Webera, tedy určitý přechod od charismatického k legálnímu panství a nebo jít až právě za inspiraci panství, která vychází z představy historického vývoje společností, kterou představil Otto von Gierke (Keller 2017). Podle mého lze vidět v popsaném vývoji zkoumané komunity až zarážející paralely, které popisoval Otto von Gierke (popř. později Ferdinand de Tönnies) při vývoji společnosti. A tento vývoj zdá se být, jak jsem již řekla výše, v určité míře cyklickým.

V komunitě na svém počátku jedinec přicházející do komunity uznává jednu vůdčí osobnost, která mu na základě tohoto uznání poskytuje jistou míru pocitu přináležení do daného uskupení, který je spojen s tím, že jej akceptuje jako člena dané komunity. Postupem času z jedné vůdčí osobnosti přechází zajištění tohoto pocitu a i dalších rolí, jako je například socializace, nikoliv na jednu další osobu, ale na celou skupinu jedinců, jež mají přiděleny různé role. V současnosti, v posledních rozhovorech, už skupina o sobě uvažovala v konceptech celé komunity, resp. snažila se eliminovat hranice mezi různými dílčími skupinami a snažila se zajistit tak určitou jednotu komunity. Propojit jedince v jednu komunitu, znamená vytvořit komplexní sociální síť, která zajišťuje jednak pocit bezpečí a jednak určitou míru důvěry jejích členů. Jak sociální síť, tak sociální kapitál i důvěra jsou termíny, které Jan Keller (2009) považoval za náhradu pojištění proti sociálním rizikům, což může být jedinci právě onen

vyhledávaný aspekt v rámci komunity a zároveň sloužit i komunitě jako „pojištění“ proti rozpadu.

Právě sociální sítě se totiž i v kontextu práce ukazují jako nejdůležitější faktor. Ovlivňují soudržnost komunity a její přetrvání v čase. Jsou to sociální sítě, které zajišťují správný průběh socializace a ovlivňují i proces generační obměny. Pokud jedinec přicházel o pocit začlenění do komunity a slábly jeho sociální kontakty, tak bylo zvýšeno riziko opuštění skupiny. Tento jev umocnila i pandemie koronaviru, která přispěla k oslabení a zprerhání některých sociálních vazeb v rámci komunity. Dva roky tohoto oslabování vazeb pak u některých jedinců vedly k proměně žebříčku hodnot, která vedla k opuštění komunity. Jedinci vynuceným zákazem sdružovat se na stadionu a udržovat zde sociální vazby zjistili, že se mohou realizovat i jinak. Zaměřili se na jiné koníčky a jiný způsob trávení času. Někteří jedinci dokonce v tomto období založili rodiny a svou aktivitu zaměřili na ní. Došlo tak k určitému urychlení generační obměny. Na druhou stranu jedinci, kteří zůstali, tak změnili postoj vůči nováčkům, proti kterým se již tak silně nevymezují, naopak se snaží je zasít'ovávat a vychovávat novou generaci. Můžeme mluvit o zvýšené míře solidarity, která se tak v komunitě v tomto kontextu objevila. Opět tedy stejně jako ve společnosti proběhla po koronaviru jistá hodnotová změna u jedinců, tak to zasáhlo i zkoumanou komunitu. Tato hodnotová změna umožnila nastartovat rovněž proces generační obměny. Předání klíčových rolí v komunitě mladším členům, nové generaci.

Obě pozorované generační obměny se vyznačovaly podobnými rysy. Jejich nastartování proběhlo na základě nějaké významné události, která změnila dynamiku komunity hlavně kvůli odlivu části členů komunity. V první fázi odpadla část starší generace po zisku prvního titulu. Zde se nabízí vysvětlení, že prožili to, na co čekali velmi dlouho a když se toho dočkali, tak to saturovalo jejich potřebu a přesunuli se k jiným zájmům. Druhá obměna, jak už bylo řečeno, pak byla spojena s restrikcemi kvůli koronaviru a tedy dalšího poklesu členů komunity. V obou případech poté nastávalo období jistého sporu mezi generacemi, souboj mezi tradicí a modernou, tradicí a inovací. Tyto spory nejsou něčím specifickým pro danou komunitu, protože je můžeme pozorovat jak v rodině, tak například v pracovním prostředí, kdy se potkávají různá hodnotová stanoviska. Poněkud odlišné zde je to, že generace je částečně spojena s věkem, ale rovněž s tím, jak dlouho je člověk členem komunity. Délka členství totiž jedinci poskytuje určitý pocit legitimacy vyjadřovat se k novým pořádkům v komunitě a bránit dřívější způsoby a fungování komunity. V období přechodu generací někteří z původních členů starších generací odsuzují přístupy a nové podněty mladších jedinců. Dochází k vymezování se na základě věku, kdy mladí jedinci jsou kritizováni, že svou roli dělají špatně, že komunita

nefunguje, jak by měla. Spojují tento diskomfort právě s novými jedinci namísto například s okolnostmi. Jednou takovou okolností je, že je málo lidí a tudíž některé věci nejsou možné jako když je plný stadion. Druhou okolností pak například, že se starší generace více zabývá tím, co je špatně a že nejsou skandovány jejich preferované pokřiky, že už z principu nefandí a tím se dostáváme do začarovaného kruhu. Toto období charakteristické vyšší mírou konfliktů mezi členy komunity klidně může trvat i několik let než dojde k upevnění pozice nové generace. Na rychlost etablování pozice nové generace má samozřejmě vliv i podpora mladých členů staršími klíčovými osobnostmi v komunitě, tak jak k tomu dochází v případě druhé generační obměny.

Jak je možné vidět, komunita reaguje jak na vnitřní (zisk titulu, problematické vztahy s vedením klubu, problematické vztahy v komunitě), tak na vnější (moderní technologie, koronavirus, inflace) podněty, které ovlivňují dynamiku komunity. Na mikroúrovni jakou je zvolená komunita, jsem se pokoušela demonstrovat procesy, které ovlivňují hodnoty společnosti a odráží se i v dalších institucích společnosti. Tím hlavním procesem, na který jsem se soustředila, byla individualizace. Na příkladu porovnání podobných situací s časovým odstupem devíti let jsem se snažila demonstrovat proměnu hodnot v komunitě, která naznačuje právě dopad individualizace. Jak bylo na příkladu vidět, zatímco v prvním případě se komunita semkla a zastávala stejná či podobná stanoviska, tak v druhém případě se komunita rozštěpila na základě rozdílných názorů na danou situaci. Na jedné straně z výpovědí aktérů vyplývalo, že je až pozoruhodné, že komunita je schopná začlenit jedince z různých sociálních kontextů, tak na druhé je zde v posledních letech patrnější názorová diferenciacie.

Popis jednotlivých stavebních kamenů komunity, jednotlivých principů, ukazuje jejich menší či větší proměnu v čase. Ve zkoumaném období se proměnily všechny vybrané principy až na jeden, a to sociální kontrolu, konkrétně vnímané benefity. V rámci celého téměř 13-ti letého období výzkumu se významně opakoval jeden benefit, kterým byl pocit ochrany, popř. pocit patřit někam. Komunita pro jedince utvářela bezpečné prostředí jednak proti fanouškům soupeře, tak ale i ve smyslu, že se na jedince v komunitě může člověk obrátit s prosbou o pomoc. Komunita utváří širokou síť sociálního kapitálu, který jedinec může v případě potřeby využít. Ač primárním důvodem, proč jedinci do komunity přichází, je spíše zábava, odpočinek a odreagování, tak jejich setrvání v komunitě nabývá hlubšího významu, kdy tam nalézají onu ochranu před vnějšími nejistotami. A i proto jsou právě změny v rámci komunity provázeny určitou mírou nevole, protože komunita má být tím neměnným stabilním prvkem. Avšak některé inovace jsou potřebné, aby komunita byla schopna reagovat na vnější podněty a udržela svou existenci.

5.Literatura

Abel, Millicent H. 2002. "Humor, stress, and coping strategies." *International Journal of Humor Research* 15 (4): 365–381.

Alesina, Alberto, Eliana L. Ferrara. 2000. "Participation in Heterogeneous Communities". *Quarterly Journal of Economics*, 115 (3): 847–904.

Anderson, Leon. 2006. "Analytic Autoethnography." *Journal of Contemporary Ethnography*, 35 (4): 373–395. <https://doi.org/10.1177/0891241605280449>.

Appelbaum, Steven H., Anuj Bhardwaj, Mitchell Goodyear, Ting Gong, Aravindhan Balasubramanian Sudha, Phil Wei. 2022. "A Study of Generational Conflicts in the Workplace." *European Journal of Business and Management Research*, 7 (2): 7–15. <https://doi.org/10.24018/ejbmr.2022.7.2.1311>.

Astuti, Rita. 2016. „Vezové nejsou druh lidí‘ identita, odlišnost a ‚etnicita‘ rybářů západního Madagaskaru.“ Pp. 677–703 In Jakoubek, Marek (ed.). *Teorie etnicity. Čítanka textů*. Praha: SLON.

Barkan, E. Steve (eds.). 2011. *Sociology: Understanding and changing the social world*. Minneapolis: Flat World Knowledge, Incorporated.

Bauman, Zygmunt. 2001. *Community: Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Zygmunt. 1999. *Globalizace: Důsledky pro člověka*. Praha. Mladá fronta.

Bhayana, Chayanika, Vishal Gupta, Kirti Sharda. 2021. „The Role of Shared Leadership in Managing Conflicts in Multigenerational Teams: A Research Framework.” *Business Perspectives and Research*, 9 (2): 252–268. <https://doi.org/10.1177/2278533720964928>.

Blackshaw, Tony. 2010. *Key Concepts in Community Studies*. London: SAGE.

Brint, Steven. 2001. „Gemeinschaft Revisited: A Critique and Reconstruction of the Community Concept.“ *Sociological Theory*, 19 (1): 1–23. <https://doi.org/10.1111/0735-2751.00125>.

Bruce, Steve. 2011. „Defining Religion: A Practical Response.“ *International Review of Sociology*, 21 (1): 107–120.

Bruns, Gerald. L. 1991. „What Is Tradition?“ *New Literary History*, 22 (1): 1–21. <https://doi.org/10.2307/469141>.

Burt, Ronald S. 1992. *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Harvard University Press.

Campbell, Donald T. 1958. „Common fate, similarity, and other indices of the status of aggregates of persons as social entities.“ *Behavioral Science*, 1 (3): 14–25.

Chan, M. L. Calvin, Mamatha Bandar, Lih-Bin Oh, Hock-Chuan Chan. 2004. „Recognition and Participation in a Virtual Community.“ Pp. 1–10 In: *37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, 2004. Proceedings of the*, Big Island, HI, USA, 2004. doi: 10.1109/HICSS.2004.1265460.

Cheung, Chau-kiu, Kwan-kwok Leung. 2011. „Neighborhood homogeneity and cohesion in sustainable community development.“ *Habitant International*, 35 (4): 564–572.

Clarke Andrew, Cameron Parsell. 2020. „The ambiguities of homelessness governance: disentangling care and revanchism in the neoliberalising city.“ *Antipode*, 52 (6): 1624–1646.

Cohen, P. Anthony. 1985. *Symbolic Construction of Community* (1st ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203131688>.

Costa, L. Dora, Matthew E. Kahn. 2003. „Civic Engagement and Community Heterogeneity: An Economist’s Perspective.” *Perspectives on Politics*, 1 (1): 103–11.

Crawford, Garry. 2005. *Consuming Sport. Fans, Sport and Culture*. London: Routledge.

Crisogen, Disca T. 2015. „Types of Socialization and Their Importance in Understanding the Phenomena of Socialization.” *European Journal of Social Science Education and Research*, 2 (4): 331–336. <https://doi.org/10.26417/ejsr.v5i1.p331-336>.

de Marinis, Pablo. 2016. “The Multiple Uses of ‘Community’ in Sociological Theory.” Pp. 27–50 In: Melville, Gert, Carlos Ruta. *Potency of the Common: Intercultural Perspectives About Community and Individuality*. Boston: De Gruyter Oldenbourg.

Delia, B. Elizabeth., Jeffrey D. James, Daniel L. Wann. 2022. „Does Being a Sport Fan Provide Meaning in Life?” *Journal of Sport Management*, 36 (1): 45–55.

Domhoff, William. 2005. *Who Rules America? Power, Politics, and Social Change: Power and Politics and Social Change*. New York: McGraw-Hill Higher Education.

Douglas, Mary. 1970. *Natural Symbols: Explorations in Cosmology*. London: Routledge.

Durkheim, Émile. 2002. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: Oikoymenh.

Durkheim, Émile. 2004. *Společenská dělba práce*. Brno: CDK.

Erll, Astrid, Aansgar Nünig (eds.). 2010. *A Companion to Cultural Memory Studies*. Berlin: De Gruyter.

Fujda, Milan. 2013. „Proč nestudovat náboženství: K sociologickému uspořádávání skutečnosti.“ *Sociální studia*, 10 (3): 13–43.

Funk, Daniel C., Jeffrey D. James. 2004. „The fan attitude network (FAN) model: Exploring attitude formation and change among sport consumers.“ *Sport Management Review*, 1 (7): 1–

26.

Giddens, Anthony. 2000. „Tradice.“ Pp. 51–67 In: *Unikající svět. Jak globalizace mění náš život*. Praha: SLON.

Gierke, Otto. 2002. *Community in Historical Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Granovetter, Mark. S. 1973. „The Strength of Weak Ties.” *American Journal of Sociology*, 78 (6): 1360–1380.

Guillemin, Marilys, Lyn Gillam. 2004. „Etika, reflexivita a "eticky důležité okamžiky" ve výzkumu.” *Biograf* (35): 47 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=3502>.

Halbwachs, Maurice. 2009. *Kolektivní paměť*. Praha: Slon.

Halpin, David, Alex Moore, Gwyn Edwards, Rosalyn P. George, A. Catherine Jones. 2000. „Maintaining, Reconstructing and Creating Tradition in Education.” *Oxford Review of Education*, 26 (2): 133–144.

Hillary, George. 1955. „Definitions of Community: Areas of Agreement.” *Rural Sociology*, 20 (2): 111–123.

Hills, Matthew. 2002. *Fan Cultures*. London: Routledge.

Hirschi, Andreas. 2009. „Career Adaptability Development in Adolescence: Multiple Predictors and Effect on Sense of Power and Life Satisfaction.” *Journal of Vocational Behavior*, 74 (2): 145–155. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.01.002>.

Holubová, Kateřina. 2016. „Koncept identity na poli sociologické teorie.” *AUC PHILOSOPHICA ET HISTORICA* (2): 31–49.

- Honneth, Axel, Nancy Fraser. 2004. *Přerozdělování nebo uznání?* Praha: Filozofia.
- Hrešanová, Ema. 2004. „Profesionalizace antropologie a etické instituce.“ *Biograf* (35): 66 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=3512>.
- Inoue, Yuhei, Mikihiro Sato, Kevin Filo, James Du, Daniel C. Funk. 2017. „Sport Spectatorship and Life Satisfaction: A Multicountry Investigation.” *Journal of Sport Management*, 31 (4): 419–432.
- Itzigsohn, José. 2016. „Community, Recognition, and Individual Autonomy.” Pp. 51–68 In: Melville, Gert, Carlos Ruta (eds.). *Potency of the Common : Intercultural Perspectives About Community and Individuality*. Boston: De Gruyter Oldenbourg.
- Katz, Matthew, Bob Heere. 2015. „Empowerment within brand communities: Overcoming the Achilles’ Heel of scale-free networks.“ *Sport Management Review* 18 (3): 370–383.
- Kegley, Jacquelyn Ann K. 2016. „Lost Individuals and Lost Communities: How Do We Restore Relationships? Insights from Josiah Royce.” *The Pluralist*, 11 (3): 26–41. <https://doi.org/10.5406/pluralist.11.3.0026>.
- Keith, Robert A., David Yamane. 2012. *Religion in Sociological Perspective*. London: SAGE.
- Keller, Jan. 1986. „Komunita - proměny nebo zánik?“ *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, 35 (G30): 31–42.
- Keller, Jan. 2009. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: SLON.
- Keller, Jan. 2011. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: SLON.
- Keller, Suzanne. 2003. *Community: Pursuing the Dream, Living the Reality*. Oxford: Princeton University Press.
- Kelley, H. Harold, Edmund H. Volkart. 1952. “The resistance to change of group-anchored attitudes.” *American Sociological Review*, 17 (4): 453–465.

Kratochvíl, Alexander (ed.). 2015. *Paměť a trauma pohledem humanitních věd*. Praha: Akropolis

Kruger, Mark. 2006. „The Concept of Individualism at East Wind Community.” *Utopian Studies*, 17 (2): 317–346.

Lickel, Brian, David Hamilton, Grazyna Wieczorkowska, Amy Lewis, Steven J. Sherman, Nevin A. Uhles. 2000. „Varieties of groups and the perception of group entitativity.” *Journal of Personality and Social Psychology*, 78 (2): 223–246.

Lužný, Dušan. 2014. „Kulturní paměť jako koncept sociálních věd.” *Studia Philosophica*, 61 (2): 3–18.

Lužný, Dušan, Jan Váně. 2018. „Theory.” Pp. 13–54 In: Jan Váně a kol. *Continuity and Discontinuities of Religious Memory in the Czech Republic*. Brno: Barrister & Principal.

Maslowski, Nicolas, Jiří Šubrt. 2014. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum.

Matoušek, Petr. 2008. „Rozvažování nad etickými otázkami sociálně-vědného výzkumu.” *Biograf* (47): 18 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=4706>.

McMillan, W. David, David M. Chavis. 1986. „Sense of community: A definition and theory.” *Journal of Community Psychology*, 14 (1): 6–23.

Melville, Gert, Carlos Ruta. 2016. *Potency of the Common: Intercultural Perspectives About Community and Individuality*. Boston: De Gruyter Oldenbourg.

Mlynář, Jakub. 2017. „Co máme na mysli, když říkáme my? Kolektivní identita, identifikace a kategorizace.” Pp. 60–76 In: Jakub Mlynář, Miroslav Paulíček, Jiří Šubrt (eds). *Člověk v teoretické perspektivě společenských věd*. Praha: Karolinum.

Možný, Ivo. 2009. *Proč tak snadno*. Praha: Karolinum.

Munková, Gabriela. 2001. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Praha. Karolinum.

Musil, Jiří. 2012. „Chicagská škola a česká sociologie.” *Lidé města*, 14 (3): 395–419.

Newcomb, M. Theodor. 1953. „An approach to the study of communicative acts.” *Psychological review*, 60 (6): 393–404.

Numerato, Dino. 2007. „Sport as Resistance: "Ice Hockey Protests" in Czechoslovakia in 1969.” Pp. 704–712 In: Kratzmüller, B., M. Marschik, R. Müllner, H. D. Szemethy and E. Trink. *Sport and the Construction of Identities: Proceedings of the XIth International CESH-Congress Vienna*. Vídeň: Verlag Turia + Kant.

Okafor, G. Okwuchukwu, Malizu C. Faith. 2013. „The Nigerian Mass Media and Childhood Socialization.” *Journal Of Humanities And Social Science*, 16 (5): 6–10.

Ostrower, Chaya. 2015. „Humor as a Defense Mechanism during the Holocaust.” *Interpretation*, 69 (2): 183–195.

Panelli, Ruth, Richard Welch. 2005. „Why Community? Reading Difference and Singularity with Community.” *Environment and Planning A: Economy and Space*, 37 (9): 1589–1611. <https://doi.org/10.1068/a37257>.

Park E. Robert, Ernest W. Burgess, Roderick D. McKenzie. 1925. *The City*. London: The University Press of Chicago.

Parry, D. Keith, Ian Jones, Daniel L. Wann. 2014. „An Examination of Sport Fandom in the United Kingdom: A Comparative Analysis of Fan Behaviors, Socialization Processes, and Team Identification.” *Journal of Sport Behavior*, 37 (3): 251–267. <https://doi.org/10.1177/1012690210380582>.

Pfister, Gertrud, Svenja-Maria Mintert, Verena Lenneis. 2018. „‘One Is Not Born, But Rather Becomes a Fan’: The Socialization of Female Football Fans—A Case Study in Denmark.” Pp. 211–240 In: Pfister G., Stacey Pope. *Female Football Players and Fans*. London: Palgrave

Macmillan. 10.1057/978-1-137-59025-1_10.

Phillips, Ben. 2022. „Entitativity and implicit measures of social cognition.“ *Mind & Language*, 37 (5): 1030–1047. <https://doi.org/10.1111/mila.12350>.

Pospěch, Pavel. 2021. *Neznámá společnost*. Brno: Host.

Radstone, Susannah, Bill Schwarz (eds.). 2010. *Memory. Histories, Theories, Debates*. New York: Fordham University Press.

Rehberg, S. Karl. 2016. „Community as Point of Origin and as Reason for Yearning.” Pp. 69–84 In: Melville, Gert, Carlos Ruta. *Potency of the Common: Intercultural Perspectives About Community and Individuality*. Boston: De Gruyter Oldenbourg.

Roffey, Sue. 2013. „Inclusive and exclusive belonging -the impact on individual and community well-being.” *Educational and Child Psychology*, 30 (1): 38–49. 10.53841/bpsecp.2013.30.1.38.

Ronai, C. Ronai. 1995. „Multiple reflections of child sex abuse: An argument for a layered account.” *Journal of Contemporary Ethnography*, 23 (4): 395–426. <https://doi.org/10.1177/089124195023004001>.

Rossington, Michael, Anne Whitehead (eds.). 2007. *Theories of Memory. A Reader*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Sekot, Aleš, Josef Smolík. 2008. „Sportovní fanoušek ve fotbalovém kotli.“ *Studia Sportiva*, 2 (2): 77–94.

Shils, Edward. 1981. *Tradition*. London: University of Chicago Press.

Siregar, Lina Dameria, Santati Parama, Nia Meitisari. 2021. „Conflict of Generational Gap in the Workplace.” *Advances in Economics, Business and Management Research*, 210: 369–373.

Smolík, Josef. 2016. „Fenomén jménem fotbalové fandovství.“ *Psychologie dnes*, 12 (10): 19–21.

Spencer, Albert R. 2007. „Am I My Brother’s Keeper? Royce and Dewey on the Community’s Responsibility for the Lost Individual.” *The Pluralist* 2 (2): 71–80.

Spencer-Rodgers, Julie, David L. Hamilton, Steven J. Sherman. 2007. „The central role of entitativity in stereotypes of social categories and task groups.“ *J Pers Soc Psychol*, 92 (3): 369–88. doi: 10.1037/0022-3514.92.3.369.

Steir-Livny, Liat. 2021. „Humor as a Defense Mechanism: Dismantling Holocaust Symbols and Icons in Israeli Culture.“ Pp. 173 – 187 In: Vanderheiden, E., Mayer, CH. (eds). *The Palgrave Handbook of Humour Research*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-78280-1_9.

Sulaiman, Suad M. A., Sura. R. A. Al-Muscatti. 2017. „Millennial Generations & Their Parents: Similarities and Differences.” *International journal of psychological studies*, 9 (1): 121–131.

Šubrt, Jiří, Jiří Vinopal (eds.). 2013. *Historické vědomí obyvatel České republiky perspektivou sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum.

Thomas, William Isaac, Florian Znaniecki. 1918. *The Polish Peasant in Europe and America: A Classic Work in Immigration History*. Boston: The Gorham Press.

Tížik, Miroslav. 2016. „Náboženská reprodukcia medzi kolektívnou pamäťou a silou zákonov.“ Pp. 117–142 In: E. Laiferová, L. Mistríková. *Dvadsaťpäť rokov sociologickej rozmanitosti*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě.

Tonnies, Ferdinand. 2001. *Community and Civil Society*. Cambridge: Cambridge University Press.

Turner, Victor. 2004. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press.

van Ham, Tom, Otto M. J. Adang, Henk B. Ferwerda, Theo A. H. Doreleijers, Arjan A. J. Blokland. 2022. „Planned hooligan fights: Contributing factors and significance for individuals who take part.” *European Journal of Criminology*, 19 (5): 954–973.

Váně, Jan. 2012. *Komunita jako nová naděje?* Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Váně, Jan. 2013. „Late Modernity and the Transformations of the Ways of Life: Rethinking Community.” Pp. 55–82 In: Kubátová, Helena et al. *The Ways of Life in the Late Modernity*. Olomouc: Palacký University Olomouc. ISBN: 978-80-244-3450-6.

Vašát, Petr. 2021. *Na jedné lodi. Globalizace a bezdomovectví v českém městě*. Praha: Academia.

Vašát Petr, Josef Bernard. 2015. „Formování komunit, nebo sociální integrace? Analýza personálních sítí ukrajinských imigrantů v Plzni.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 51 (2): 199–225. ISSN 0038-0288.

Vido, Roman. 2016. „Možnosti konceptu paměti pro sociologické studium náboženství v české společnosti.“ Pp. 143–173 In: E. Laiferová, L. Mistríková. *Dvadsaťpäť rokov sociologickej rozmanitosti*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě.

Vivaldi, Lieta, Barbara Sepúlveda. 2021. „Feminist revolution: a fight for recognition, redistribution and a more just world.” *Social Identities*, 27 (5): 567–578. DOI: 10.1080/13504630.2021.1931090.

Výrost, Ivan, Jozef Slaměník. 2008. *Sociální psychologie*. Praha: Grada.

Wann, L. Daniel, Merril J. Melnick, Gordon W. Russell, Dale G. Pease. 2001. *Sport fans: The psychology and social impact of spectators*. New York: Routledge.

Wellmann, Barry. 1999. *Networks in the Global Village. Life in Contemporary Society*. Oxford: Westview Press.

Wellman, Barry, Barry Leighton. 1979. „Networks, Neighborhoods and Communities: Approaches to the Study of the Community Question.” *Urban Affairs Review*, (14): 363–390. <http://dx.doi.org/10.1177/107808747901400305>.

Wetzstein, Steffen. 2017. “The global urban housing affordability crisis.” *Urban Studies* 54 (3): 3159–3177. <https://doi.org/10.1177/0042098017711649>.

Uherek, Zdeněk, Zuzana Korecká, Tereza Pojarová. 2008. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.

Yin, Robert K. 2018. *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

You, Jong-sung. „Social Trust: Fairness Matters More Than Homogeneity.” *Political Psychology*, 33 (5): 701–21.

Internetové zdroje

Keller, Jan. 2017. „Panství“. In: Zdeněk Nešpor (ed.). *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. Dostupné na: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Panstv%C3%AD> [cit. 30. 9. 2023].

Kostecký, Tomáš. 2020. „Epidemie očima sociologa. Reakce firem a akademické sféry je obdivuhodná.” Dostupné na: <https://ct24.ceskatelevize.cz/specialy/koronavirus/3073354-blog-epidemie-ocima-sociologa-reakce-firem-a-akademicke-sfery-je> [cit. 30. 9. 2023].

Sincero, Sarah Mae. 2011. „Socialization.“ Dostupné na: <https://explorable.com/socialization> [cit. 30. 9. 2023].

AMERICAN SOCIOLOGICAL ASSOCIATION. 1999. *Code of Ethics and Policies and*

Procedures of the ASA Committee on Professional Ethics. Dostupné na: <https://www.asanet.org/wp-content/uploads/savvy/images/asa/docs/pdf/CodeofEthics.pdf> [cit. 30. 9. 2023].

Thompson, Karl. 2016. „What is the Family? Families and Households, Family diversity“ Dostupné na: <https://revisesociology.com/2016/08/08/defining-the-family/> [cit. 30. 9. 2023].

Trucker, Luke. 2022. „Accessibility and Exclusivity in Communities.“ Dostupné na: <https://luketucker.com/accessibility-and-exclusivity-in-communities/> [cit. 30. 9. 2023].